

SISUKORD nr 2/2009

Toimetuse veerg

Taimi Tulva.....2

Uudised

Lühiuudised maakondadest.....3

ESTA uudised.....5

Tööhõive/uurimus

Töötukassa avab ukSED tööotsijaile üle Eesti

Pille Liimal.....7

Euroopa Sotsiaalfond aitab erivajadustega ja hoolduskoormusega inimesi tööturule.....8

Tööpraktika ja tööharjutus aitavad pikaajalisi töötuid rutiniist välja Eve Ilisson..... 11

Intervjuu

Voldemar Kolga: kriis tuleb mõtlemisest Regina Lind ja Liana Rumvolt.....21

Gerard Nijhof: autismiga inimestega töötades on oluline mõista nende eripära Urve Tõnisson.....35

Sotsiaalteenus/kogemus

Kaldapealse Kodu Pärnus – hea näide innovatsioonist sotsiaaltöös

Valter Parve.....17

Viljandi Lasteabi- ja Sotsiaalkeskus

pakub puuetega lastele mitmekülgseid teenuseid

Marju Johanson.....27

Programmipõhine lähenemine Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskuses Leelo Ainsoo, Maret Rander, Kadri Mõlder ja Kätlin Traks. 29

Kümme aastat nägemispuudega massööride koolitamisest Eestis Janne Jerva.....32

Probleemset käitumist saab ennetada ja vähendada Piret Kokk.....40

Vabatahtlik töö

Eneseabiliikumise radadel Lea Viires.....42

UNICEFi 100-krooni fond pakub peredele esmast hädaabi Urmo Reitav.....46

Lastekaitse Liit jäädvustab lastekaitse arengulugu Ants Tamme.....62

Kohus otsustas

Riikidevahelise kokkuleppe rakendamise vanaduspensionini määramisel Heli Pöder.....44

Välismaa

Mõtteid ja tähelepanekuid Inglismaa hoolekandest Sirlis Sõmer.....47

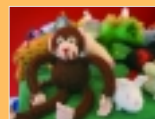
Head kogemused ning uued teadmised Rootsi reisilt Ene Augasmägi.....50

Sotsiaaltöö haridus

Praktika korraldus Tartu Ülikooli Pärnu kolledžis Anu Aunapuu.....53

Praktika korraldus Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö instituudis Helena Angerjärv.....55

Loovad tegevused eneseabiks Lääne-Viru Rakenduskõrgkoolis Meeli Männamäe.....57

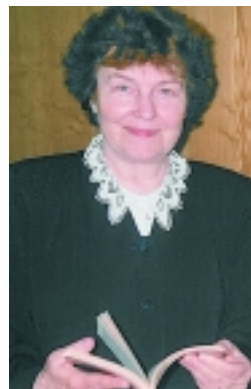
Eesti koolitab Gruusia sotsiaaltöötajaid Maarika Miil.....59

Kokkuvõtte inglise ja vene keeles..63-64

Sotsiaaltöö ja sotsiaaltöötaja muutusprotsessis

Ühiskonna elus on aktiivseid muutuseaegu, mis vahelduvad stabiilsete perioodidega. Täna võime tõdeda, et muutused maailma majanduses on üleilmsed, puudutades iga ühiskonna liikmeid ning külvates tihti masendust ja lootusetust. Aga pakkudes ka võimalusi leidlikeks ning loovateks lahendusteks.

Intensiivsete muutuste taustal kerkivad üles sotsiaal- ja tervishoiuprobleemid. Sotsiaaltöö spetsialistide koolitusele ning kompetentsusele esitatakse uusi väljakutseid. Muutusvalmidus tähendab koolituse sisu uuendamist, et tõsta töötajate pädevust ning vastupidavust tööturul. Abistajatel on tarvis ka oma probleemidega toime tulla, oma jõuvarusid hinnata ning olukorras orienteeruda.

Milliseid uuenduslikke sotsiaaltöö meetodeid tuleks jõulisemalt kasutada? Kindlasti aitab klientide jõustamine vähendada abituse ning tõrjutuse süvenemist. Töötamine kriisi tingimustes nõuab senisest efektiivsemat eri professionide vahelist koostööd ja dialoogi, et muuta sotsiaaltöö valupunktid ning uudsed probleemide lahendamise võimalused nähtavaks ka lähialade kolleegidele tervishoius, hariduses ja politseis.

Nüüdseks, kui oleme hakanud elama säästlikumalt, on märgatavalt suurenenud vajadus eneseabiteabe järele. Eneseabiliikumine näib omandavat uusi tähendusi. Iga inimene saab oma olukorra leevendamiseks, kui ka mitte selle otseseks parandamiseks, päris palju ära teha.

Järjest enam satub sotsiaaltöötaja vaatevälja heitunud inimesi, keda majanduslik surutis on tabanud ootamatult. On kosutav pakkuda klientidele materiaalsete kaotuste asemele teisi väärtusi, et nad otsiksid elust seda, mida raha eest ei saa. See nõuab aga uusi sättumusi. President oma aastapäevakõnes rõhutas, et elukvaliteeti kujundavad vaimsed väärtused, rikkad inimsuhted, tervislikud eluviisid, õnnelikud lapsed ja tugev ühistunne. Need on kuldaväärt sõnad, mille realiseerimiseks tuleb meil kõigil pühendada nii oma aega, arukust kui tahet. Eriti nüüd, mil pered on stressis ja neid panevad muretsema koondamised, laenukoorem ja toimetulek argieluga.

Usun, et sotsiaaltöötajatel kui eesliinil tegutsevatel asjatundjatel on eetilist kultuuri ja kannatlikkust, et olla vastutusvõimeline ning järjekindel. Kriis on küll ajutine ja mööduv, kuid nõuab kõigilt töötajatelt innovaatilisi algatusi ning hingejõudu. Suudame ületada raskusi, kui usaldame ning toetame üksteist. Selleks kõigile tarmukust, vastupidavust ja enesetäiustamispüüdu soovides,

Taimi Tulva

Tallinna Pedagoogilises Seminaris algas projekt eakate kaasatuse suurendamiseks

Tallinna Pedagoogilises Seminaris algas k.a 1. märtsil sotsiaaltöö ja täiendusõppe osakonna juhtimisel INTERREG IVA Programmi 2007–2013 raames 28 kuud kestev projekt “Sotsiaalselt mittekaasatud venekeelsete eakate jõustamine Eestis ja Soomes” (“*Empowering Socially Excluded Elderly within Russian Minority in Estonia and Finland*” – EMEL). Projekti peamine eesmärk on välja töötada strateegia eakate inimeste paremaks toimetulekuks ühiskonnas ning enesehoolduse käsiraamat. Projekti Soome-poolseks partneriks on Tallinna Pedagoogilise Seminari pikaajaline koostööpartner Helsingi Diakoonia Rakenduskõrgkool, lisaks kaasatakse eksperte ka Tallinna Tervishoiu Kõrgkoolist. Projekti eesmärkide saavutamisele saavad kaasa aidata nii TPS õppejõud, sotsiaaltöö eriala üliõpilased kui sotsiaalhoolduse eriala õpilased. Tehakse koostööd paljude praktikabaasidega, kus hoolitsetakse eakate heaolu eest. Eakate hinnang oma elukvaliteedile selgitatakse välja 2009. aastal toimuva eakate fookusgruppide küsitlusega, 2010. aastal viiakse läbi koolitused eakatega tegelevate organisatsioonide töötajatele ning omastehooldajatele. Projekti lõppemisel 2011. aastal valmib küsitlustest ja koolitustel saadud tagasiside tulemusena käsiraamat Eesti eakatele sobivast enesehoolduse strateegiast. **Maiu Kauber**, sotsiaaltöö ja täiendusõppe osakonna juhataja

Lääne-Virumaal tähistati sotsiaaltöötajate päeva

■ **Lääne-Virumaa aasta sotsiaaltöötaja 2008 on Vinni valla sotsiaalnõunik Mirjam Selli.** Lääne-Viru Maavalitsuse korraldatud konkursil tunnistati aasta sotsiaaltöötajaks 2008 Vinni valla sotsiaalnõunik Mirjam Selli. Mirjam Selli tööst tõsteti esile tema pikaajalist staaži kohaliku

omavalitsuse sotsiaaltöötajana alates 1992. aastast. Kohaliku inimesena tunneb ta hästi piirkonna inimesi ja nende probleeme. Esile tõsteti ka tema suurt empaatiavõimet, oskust klientidega südamliselt suhelda ja neile individuaalselt läheneda, kui sotsiaaltöös väga olulisi oskusi. Ta on kujundanud hästitoimiva ja jätkusuutliku koostöövõrgustiku, on abivalmis oma kaastöötajate suhtes. Ta on eestvedaja sotsiaalvaldkonna arendamises: lisaks paljudele muudele sotsiaalteenustele on loomisel päevakeskus valla suurimas alevikus Vinnis. Ta on hinnatud ka praktikantide juhendajana, osaleb vallavalitsuse ja valla lastehoolekande komisjoni töös. Sotsiaaltöökonkursil otsustati ära märkida ka tulemusliku tööga silma paistnud Haljala gümnaasiumi sotsiaalpedagoog Tiina Pihlak. **Tiiu Kuus**, sotsiaalala peaspetsialist

■ **Traditsioon jätkub.** Nagu varasematel aastatel sügisel, nii seekord kevadel said Lääne-Virumaa sotsiaaltöötajad kokku 26. märtsil Mõdrikul Lääne-Viru Rakenduskõrgkoolis. Maavanem Urmas Tamm autasustas maakonna parimaks sotsiaaltöötajaks valitud Vinni valla sotsiaalnõunikku Mirjam Sellit, kes on Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli sotsiaaltöö eriala vilistlane. Mirjam on alati lahkelt nõus olnud praktikajuhendajana ja lektorina ka meie tänastele tudengitele oma kogemusi jagama. Täenduslik on talle rektor Helle Noorväli poolt kingitud kooli meene – seljakott, millega rännata terviseradadel ning kuhu sümboliseeritult koguda teadmisi ja jõudu oma töö tegemiseks. Sotsiaaltöötajate päeva on meie koolis tähistatud juba kuus aastat. Sellel päeval on korraldatud avalikke loenguid, arupidamisi ja kontserte. Seekord ühendasime tähtpäeva teatripäevaga ja kutsusime külla draamapedagoog Tiina Rummi, kelle juhendamisel muutusid tõsise töö tegijad lahedateks eneseväljendajateks uutes mängulistes rollides. Midagi oma kätega valmis

U U D I S E D

teha – see annab loomisrõõmu! Õpetaja Maret Pluutuse juhendada oli õpituba, kus soovijad said endale nartsissiõie pabernööri meisterdada. Päev lõppes kohvilauas vestlusringis. **Meeli Männamäe, sotsiaaltöö õppetooli juhataja**

Otepääl said tänukirjad sotsiaal- ja tervishoiutöötajad

27. märtsil kogunesid Otepää päevakeskushooldekodusse Otepää valla sotsiaaltöötajad, et tähistada Eesti sotsiaaltöötajate päeva. Ühtlasi tähistati ka Otepää Tervisekeskuse polikliiniku ja hooldusravi osakonna hoone valmimise 20. aastapäeva. Sotsiaaltöötajaid tulid tervitama Valga Maavalitsuse sotsiaal- ja tervishoiu osakonna juhataja Ülla Visnapuu, Otepää vallavanem Meelis Mälberg, valla volikogu esimees Jaanus Raidal, abivallavanem Aare Matt ning Otepää valla volikogu liikmed Aivar Nigol ja Andres Arike. Valga maavanema tänukirja pikaajalise tervishoiualase ja tervisedendusliku töö eest Otepääl pälvisid kauaaegsed arstid Anne Kütt ja Kaja Aidla. Otepää valla tänukirja said tubli töö eest SA Otepää Tervisekeskuse radioloog Jelena Sörg, hooldusravi osakonna meditsiiniõde Mallis Pahapill, klienditeenindaja Vaike Teder, hooldekodu osakonna hooldajad Maie Heitur ja Vaike Väärsi.

Monika Otkrova, kommunikatsioonijuht

Võrumaal toetatakse omastehooldajaid ja kasuperesid

Võrumaa sotsiaaltöötajatel on hulganisti häid abilisi, keda püütakse jõudumööda meeles pidada ja toetada. Võrumaa Omavalitsuste Liit on koostööpartneriks Eesti Koduabi Seltsile, et aidata Võrumaal läbi viia koolitusprojekti “Omastehooldus – üheskoos saame hakkama”. Sihtgrupiks on inimesed, kes hooldavad kodus oma lähedasi. Need rasket ja tänuväärset tööd tegevad inimesed on senini jäänud väärilise tähelepanuta. Koolituse käigus saavad nad

informatsiooni ja kasulikke näpunäiteid oma töö tegemiseks, kohtudes eri ametkondade esindajate, psühholoogi või ergonomika õpetajaga. Kuna sellised koolitused toimuvad mitmes maakonnas üle vabariigi, siis peaks väljundiks kujunema omastehooldajate ühenduse teke. Nii jääks nendele inimestele võimalus ka edaspidi kokku saada, suhelda ja kogemusi vahetada.

Kasuperedel on oma üleriigiline organisatsioon olemas. Võrumaa kasupered on juba aastaid käinud koos (viimasel ajal omavalitsuste liidu tiiva all), et jagada oma rõõme ja muresid ning saada nõu ja tuge. Märtsi lõpus Eesti Kasuperede Liidu poolt korraldatud perepäeval moodustati ka maakondlik ühendus ning loodetavasti on sellest abi kõigile osapooltele.

Marianne Hermann, Võrumaa Omavalitsuste Liidu sotsiaaltöö spetsialist

Puhja vallas toimus arvutikoolitus eakatele ja puudega inimestele

Aasta tagasi kuulutas sotsiaalministeerium välja projektikonkursi e-kaasatuse suurendamiseks puudega inimeste ja eakate hulgas. Projekti eesmärgiks oli pakkuda kõigile ühiskonnaliikmetele võimalust infoühiskonnas osalemiseks, laiendada inimeste võimalusi info hankimiseks, e-teenuste kasutamiseks ja üldse ühiskonnas kaasalöömiseks. Väga oluline on, et nii eakad kui ka puudega inimesed oskaksid ja oleksid motiveeritud arvutit ja internetti kasutama. Projektile sai Puhja vallavalitsus sotsiaalministeeriumilt toetust õpetaja töötasuks ja arvutiklassi üüriks. Arvutikoolituse viisime läbi Puhja Gümnaasiumi arvutiklassis, õpetajaks oli kooli direktor Heiki Rokka. Kursused toimusid oktoobrist aprillini kolmes grupis, kokku osales arvutikoolituses 33 inimest. Kaugemalt tulijatele organiseeris vallavalitsus transpordi.

Milvi Sepp, sotsiaalnõunik

Sotsiaaltööteemaline saatesari Vikerraadio „Reporteritunnis“

Kohalike omavalitsuste sotsiaaltööd kajastav saatesari valmis ESTA ettepanekul ja kaasabil. Saade tutvustab professionaalsete sotsiaaltöötajate tegevust, võimaldab paremini aru saada sotsiaaltöötaja ülesannetest ja võimalustest ning julgustab inimesi pöörduma oma probleemidega sotsiaaltöötaja poole. Kõigil, kes töötavad selles valdkonnas, on saadetest midagi õppida. Saadet võib soovitada ka vallajuhtidele ning volikogu sotsiaalkomisjoni liikmetele. Saatejuht on Kaja Kärrner. 25. märtsil oli eetris saade Padise vallast (sotsiaaltöötaja Reet Velberg), 8. aprillil Käru vallast (sotsiaaltöötaja Tõnis Vaik). Kolmas saade läheb eetrisse maikuu, jälgige saatekava. Saateid on võimalik kuulata Vikerraadio arhiivist:

<http://vikerraadio.err.ee/kuularhiiv?saade=60&kid=54>

Eesti sotsiaaltöötajate päeval tunnustati aasta tegijaid

27. märtsil Tallinnas Eesti Metodisti Kirikus toimunud pidulikust üritusest võttis osa ligikaudu paarsada sotsiaalvaldkonna töötajat. ESTA algatas sotsiaaltöötajate päeva tähistamise, et tutvustada inimestele sotsiaaltööd ja tunnustada sotsiaalvaldkonnas töötavaid tublisid inimesi. Tervituskõnedega esinesid sotsiaalminister Hanno Pevkur, Riigikogu sotsiaalkomisjoni esimees Heljo Pikhof ja ESTA tegevjuht Astrid Ojasoon. Kuulutati välja aasta parimate sotsiaalvaldkonna töötajate konkursi laureaadid.

Sotsiaaltöötajate päeva pöördumises kirjutas ESTA: „Viimaste aastate majanduse tõusuline jättis sotsiaalvaldkonna tagaplaanile. Nüüd, tööpuuduse ja üldise pessimismi kasvades muutub sotsiaaltöö roll päev-päevalt tähtsamaks ja ühiskond ootab sotsiaaltöötajatelt üha rohkem. Mõistes oma vastutust, püüavad sotsiaaltöötajad teha kõik endast oleneva, et aidata raskustesse sattunud inimesi. Sotsiaaltöötajad teavad, et kõige tähtsam

on inimestest hoolida. Kui hoolid, on kergem koos lahendusi otsida. Enamasti ei ole piisavalt raha ja alati polegi rahast abi. Ära kuulamine, heatahtlik suhtumine ning seaduslike õiguste ja abisaamise võimaluste selgitamine sisendab inimestele kindlustunnet, et ka raskes olukorras võib leida lahendusi, mis aitavad edasi minna”.

2008. aasta parimate sotsiaalvaldkonna töötajate konkursile esitati 32 kandidaati, kellest ESTA volikogu valis välja neli:

■ **Aasta sotsiaalhooldaja –**

Mati Jürman, Lihula vallavalitsuse hoolekandetöötaja, kes osutab ka transportiteenust ja juhendab alaealiste komisjoni otsusega üldkasulikkude tööd tegevaid lapsi ja noori, on osalenud mitmes lastele ja noortele suunatud projektis; Läänemaa aasta sotsiaaltöö tegija 2008.

■ **Aasta hoolekandeaasutuse juht –**

Riina Sippol, juhatab Keila Sotsiaalkeskust, mis pakub avahooldusteenuseid ja päevakeskuse tegevusi eakatele, perenõustamist, kodutute oõma- ja jm teenuseid. Erivajadustega inimeste ja pikaajaliselt töötute abistamiseks loodud MTÜ Tõõtahe eestvedaja, on tegev mitmes puuetega inimeste tugiühingus.

■ **Aasta sotsiaaltöötaja –**

Marianne Hermann, Võrumaa Omavalitsuste Liidu sotsiaaltöö peaspetsialist, kes on palju ära teinud Kagu-Eesti sotsiaaltöötajate koostöö arendamiseks. Tegutses pikaajaliste töötute projekti eestvedajana, maakondliku hooldusravivõrgu arengukava koostajana, kasuperede tugiisiku ja tervisedendajana.

■ **Elutöö tegija sotsiaalvaldkonnas –**

Pille Vaiksaar, Viljandi Laste- ja Sotsiaalabikeskuse juhataja. Tõõtab sotsiaalvaldkonnas alates 1994. aastast. Tema juhitud asutus on olnud suunanäitajaks puuetega laste hoolekandes ja rehabilitatsioon.

Esmakordselt jagati tunnustust ka ajakirjanikele. Aasta parimaks sotsiaalprob-

leemide kajastajaks valiti Eesti Päevalehe ajakirjanik **Rein Sikk**, kelle artiklid SMS-laenude tagajärjel tekkinud võlgadest on ärgitanud diskussiooni ühiskonnas, mis on viinud seadusemuudatusteni ning aidanud kaasa võlanõustajate koolitusele. ESTA tänukirjad said ka **Kadri Ibrus** Eesti Päevalehest ja ETV saate Prillitoos endine saatejuht-toimetaja **Hille Tarto**.

Teemapäev integreeritud teenustest ja rehabilitatsioonist

23. aprillil toimub Koeru Hooldekeskuses ESTA teabepäev „Integreeritud teenused ja rehabilitatsioon“ maavalitsuste ja kohalike omavalitsuste sotsiaaltöötajatele ja hooldekande hooldekandeteenuste planeerijatele ning osutajatele. Teemapäeval käsitletakse selliseid teemasid nagu kohalike omavalitsuste võimekus neile pandud ülesannete täitmisel sotsiaalvaldkonnas (Rivo Noor-

kõiv, Geomedia OÜ), rehabilitatsioonisüsteemi areng Eestis (Marina Runno, sotsiaalministeerium), integreeritud teenused eakatele (Kai Saks, Eesti Geriaatria ja Gerontoloogia Assotsiatsioon) ning füsioteraapia teenuse osutamine hooldekandetasutuses (Reet Lass, SA Koeru Hooldekeskus). Päeva lõpul on võimalik tutvuda hooldekeskuse ambulatooriumis vastavatud füsioteraapia kabinetiga ja uue efektiivse ravimite jagamissüsteemiga. Samal päeval koguneb Koerus ESTA töö- ja palgatingimuste parandamise komisjon, et arutada küsitluse korraldamist sotsiaalvaldkonna asutustes. Küsitlusega kogutakse andmeid sotsiaalvaldkonna töötajate ametinimetuste, hariduse, tööülesannete, töökoormuse ja palga kohta. Andmeid on vaja läbirääkimisteks sotsiaalpartneritega töö- ja palgatingimuste küsimustes.

Mida tuleks sotsiaaltöötajal praegu oma töös silmas pidada?

*Sotsiaaltöötajate päeval palusime küsimusele vastata SA Tartu Vaimse Tervise Hooldekeskuse juhatajal **Vello Vengerfeldt**’il, kes oli pälvunud aunimetuse „Elutöö tegija sotsiaalvaldkonnas“ eelmisel aastal.*

Ma olen vale inimene, kelle käest seda küsida, kuna olen mitte sotsiaaltöötaja, vaid sotsiaaltöö korraldaja. Aga olen öelnud ka meie klienditeenindajatele, kes töötavad täisealiste psüühikahäiretega inimestega, et nende ülesanne on mitte inimesi hooldada, vaid juhendada ja suunata. Arvan, et see kehtib kõigi sotsiaaltöötajate puhul – nende ülesandeks on suurendada inimese toimetulekuvõimet ja iseseisvust niimoodi, et võimalikult vähe inimese eest ära teha. Väga lihtne on aidata sellist inimest, kes ise tahab ja otsib abi. Aga kuidas aidata, kui inimene ei saa aru, mida ta tahab? Või ta ei tahagi midagi oma elus muuta, tal on oma idee ja ta tahabki niimoodi olla? Ka eakate hooldusosakonna töötajatel tuleb oma hooldealuseid suunata ja õpetada. Kui palju lihtsam oleks mingi toiming ise ära teha: naksti, teed voodi üles ja ajad inimese toast välja. Aga tuleb saada see mammu niikaugele, et ta teeks ise, vaatamata sellele, et ta ei mäleta, mis ta tegi või kus ta on. Sotsiaaltöös ongi kõige keerulisem piiri äratamine, kust edasi ei tohiks inimest aidata, vaid ta peaks ka ise midagi tegema. Kahjuks meie hooldekande rahastamise süsteem seda eriti ei toeta: inimene saab raha kätte sõltumata sellest, kui palju ta ise osaleb. Nüüd hakkab asi muutuma: kui puudega inimene on aktiivsem, saab ta rohkem toetusi, kompenseeritakse tema tegevustega seotud kulud. Kõik puudega inimesed veel sellest aru ei saa, et kui nad panustavad rohkem, siis nad saavad ka rohkem. Küsitakse, kas ikka tasub tööl käia, kui palk katab vaevalt tööl käimisega seotud kulud, kuigi töötamise kasu ei seisne ainult rahast, mida palgapäeval saab.

Töötukassa avab ukсед tööotsijaile üle Eesti

Töötukassa võtab üle tööturuameti ülesanded

Pille Liimal

Eesti Töötukassa juhatuse liige

Eesti Töötukassale on tänavune aasta suurte väljakutsete ja võimaluste aasta. 1. maist liidame endaga tööturuameti ning hakkame lisaks töötuskindlustusele korraldama tööturuteenuste osutamist. Tööturuameti ülesannete ülevõtmisega saame võimaluse oma tegevusega senisest rohkem kaasa aidata tööpuuduse vähendamisele ja töötuse kestuse lühendamisele, kuid me võtame sellega endale ka suurema vastutuse inimeste võimalikult sujuva tööleaitamise eest.

Üks on tõhusam kui kaks

Reformi eesmärk pole pelgalt ühendada kaks tööturuasutust, vaid parandada tööturuteenuste kättesaadavust, kvaliteeti ning tulemuslikkust tööotsijate töölerakendamisel.

Tööd otsivad inimesed saavad nüüd kogu tööotsinguteks vajaliku abi – tööturuteenused, töötushüvitised ja tööturutoetused – ühest kohast, mis muudab teenuste kasutamise lihtsamaks ja mugavamaks.

Teiste riikide kogemuste põhjal võib täheldada, et töötusega seotud probleeme saab efektiivsemalt lahendada, kui tööturuteenuste ja töötushüvitiste pakkumine on kokku viidud. Kui töötushüvitisi maksab seesama asutus, kes tööotsijaid tööle vahendab, on tal paremad võimalused töötuse kestuse lühendamiseks: hüvitise saajalt oma võimalik

nõuda aktiivseid tööotsinguid käsikäes talle töölesaamiseks vajaliku abi osutamisega.

Töötukassal kui avalik-õiguslikul asutusel on tööturuteenuste pakkumisel tööturuameti kui riigiameti ees mitmeid eeliseid. Eelkõige on tal tänu iseseisvusele, riigiametist erinevale juhtimis- ja rahastamis- mudelile suurem paindlikkus ja võimekus

Eesti Töötukassa tegevusvaldkonnad:

- tööturuteenused (töövahendus, karjäärinõustamine ja psühholoogiline nõustamine, tööturukoolitus, ettevõtluse alustamise toetuse pakkumine, tööpraktika, tööharjutus, palgatoetusega töölerakendamine, puuetega inimeste töötamist toetavad teenused jms)
  - suurematele koondamistele reageerimine (koondatavate nõustamine ja tööotsingute toetamine ning neile uue töö leidmiseks vajalike teenuste osutamine)
  - töötuskindlustuse hüvitiste (töötuskindlustushüvitis, kollektiivse koondamise hüvitis ja tööandja maksejõuetuse hüvitis) maksmine
  - tööturutoetuste (sh töötutoetus) maksmine
- vt lähemalt www.tootukassa.ee

vastata tööturu olukorra, tööandjate ja tööd otsivate inimeste vajaduste muutumisele. Omaette väärtuseks on seegi, et töötukassa juhtimisse on riigiga võrdselt kaasatud tööandjate ja töötajate esindajad, kes saavad nii kaasa rääkida tööpoliitika kujundamises kui teenuste pakkumise korralduses.

Mis muutub tööotsijate jaoks

Tõsiasi on, et tööturuteenuste ja -toetuste seadust, millest sõltub töötukassa teenuste valik ja nende osutamise tingimused, üleöö sisukamaks ja paindlikumaks muuta ei saa. Küll aga on meie võimuses muuta töökorraldust ja tugevdada koosseisu oma maakondlikes osakondades, nii et nõustaja-

tel oleks võimalik pühendada inimeste tööleaitamisele ning pakkuda neile tööotsinguteks ja tööle saamiseks asjatundlikku ja vajadustekohast abi.

Soovime teha tihedat koostööd tööandjatega, et meil oleks oma klientidele pakkuda võimalikult palju töökohti ja praktikavõimalusi. Hiljemalt 2010. aastaks loome töötukassa tasuta töövahendusportaali. Suuremate koondamiste puhul hakkame koostöös teiste asutustega pakkuma koondatavatele töötajatele nõustamist ning uue töö leidmiseks abi juba enne viimast tööpäeva.

Väga oluliseks peame ka koostööd kohalike omavalitsuste, MTÜ-de ja teiste partneritega, et aidata inimesi, kelle töölerakendamise on raskendatud.

Kuna aktiivseid tööturumeetmeid osutatakse Eestis suuresti Euroopa Sotsiaalfondi rahast, siis sotsiaalministeeriumi eestvedamisel panustame tööhõiveprogrammi 2010–2011 koostamisse, et meil oleks pakkuda tööd otsivatele inimestele rohkem, mitmekesisemat ja tõhusamat abi.

Selleks et töötukassa klienditeenindus oleks kiire ja sõbralik ning meie teenuseid mugav kasutada, lihtsustame teenuste osutamisega seotud toiminguid, vähendame paberite hulka, loome järk-järgult kaasaegse infosüsteemi ja arendame e-teenuseid.

Kõigis maakonnakeskustes jätkavad töötukassa maakondlikud osakonnad töötsijate ja tööandjate teenindamist senistes tööturuameti ruumides. Samas käivad mitmes maakonnas läbirääkimised kvaliteetse teenuse osutamiseks sobivate ruumide leidmiseks. Seejuures on seatud eesmärgiks tagada teeninduskohtadesse ligipääs puuetega inimestele. Töötukassa on valmis koostöös kohalike omavalitsustega kaaluma ka uute klienditeeninduskohtade loomist seal, kus on selge vajadus töötukassa teenuseid inimestele lähemale tuua.

Selline on meie igapäevane töö alates 1. maist. Ent kindlasti tahame esimesel võimalusel koos sotsiaalministeeriumi, tööandjate ja töötajate esindajate ning teiste koostööpartneritega alustada laiemat arutelu tööturuteenuste sisu ja osutamise põhimõtete uuendamise üle.

Euroopa Sots hooldus

Sotsiaalministeeriumi tööturu osakonna ESF üksus

Eelmisel programmiperioodil (2004–2006) toetati Euroopa Sotsiaalfondist (ESF) meetmega „Võrdsed võimalused tööturul“ märkimisväärses mahus puuetega inimeste tööle aitamist. Seejuures katsetati ESF projektides ka puuetega inimestele mõeldud tööturuteenuseid, mis hiljem kirjutati sisse tööturuteenuste- ja toetuste seadusesse riiklike teenustena. 2007.–2013. a programmiperioodil jätkatakse samade tegevustega, kuid lisaks aktiivsete tööturumeetmete toetamisele on veel eraldi meede „Töölesaamist toetavad hoolekandemeetmed“, kus nii riiklike programmide kui avatud taotlusvoorude kaudu rahastatavate projektidega arendatakse hoolekandeteenuseid enim abi vajavatele sihtgruppidele.

ESF programmi avatud taotlusvoor

Riiklikku programmi viib ellu sotsiaalministeerium koos oma allasutuste ja hallatavate asutustega. Avatud taotlusvoorudes võivad aga osaleda kõik, kes vastavate teemadega tegelevad ning suudavad projekte edukalt ellu viia. Niisiis taotlejate osas piiranguid ei ole – projektitaotluse võivad esitada kõigi kolme sektori esindajad, k.a füüsilisest isikust ettevõtjad.

Avatud taotlusvoorude kaudu toetatakse projekte kuues tegevussuunas:

- eakatele ja puudega inimestele, sh dementsusega inimestele suunatud hooldusteelaste teenuste pakkumine
- sotsiaalsete või majanduslike toimetulekuprobleemidega

iaalfond aitab erivajadustega ja koormusega inimesi tööturule

perele või puudega lapse perele lapsehoiuteenus kulude hüvitamine ja laste hooldamisega seotud sotsiaalteenuste pakkumine

- tugiisikuteenus lapsele või täiskasvanule
- isikliku abistaja teenus puudega inimesele
- nõustamisteenused sotsiaalsete või majanduslike toimetulekuprobleemidega üksikisikutele ja peredele
- transporditeenus hooldust vajavale pereliikmele või puudega inimesele.

Kõik tegevused peavad toetama töölesaamist, kuna Euroopa Sotsiaalfond toetab tegevusi, mis aitavad tõsta inimeste konkurentsivõimet tööturul ning suurendada sotsiaalset sidusust. Töötus ja mitteaktiivsus langetavad inimese elukvaliteeti ning süvendavad kõikvõimalikke probleeme. Muuhulgas võib pikaajaline mittetöötamine viia isegi sotsiaalse tõrjutuseni. Seepärast on oluline aidata inimesi sellest välja tulla ning ennetada probleemide süvenemist. Seejuures osa kõne all oleva meetme tegevusi toetab otseselt konkreetse sihtgrupi töölesaamist ning teised tegevused pakuvad tuge inimestele, kelle aktiivses tööelus osalemist takistab pereliikme või lähedase eest hoolitsemine.

Toetavad tegevused eri sihtrühmadele

Eakatele ja puuetega inimestele suunatud hooldusteenuste all peetakse silmas teenu-seid, mida osutatakse kodus – kas ainult päevasel ajal, et hoolduskoormusega pereliige saaks tööle keskenduda, või ka ööpäe-

varingselt sõltuvalt sellest, kui suures mahus eakas või puudega inimene hooldamist vajab. Koduteenuste arendamine on oluline, et pakkuda inimestele võimalust tulla toime argielu tegevustega omas kodus. **Dementsusega inimeste** kui väga keerulise sihtgrupi päevahoiu korraldamise ja pakkumisega tõuseb nii dementsuse diagnoosiga kodus hooldatavate inimeste kui nende lähedaste elukvaliteet. Dementsusega inimesed saavad oma erivajadustele vastavat teenust: tegeldakse nende olemasolevate oskuste ja võimete säilitamisega, samal ajal saavad nende hooldajad naasta tööturule ja olla kaasatud ühiskondlikku ellu.

Väikelastega naistel on raske tööle minna, kuna lastehoiuvõimalusi napib. Eriti puudutab see puudega last kasvatavaid peresid ja neid peresid, kes on majanduslikes või sotsiaalsetes raskustes. Seetõttu on kavas toetada lapsehoiuteenus pakkumist just nimetatud sihtgrupile. Toetatavad tegevused ulatuvad eelkoolialiste laste hoiust kuni koolilaste päevakeskusteni, kus lapsed saaksid koos juhendajatega vaba aega veeta, süüa, mängida arvuti-, laua jm mängu ja teha koduseid koolitöid.

Lapsele on võimalik pakkuda ka **tugiisikuteenust**. Selle teenuse osutaja abistab lapse vanemat või hooldajat lapse eest hoolitsemisel ja tema arendamisel ning lapsele turvalise ja toetava kasvukeskkonna pakkumisel. Nagu ESF-ist toetatavate tegevuste puhul tavaline, on sellegi teenuse juures oluline võimaldada lapse hooldajale töötamist – kas siis minna osaliselt tööajalt üle täistööajale või naasta tööturule.

Tugiisikuteenus on oluline ka neile **täiskasvanutele** (nt puudega inimesed), kes igapäevaelu tegevustega iseseisvalt toime ei

tule. Teenuse eesmärk on abistada inimese iseseisvat toimetulekut ja osalemist kõigis eluvaldkondades, vähendades pereliikmete hoolduskoormust ja võimaldades pereliikmetel seega tööturule naasta. Tugiisiku ja isikliku abistaja teenuse toel paraneb sotsiaalsete ja majanduslike toimetulekuraskustega perede ning puuetega inimeste toimetulek ja tööga hõivatus.

Sotsiaalsete ja majanduslike toimetulekuprobleemidega inimestele ja peredele on üldjuhul iseloomulik sotsiaalsete ja toimetulekuoskuste nappus, isiksuslikud probleemid ning mittetoimiv sotsiaalvõrgustik. Selleks et nimetatud probleeme lahendada, on üheks võimaluseks **kompleksne toimetulekualane nõustamisteenus**. See hõlmab niisuguseid nõustamise liike nagu sotsiaalnõustamine, psühholoogiline nõustamine, võlanõustamine jt.

Nõustamise käigus tehakse kindlaks inimese ressursid ning juhendatakse teda toimetuleku parandamiseks vajalike sammude astumisel. Teenust osutatakse kliendikeskselt, pidades nõustamise planeerimisel ja abinõude väljatöötamisel silmas just konkreetse inimese vajadusi, võimalusi ja teda ümbritsevat keskkonda. Nõustaja ülesandeks on muuta osutatavad teenused inimesele võimalikult kergesti kättesaadavaks.

Transporditeenus peab võimaldama puuetega inimestel tööl käia või siis on suunatud hooldust vajavale pereliikmele, et teda hooldav pereliige saaks tööl käia.

Soovituslikud nõuded projektidele

Meetmega toetatavad tegevused peavad aitama suurendada puuetega inimeste võimalusi ja motivatsiooni ning sisendada hoiakut iseseisvaks toimetulekuks. Kuna üheks tähtsaks toimetuleku tagatiseks ja selleks, et tunda end täisväärtusliku ühiskonnaliikmena, on töötamine, siis on aktiivsete tööturumeetmete pakkumiseks eraldi ESFi poolt toetatav meede „Kvalifitseeritud tööjõu pakkumise suuren-

damine”. On oluline, et projektid teeksid koostööd omavahel ja ka teiste ESFi poolt toetatavate projektide ning programmidega. Näiteks toetatakse eespool nimetatud meetmega lisaks aktiivsetele tööturumeetmetele ka kaitstud ja toetatud töö võimaluste arendamist.

Toetust taotlema ootame projekte, mis pakuvad uuenduslikke lahendusi ja individuaalset lähenemist meetme sihtgrupi probleemidele ning toetavad tööturule sisenemist või naasmist. Väga oluline on projekti jätkusuutlikkus ja vastavus piirkonna vajadustele. Sellele aitab kaasa taotlejate omavaheline koostöö teenuste osutamisel (näiteks KOV teise KOViga või kolmas sektor KOViga). Koostöö ei pea piirduma ainult rahalise panusega, see võib olla ka mittemateriaalne. Omafinantseeringuna arvestatakse ka juba osutatavaid sama sisuga ning meetme eesmärgiga kokkusobivaid teenuseid.

Avatud taotlusvooru projektide elluviimisel tuleb lähtuda meetme „Töölesaamist toetatavad hoolekandemeetmed” määrusest, mille koostamine on lõppjärgus. Esimene taotlusvoor on plaanis välja kuulutada juba sel aastal. Kõigile taotlusvoorudele on selles meetmes planeeritud kokku 35 miljonit krooni. Taotlusvoorud kuulutatakse välja eelarveosade ning teemade kaupa.

Täpsem info sotsiaalministeeriumi poolt koordineeritavate ESFi toetatavate meetmete kohta on leitav aadressil: www.sm.ee/esf2007.

Taotlusvoorude avanemise kohta avaldatakse teade vähemalt ühes üleriigilises päevalehes, samuti tasub silma peal hoida SA Innove kodulehel (www.innove.ee), kuna Innove kaudu käib selle meetme raha taotlemine.

Tööpraktika ja tööharjutus aitavad pikaajalisi töötuid rutiinist välja

Artikkel tugineb autori magistriuurimusele „Pikaajaliste töötute toimetuleku toetamine läbi tööharjutuse ja -praktika teenuse Valga maakonna näitel“ (2008), juhendajaks oli Taimi Tulva.

Eve Ilisson

SA Taheva Sanatoorium juhatuse liige

Töö mitte ainult ei taga inimesele vahendeid ellujäämiseks, vaid annab talle ka sotsiaalse rolli: tõstab inimese staatust ühiskonnas, milles ta elab, ja annab talle võimaluse isiksuslikuks ja professionaalseks arenguks. Sõprussuhted, sotsiaalsed tegevused, meelelahutus ja vaba aja veetmise püüdlused on kõik nii või teisiti seotud inimese kui töötaja rolliga (O'Brien 2000). Samas tuleb tõdeda, et ühiskonna suhtumine

töötusse ei ole salliv. Eestis kaob töötul koos sissetulekute vähenemisega, eriti maal, kiiresti võimalus oma saatust ise suunata. Töötu abiraha ei võimalda käia kodust kaugemal isegi tööotsinguil. Töötusest, eriti kui see kujuneb juba mõnest kuust pikemaks, on väga raske välja tulla: ühelt poolt on tegemist majanduslike, teisalt psühholoogiliste probleemidega. Töötu kaotab eneseusu, tema enesehinnang langeb, pidev stress kurnab vaimset ja füüsilist tervist. Varsti ei peagi inimene ennast enam töö- ja õppimisvõimeliseks. Samas muutuvad kiiresti töömaailm ja nõuded töötajatele.

1. jaanuarist 2006 jõustunud tööturuteenuste- ja toetuste seaduse järgi lülitati riiklike tööturumeetmete hulka tööharjutus ja tööpraktika, mida on kasutatud pikaajaliste töötute aktiveerimiseks. **Tööharjutus** on suunatud inimesele, kes ei ole kunagi või pikka aega töötanud, kellel puudub töökogemus ja kes pole valmis iseseisvalt avatud tööturule suunduma. Teenus on mõeldud tööharjumuse taastamiseks või esmase tööharjumuse kujundamiseks ja selle kestuseks on kuni kolm kuud. Tööharjutusel osaledes on inimesel õigus saada stipendiumi 1,87 kr/ tund (Tööharjutuse teenusstandard ... 2007). **Tööpraktikal** on inimesel võimalik saada praktiline töökogemus. Kui inimene vajab tööpraktikat, leiab Tööturumet talle sobiva praktikakoha. Tööpraktika kestab kuni neli kuud, täiskasvanu tööpraktika kuni 8 tundi päevas ehk kuni 40 tundi nädalas. Tööpraktikal osalemise eest on õigus saada stipendiumi 3,75 kr/ tund ning söidu- ja majutustoetust. (Tööpraktika teenusstandard ... 2007).

Töötan SA-s Taheva Sanatoorium, mis on alates 2006. aastast osutanud asenduskodu, üldhooldekodu ja psüühiliste erivajadustega inimestele mõeldud teenuste kõrval ka tööharjutuse ja -praktika teenust pikaajalistele töötutele. Tõukeks magistritöö teema valikul saigi asjaolu, et olen oma igapäevatoös tihedalt puutunud kokku pikaajaliste töötute probleemidega.

Uurimuse käik

Magistritöö eesmärk oli uurida tööharjutuse ja tööpraktika teenuse läbinud pikaajaliste töötute rahulolu nende teenustega ning nende teenuste korraldamisega seotud spetsialistide arvamusi selle kohta, kuidas nimetatud teenuseid paremini korraldada. Huvi pakkus see, kuivõrd tööharjutuse ja tööpraktika teenused aitavad pikaajalisi töötuid sisenemisel tööturule, toetavad positiivseid muutusi nende käitumises ning parandavad sotsiaalseid oskusi. Teenuste sihtrühmast parema ülevaate saamiseks kogusin ka naisuguseid andmeid, mis kirjeldasid pikaajaliste töötute olukorda ja nende jõupingutusi tööotsinguil.

Novembris-detsembris 2007 viisin läbi ankeetküsitluse Valga maakonna pikaajaliste töötute hulgas, kes ajavahemikus 1.01.2006–1.09.2007 olid osalenud tööharjutuses või tööpraktikas. Sel ajavahemikul kasutas neid teenuseid kokku 74 inimest, kellest 64 tagastas täidetud ankeedi. Kohtusin respondentidega isiklikult, et selgitada küsitluse vajadust, vastata esilekerkinud küsimustele ja täpsustada küsimusi, mis jäid vastajatele arusaamatuks. Üldjuhul olid vastajad meelsasti nõus küsimustele vastama. Olen neile tänulik, et nad olid nõus vastama nende jaoks tundlikul teemal. Raskusi tekitasid eeskätt küsimused tööst ilmajäämise ja töölt vabastamise põhjuste kohta, mis on ka inimlikult mõistetav. Mõningaid raskusi valmistasid vastajatele küsimused, kus hinnang tuli anda 5-palli skaalas. Kuigi tööharjutus ja -praktika on kaks eraldi teenust, vaatlesin neid koos, kuna pikaajaliste töötute puhul nende sisu suures osas kattus. Tööharjutuse kui esmase teenuse olid läbinud kõik 64 vastajat, kellest 12 sooritas ka tööpraktika.

Ankeet koosnes põhiliselt valikvastustega küsimustest, mõne küsimuse puhul palusin vastajal vabas vormis oma arvamusi põhjendada või tundeid kirjeldada. Lisaks tööharjutuse- ja/või tööpraktikaga seotud küsimustele küsisin vastajatelt ka üldisi andmeid: sugu, vanus, haridustase, töötuna olemise aja pikkus ja töötuks jäämise põhjused; samuti kogusin andmeid ja hinnanguid sissetulekute, pereliikmete arvu ning varasemate töötusolukorra kohta.

Jaanuaris-veebruaris 2008 viisin läbi teemaintervjuud viie Valga maakonna spetsialistiga, kelle ülesannete hulka kuulub tegelemine tööharjutuse ja -tööpraktikaga: kahe Tööturuameti ametnikuga, ühe KOV sotsiaaltöötajaga ja kahe tööharjutuse ja -praktika teenust pakkuva organisatsiooni esindajaga. Spetsialistidel palusin kirjeldada oma kokkupuuteid tööharjutuse ja -praktikaga ning sõnastada nende teenuste eesmärki. Seejärel uurisin intervjuueeritavate arvamusi sellest, milliseid probleeme on pikaajalistel töötutel ette tulnud teenuse saamise ajal ning millist mõju on need teenused neile avaldanud. Palusin spetsialistidel teha ka ettepanekuid teenuste paremaks korraldamiseks. Asjaolu, et intervjuueeritavad spetsialistid olid mulle tuttavad, võimaldas viia intervjuud läbi usalduslikus õhkkonnas.

Uurimistulemused

Pikaajaliste töötute üldandmed. Küsitlusest selgus, et vaadeldud perioodil tööharjutus- ja tööpraktikateenust saanud Valgamaa pikaajaliste töötute hulgas oli rohkem mehi (59%), 41–50 aastasi isikuid (64%) ja madala haridustasemega isikuid (62,5% põhi- või algharidusega). Ka ametlik statistika ning teised uurimused kinnitavad, et suurem risk jääda pikaajaliselt töötuks on Eestis just meestel, madala haridustasemega (kuni põhiharidus) inimestel, mitte-eeslastel ja pensionieelikutel (vt nt Venesaar, Hinnosaar jt 2004, Marksoo 2002). Respondentide hulgas oli küllaltki palju üksi elavaid inimesi (38%), enamasti mehed vanuses 41–50 eluaastat.

Töötuks jäämine ja selle põhjused. Suurem osa vastanutest (61%) on olnud tööta 5–15 aastat. Kuigi Eestis on ammu räägitud töötute aktiveerimisest, on alles viimastel aastatel selleks ka meetmeid ellu rakendatud. Seetõttu ongi väga palju neid pikaajaliselt töötuid, kelle töötuks olemise aeg on suhteliselt pikaks veninud. Süsteemiteooria kinnitab, et inimese rahulolu eluga sõltub suuresti teda ümbritseva sotsiaalse keskkonna süsteemidest. Tuge pakkuvate alusteemide kadumine muudab inimese elu ebastabiilseks ja nii hakkavad kaduma vajalikud sotsiaalsed oskused.

Töö kaotamise põhjustest märgiti enam koondamist (37%) või asutuse likvideerimist (31%), mis Valga maakonnas toimunud suurte tööstusettevõtete sulgemist arvestades on üsna tõenäoline põhjus (vt ka Venesaar, Hinnosaar jt 2004). Vallandamist kui töö kaotamise põhjust tunnistas vaid 13% vastanuist. On põhjust oletada, et mõned vastanud ei soovinud tunnista, et töö kaotamiseni viisid alkoholiga seotud probleemid. Küll aga nimetati üllatuslikult kahel korral töö kaotamise põhjusena rahvust, tegemist oli Valgamaa suure mustlaskogukonna esindajatega. Pikaajaliste töötute hinnangud takistuste kohta töö leidmisel

räägivad selget keelt sellest, et põhjusi otsitakse väljaspool iseennast: väga vähesed märkisid takistusena oma puudulikku haridust või ebapiisavaid teadmisi ja oskusi.

Majanduslik seis. Pikaajaliste töötute põhiliseks sissetulekuallikaks on toimetulekutoetus (67%) ja sellest tulenevalt on vastajad hinnanud oma leibkonna materiaalsel toimetulekul üldiselt kas väga halvaks või halvaks (90%). Ei aita ka see, et elatakse võlgade ja sugulaste toel. Küsimus sissetulekute kohta tekitas vastajatele kõige rohkem probleeme – tundus, et paljud teenivad sellele lisa juhutöödega, mida mõistetavatel põhjustel ei tahetud avaldada. Oluline osa pikaajaliste töötute sissetulekust kulub toidule, riieale ja eluasemele. Samuti hinnati suureks kulutused ravimitele. Küsimusele, kus vastajatel paluti nimetada kolme asja, mida nad kohe ostaksid, kui raha tekiks, vastati, et kõige enam tuntakse puudust riie, jalanõudest ning heast toidust.

Suhtumine töösse ja tööotsingud. Kui vastajatel paluti valida vastusevariantide hulgast, mida töö nende jaoks tähendab, siis peaaegu kõik paigutasid esikohale vastuse, et töö on vahend raha teenimiseks (90%). Teisele kohale asetati töö kui suhtlemise võimalus (70%). See näitab, et pikaajaline töötunne puudust sotsiaalsetest suhetest, mis kaasnevad töö käimisega. Oluliseks peeti ka tegevuses püsimist ja eneseteostuse võimalust. Kõik küsitluses osalenud pikaajalised töötud olid otsinud tööd iseseisvalt, kõige sagedamini tuttavate ja sugulaste (62,5%) ja ajalehekuulutuse kaudu (61%). Kõigest 44% vastanutest oli otsinud tööd Tööturuameti kaudu, internetti aga ei kasutatud üldse. Takistusteks töö leidmisel nimetati kõige sagedamini sobilike töökohtade puudumist elukohas (39%), mis on ka üsna tõenäoline, eriti arvestades töötute madalat haridustaset. 69% pikaajalistest töötutest oli osalenud enda sõnul Tööturuameti pakutatavatel ümber- või täiendõppekursustel: enamasti oli tegemist eneseregulatsiooni ehk aktiveerimiskoolitusega, mis on tähtis etapp pikaajalise töötunne aktiveerimise alguses.

Rahulolu tööharjutuse ja -praktika teenusega. Infot tööharjutuse ja -praktika teenuse kohta saadi kõige rohkem kohalikust Tööturuametist (44%), mis on ka ootuspärane, sest teenuste kohta info jagamine on Tööturuameti otsene kohustus. Arvestatav hulk vastajaid (30%) on aga saanud infot kohalikult sotsiaaltöötajalt, mis on positiivne märk võrgustikutöö toimimisest. Esialgne info, mida teenuste kohta saadi, oli pikaajaliste töötute hinnangul küllaltki keeruline ega äratanud enamuses vastajatest huvi nende teenuste kohta rohkem teavet hankida. Siinkohal on vaja meelde tuletada, et õigesti valitud suhtlemis- ja väljendusviis on üks eduka sotsiaaltöö aluseid.

Vastajatel oli küllaltki raske hinnata oma ootusi tööharjutuse ja -praktika teenusele, kuid kõige sagedamini nõustuti väitega, et neilt teenustelt oodati vaheldust oma igapäevaellu. See näitab, et pikaajaliselt töötud kannatavad üksluse elukorralduse all.

Oma tööjuhendajaga, kelle ülesanne oli selgitada teenuse saajale töö olemust, ohutustehnikat ja tööga kaasnevaid kohustusi, õigusi ja reegleid, jääd enamasti rahule, kuigi mõnele tööharjutajale ei meeldinud, kui juhendaja oli „liiga palju ülemus“ ja tuletas talle meelde tema kohustusi.

Kõik vastajad kinnitasid, et tööharjutuse ja -praktika teenuste üheks osaks olid ka vestlusringid, loengud ja koolitused, nagu teenusestandard seda ette näeb. Samas pidas üle poole vastanutest koolitusi kas igavaks ja mitte midagi uut pakkuvaks või täiesti mõttetuks, mis näitab, et koolitused ei täida oma eesmärki.

Tööharjutuse või -praktika sooritamise juures nimetati kõige raskemaks töörutiiniga harjumist.

Vastajad said enese hinnangul töökollektiivis suhtlemisega küll hakkama, kuid alati ei kujunenud nende suhted töökaaslastega sõbralikuks. Siinkohal leiab kinnitust asjaolu, et

pikaajalise töötuna ollakse üsna sageli ka tõrjutu ja töölt kaua eemal olnu võib minetada oma suhtlemisoskused.

Teenusesaajate hinnang oma sotsiaalsete oskuste paranemise kohta oli enamasti positiivne. Enamus vastajaid soovitaks teenust ka teistele pikaajalistele töötutele. Vastajad arvasid, et nad said juurde uusi kogemusi, tõsis nende enesehinnang ja nad olid välja saanud üksluisest argipäevast. Üsna nõus oldi ka väidetega, et juurde oli tulnud julgust suhtlemiseks ja tekkinud oli lootus paremale tulevikule.

Ankeedi täitmise ajaks oli seitse inimest leidnud püsiva töö, kõik nad olid arvamusel, et just saadud teenused aitasid neil tööd leida.

Spetsialistide hinnangud. Teemaintervjuus osalenud spetsialistid nimetasid tööharjutuse ja -praktika eesmärkideks inimeste aktiveerimist, töölerakendumist, kohusetunde sisendamist ja enesehinnangu tõstmist ning suhtlemist. Teenuste sihtrühma poolt antud kirjelduse põhjal võib järeldada, et töö leidmist ei saagi alati pidada nende teenuste otseseks tulemiks, mistõttu tundus, et spetsialistid ootasid nendelt teenustelt liiga palju.

Kuigi mõnel intervjuueeritud spetsialistil esines selles suhtes ka kahtlusi, anti teenuste efektiivsusele üldjoontes siiski positiivne hinnang. Toodi näiteid selle kohta, kuidas mõni pikka aega töötu oli teenuste tulemusena saanud püsivat tööd, kuid positiivseks peeti ka seda, et oli märgata pikaajaliselt töötute mõttemaailma ja suhtumise muutumist. Nagu ütles üks intervjuueeritu: „*Mingil määral ikkagi paneb inimese teistmoodi mõtlema ja loodetavasti midagi oma elus ka muutma ja suhtumine muutub ka...ikka mõnel juhul täiesti silmnähtavalt, kui seda võrrelda teenuse algusega.*” (N3) Juba see, et inimene on saanud kodunt välja, on oluline samm.

Ka spetsialistid märkasid, et alguses olid inimesed segaduses ega saanud aru teenuse kasutegurist. „*Kõige rohkem on sellist suhtumist, et mida te jälle minust tahate ja et ma ei saa aru, miks ma pean seda tegema...mõni ei küsi mitte midagi, aga saan aru, et talle ei ole kohale jõudnud, millest me räägime...*” (N1)

Praeguseks on spetsialistide sõnul olukord teine, teenuse kasutajad on muutunud teadlikumaks. Mõnel tööharjutusele või tööpraktikale tulnud inimesel oli raske mõista, miks ta saab tööharjutusel osalemise eest vaid minimaalset tasu. „*Mõni ütleb otse, et talle ei ole seda asja vaja, et miks ta peab kellegi heaks nii väikese raha eest töötama.*” (N1) Siiski oli spetsialistide sõnul pikaajaliste töötute hulgas ka selliseid inimesi, kes võtsid pakutava teenuse vastu heal meelel. „*Aga ...positiivseid tööharjutajaid on ka olnud, need tulevad vabal tahetel ja kohe tahavad tulla.*” (N2)

Teenuse saamise ajal esile kerkinud probleemidest tõid spetsialistid välja hoopis teisi asju kui nende kliendid. Kui töötutele valmistis suurimaid raskusi töörutiiniga harjumine, siis spetsialistide hinnangul oli suurimaks probleemiks see, et osa töötuid tarvitas teenuse saamise ajal alkoholi.

Spetsialistid kinnitasid, et olid saanud töötutelt teenuse kohta positiivset tagasisidet, samas oldi seisukohal, et teenust kasutanud inimesi tuleks ka edaspidi tegevuses hoida: „*...tahavad tagasi... Kui teenus on läbi saanud, tuleb nii mõnigi ja tahab veel kord teenust saada... Küsivadki nii, et mis nüüd edasi saab?*” (M4)

Enamik spetsialistide arvas, et teenuste toimel leidsid inimestes aset positiivsed muutused, kuid kõigi puhul ei ole muutused kohe silmaga märgatavad. Spetsialistid olid tähele pannud, et teenust kasutanud töötud olid muutunud avatumaks ja julgemaks ning andsid neile ka ise sellekohast tagasisidet: „*Ütlevad sedagi, et julgevad nüüd rohkem küsida ja rääkida ja seda ütlevad just naised...*” (N1) On märgatud ka enesekindluse mõningat tõusu teenuseid kasutanutel: „*...nad nagu muutuvad tähtsamaks ja enesekindlamaks... näed, sai ikka ära tehtud... ei ole ma nii vilets midagi! [Kui] toimetulekutoetust tulevad nõudma, siis on tunda, et see on nüüd väljateenitud...*” (N 3). Nimetati ka seda, et kui midagi muud ei muutunud,

siis enda eest hoolitsemine on kindel märk muutuste algusest.

Intervjueritud spetsialistid tegid järgmisi ettepanekuid teenuste paremaks korraldamiseks:

- Riik peaks suunama tööhajutuse ja -praktika tarvis enam raha ja suurendama nende teenuste mahtu, kuna nende järele on olemas suur vajadus.
- Teenuste osutamise ajal peaksid kõik pikaajalise töötuga tegelevad võrgustiku liikmed omavahel tihedalt suhtlema ja inimese käekäigu vastu huvi ilmutama, et inimene tunneks, et tema jõupingutusi hinnatakse ja toetatakse.
- Stipendiumi suurus võiks olla diferentseeritud nii, et kohusetundlikumad ja töökaamad saaksid suuremat stipendiumi.
- Rohkem peaks leidma teenuste pakkujaid, et tekiks konkurents ja seega paraneks ka teenuste kvaliteet.

Arutelu ja järeldused

Magistritöö koostamise ajal oli olukord hoopistükki teine, kui praegu: Eesti viimaste aastate majanduskasv mõjutas positiivselt tööhõivet ja koos töötuse üldise vähenemisega vähenes ka pikaajaline töötus, mis teiste Euroopa riikidega võrreldes oli siiski endiselt kõrge (Statistikaamet... 2007). Majanduslanguse tõttu on tööpuudusest ja töötusest saanud tänases Eestis igapäevane mureteema. Valgamaal oli 2008. a veebruaris registreeritud töötuid 16-aastaste kuni pensionikka jõudvate inimeste hulgas 5,8%, aga aasta hiljem juba 10,5% (Tööturuameti Valgamaa... 2009). Majandusteadlased ei oska täpselt prognoosida, kui kaua püsib majandus madalseisus ja kui pikaks võib kujuneda aeg, mil paljud inimesed ei leia tööturul rakendust.

Uurimus näitas ilmekalt, kui laastavat mõju avaldab inimestele pikaajaline töötus ja kui raske on inimese töövõimet taastada. Seepärast on äärmiselt vajalik pöörata kõrgendatud tähelepanu kõigile meetmetele, mis aitavad töötuks jäänud inimestel võimalikult kiiresti tööturule tagasi pöörduda või säilitada oma tööoskused ja tööhajumus.

Kindlasti tuleks jätkata aktiivsete turumeetmetega ka pikaajaliselt töötutele ja püüda nad tööturule ja ühiskonna ellu tagasi tuua. Mille järgi saab hinnata tööhajutuse ja -praktika teenuste efektiivsust? Uurimistulemused näitavad, et 64 töötust, kes olid nimetatud teenuseid vaadeldud perioodil kasutanud, leidis alalise töökoha vaid seitse inimest. Seda ei ole palju. Samas on ette nähtud pakkuda tööhajutuse teenust pikaajalisele töötule korduvalt, eeldades, et inimene ei tarvitse kohe leida teed tööturule. Alati peab arvestama ka võimalusega, et osa inimesi, kes on olnud väga pikka aega töötuta, ei ole võimalised enam tööturule naasma. Siiski jäid teenuste kasutajad nendega rahule ja ka teenuste korraldamisega seotud spetsialistid hindasid neid tööturumeetmeid üldiselt tulemuslikuks, kuna need aitasid kaasa positiivsetele muutustele inimeste käitumises ning parandasid nende sotsiaalseid oskusi.

Ka omast kogemusest võin kinnitada, et tööpraktika- ja tööhajutus on väga vajalikud ja aitavad inimesel uuesti üles leida kaotatud rada. SA Taheva Sanatooriumis osutatakse neid teenuseid 4–10-liikmelisele rühmale. Asutus on koolitanud neli töötajat, kes teenuse kasutajaid juhendavad: vanemõde juhendab hooldustöötaja abilisi, majandusjuhataja katlakäitaja abilisi, pesumaja töötaja sealse töö tegijaid ja peakokk köögitöölisi. Hea meel on selle üle, et kaks inimest esimestest tööhajutajate rühmadest oleme saanud niikaugele, et nad on töötanud tänaseks juba kolm aastat meie juures tähtajatu töölepinguga. Mõned inimesed said tänu tööhajutamisele või -praktikale meie juures tööd ajutiste lepingutega ja saavad samuti hästi hakkama. Enamasti oleme kogenud pikaajaliste töötute poolt positiivset suhtumist ja harvad ei ole juhtumid, kui inimene on soovinud ise teenust korrata. Enamus põhjendab seda soovi sellega, et „sai ometigi kodust välja ja inimeste sekka“.

Uurimus andis ka hulgaliselt ideid, kuidas nende teenuste kvaliteeti parandada.

- Kuna paljud pikaajaliselt töötud on olnud tööst eemal väga kaua, suur osa isegi 5–15

aastat, siis ühest või kahest mõnekuisest tööharjutusest ei piisa, et valmistada inimest ette normaalseks tööeluks. Kui inimene vajab tööharjumuse taastamiseks rohkem aega, siis peaks võimaldama saada tööharjutuse teenust vähemalt kolm või neli korda. Samas peab leppima ka tõsiasjaga, et pikaajaliselt töötute hulgas on päris palju neid, kes ühegi teenuse toel enam tööd ei leia. Põhjuseks alkoholisõltuvus, lõplik võõrandumine tööharjumusest, asotsiaalne eluviis jne. Kuid neilegi inimestele tuleks pakkuda võimalust töölaadsetes tegevustes osaleda: kui inimene suudab ennast mõneks ajakski kokku võtta ja olla kohal iga päev kindlate tööde tegemiseks ja oma kohustuste täitmiseks – ka see on võit, eelkõige tema enda jaoks. Kedagi ei tohiks jätta üksi, kõigi eest tuleks ühel või teisel viisil hoolt kanda.

■ Uurimus näitas, et suuremal osal pikaajaliselt töötutest ei olnud enne teenuse kasutamist adekvaatset infot selle kohta ja inimestel esines seetõttu raskusi teenuste sisust arusaamisega. Kuna põhiliselt saadi infot ametnikelt, mitte aga meediast või seadusest, siis võib sellest järeldada, et suuliselt edasi antud teave on hoopis tähtsam kui info paberkanalil või meediakanalites. Teavet teenuste kohta tuleks jagada võimalikult üksikasjalikult ja inimesele arusaadavas keeles.

■ Psühholoogiliselt aitaks inimesi tööharjutamiseks ja tööpraktikaks oluliselt paremini ette valmistada see, kui nad enne läbiksid eneseregulatsioonikoolituse. Tegin Tööturuametile ettepaneku, et seda tuleks võimaldada kõigile pikaajaliselt töötutele enne tööharjutuse ja -praktika teenuste saamist.

■ Kuna pikaajaliselt töötute vähene arvutitundmine on takistuseks tööotsinguil, siis tuleks suurendada arvutikoolituse osatähtsust pikaajalistele töötutele suunatud õppes.

■ Auditoorne töö koolituste, nõustamiste ja loengute näol on tähtis osa tööharjutuse ja -praktika teenustest. Seepärast peaksid neid teenuseid osutavad asutused koolitusi põhjalikumalt ette valmistama ja atraktiivsemaks muutma. Taheva Sanatooriumis oleme kasutanud koolitusteks lektoreid väljastpoolt. Näiteks rääkis meie perearst väga huvitavalt alkoholi tarvitamise tagajärgedest, kuna alkoholiprobleem on ikka see kõige suurem, mis pikaajalistel töötutel on. Valla sotsiaaltöötaja rääkis võlanõustamise teemal, mis on samuti väga aktuaalne.

■ Uurimuse andmeil rakendati pikaajaliselt töötuid sageli lihtsamatel abitöödel, mis ei pakkunud neile küllaldast motivatsiooni. Teenuse pakkujatel tuleks läbi vaadata oma tööülesanded ja rakendada inimesi järk-järgult keerukamatel ja rohkem vastutust nõudvatel töödel, et vältida olukorda, kus töötute teeb pikka aega järjest vähese keerukusastmega töid. Oma asutuses oleme pakkunud inimesele võimalust ühes kindlas ametis kätt proovida ja see on meie juures käinutele ka meeldinud.

■ On oluline, et teised kollektiivi liikmed oleksid teadlikud pikaajaliselt töötute probleemidest. See aitaks kaasa positiivsete suhete kujunemisele kollektiivi liikmete ja teenuse saajate vahel.

Viidatud allikad

Ilisson, E. (2008) Pikaajaliste töötute toimetuleku toetamine läbi tööharjutuse ja -praktika teenuse Valgamaa näitel. Magistritöö. Tallinn: Tallinna Ülikool.

Marksoo, Ü. (2002). Pikaajalised töötud ja nende tagasitoomine tööturule. Sotsiaaltöö 5, 18-20.

O'Brien, J. (2000). Tööotsing ja turundus. Tallinn: Sotsiaalministeerium.

Statistikaamet: Eestis on pikaajaline töötus väiksem kui Euroopa Liidus keskmiselt (2007).

www.tta.ee/index.php?id=11&uudis_id=274 (25.01.2008)

Tööharjutuse teenusstandard töötule. (2007). www.tta.ee/index.php?id=476 (25.02.2008)

Tööpraktika teenusstandard töötule. (2007). www.tta.ee/index.php?id=476 (25.02.2008)

Tööturuameti Valgamaa osakonna statistika. (2008). www.tta.ee/index.php?id=373 (23.03.2009)

Venesaar, U., Hinnosaar, M., Luuk, M., Marksoo, Ü. (2004). Pikaajaline töötus Eestis. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikool.

Kaldapealse Kodu Pärnus – hea näide innovatsioonist sotsiaaltöös

*Käesolev aasta on pühendatud innovatsioonile. Uuenduslikkus iga hinna eest tundub olevat pisut kunstlik, kuna kiiresti arenevas hoolekandes on tulnud praktikutel kogu aeg otsida rakendamiseks sobilikke ideid. Seda on toetanud seadusandja poolt loodud ja algatusvõimet soodustavad regulatsioonid ning tänu nii tegijate kui suunajate kootööle on Eesti eri paigus sisult samadele probleemidele leitud kohapeal omanäolisi, konkreetsele situatsioonile sobivaid lahendusi. Alljärgnevas intervjuus võetakse vaatluse alla toetatud igapäevaelu, toetatud elamise ja toetatud töö teenuste sihtrupi **mõiste laiendamine** sotsiaalsete erivajadustega inimestele. Intervjuueeritavateks on **Raul Kivi**, kes vastutab kõnesoleva valdkonna eest Pärnu linnavalitsuse poolt, vabaihendusest Tulevik selle juhataja **Priit Ruut**, ülalnimetatud teenuste koordinaator **Ilme Puura** ning täiskasvanute varjupaiga sotsiaaltöötaja **Ivi Kõrvemaa**.*

Hr Ruut, Teie juhatavat MTÜ osutab lisaks muule tegevusele ka varjupaiga teenust Pärnu linna kodututele. Mis ajendas pakkuma toetatud elamise teenust Kaldapealse kodus?

Vajaduse teenuse järele tingis asjaolu, et kodutute varjupaika tekkis kliente, kellel oli sissetulek töövõimetuspensioni näol olemas ning kes on suutelised oma elu iseseisvalt elama, kuid kellel puudus elamispind. Väike sissetulek ei võimaldanud üüriturult pinda üürida, linna eluruumide pakkumine oli aga väga piiratud. 2006. a tekkis linnal vaba hoone, mis kunagi oli olnud ühiselamu, seega igati sobilik majutusteenuse pakkumiseks. Esialgu oli plaanis pakkuda ainult üüripinda koos vähese järelevalvega, kuid teenuse käivitades tõdesime, et lisaks eluruumile vajavad kliendid tuge ka oma

igapäevaelu korraldamisel, sealhulgas võitluses alkoholisõltuvusega. Seega kujunes välja teenus, kus esialgu maja perena isena ametisse asunud Ilme Puural tuli hakata täitma ühes isikus nii majaperenaise, tugiisiku kui sotsiaaltöötaja rolli, millega ta tänu oma isikuomadustele ja omandatud erialasele haridusele ka suurepäraselt toime tuleb.

Mis on selle teenuse sisu ja sihtrüpp, kes maksab teenuse eest, millised on tulemused?

Kaldapealse Kodus pakume majutust ühe- ja kahekohalistes tubades. Majas on kaks ühiskööki, ühised sanitaarruumid ja puhketuba. Keldrikorrusel saab kasutada sauna. Juhataja aitab ja nõustab kliente mitmesugustes sotsiaalsetes küsimustes, tihe on koostöö Pärnu haigla psühhiaatriaosakonnaga. Alkoholiga suhtes kehtib nulltolerants. Sihtrüppiks on peamiselt endised varjupaiga elanikud, kuid oleme võtnud neid, kellel on reaalne oht kodutuks jääda, ka mujalt. Teenust on seni osaliselt finantseerinud Pärnu Linnavalitsus tegevustoetusega, mis katab alla poole juhataja töötasust, ülejäänud ning majanduskulud tulevad üüritul arvelt. Lisaks üürile maksavad kliendid ka tarbitud kommunaalteenuste eest. Elutingimused ei ole küll kõige mugavamad ja avaramad, kuid see on kompromiss, et hoida üürikulid võimalikult madalal. Tulemused on valdavalt positiivsed. Klientid harjuvad taas iseseisva eluga, õpivad iseseisvalt majandama, väheneb sõltuvus alko-

holist. Oluline on oma kodu tunne. Üürilepingud on sõlmitud 71 inimesega, kellest 10 on saanud teenuse järel elamispinna linnalt, mujalt on leidnud elukoha 14 inimest. Varjupaika on tulnud tagasi saata 7 ning info isiku edaspidisest käekäigust puudub hetkel 11 inimese kohta. Oluline on märkida, et 33 inimest on pärast Kaldapealse Kodusse elama asumist taastanud oma katkenud sidemed lähedastega.

Hr Kivi, vaatamata Pärnu linna pingelisele eelarvele, on peetud vajalikuks laiendada teenuste valikut, mida pakutakse tööealistele ja füüsiliselt ning vaimselt tervetele, kuid nappide sotsiaalsete oskustega inimestele. Mis on selle põhjuseks?

Sotsiaaltöötajad saavad oma kogemuste tuginedes kinnitada, et mida suurem on omavalitsus, seda paremini on piirkonnas arenenud ka sotsiaalteenused. Näiteks puuduvad paljudes väikestes valdades ressursid varjupaiga, turvakodu või munitsipaalelamu rajamiseks. Seevastu suuremates linnades on välja kujunenud astmed, mida mööda abivajajat iseseisvasse ellu aidata. Pärnu linnas on nendeks astmeteks varjupaigad (lastele, täiskasvanutele), Kaldapealse Kodu ning munitsipaaleluruumid. Abivajaja isikut arvestavas võrgustikus saavutatakse lühema ajaga olukord, kus inimene ise oma eluga püsivalt toime tuleb. Ajaline võit aga tähendab hoolekandes ka rahalist kokkuhoidu.

Millised on tulemused n-ö tellija poolt vaadates? Mida veel annaks teha heitu-

nute resotsialiseerumise toetamiseks?

Kaldapealse kodu on hea näide linna ja MTÜ koostöö tulemuslikkusest teenuste lepingulisel üleandmisel. Linn on vabaihaldusele andnud tasuta kasutamiseks hoone ja MTÜ on sellesse rajanud majutusüksuse neile, kes soovivad täiskasvanute varjupaigast edasi liikuda. Osa klientidest vajab seejuures küll ka kõrvalabi toimetulekutoteuse ja nõustamise näol. Kuigi Kaldapealse Kodu on põhimõtteliselt isemajandav üksus, aitab linna rahaline abi hoida seal üüri madalal. Inimesed, kes ennast Kaldapealse Kodus on tõestanud, saavad edasi liikuda munitsipaalelamispinnale. Suureks probleemiks on läbi aastate kujunenud munitsipaaleluruumide vähesus. Hetkel on järjekorras 60 inimest, kuid praeguses majandusseisus võib odavamalt eluruumi vajavate inimeste arv kiiresti kasvama hakata. Samas lükkab vähenev linnaeelarve järjest kaugemasse tulevikku uue munitsipaalmaja ehitamise plaani.

Pr Puura, olete olnud eestvedaja sotsiaalsete erivajadustega inimestele toetatud elamise teenuse käivitamisel. Mis on Teie missioon ja rollid selles töös?

2006. a olin praktikal kodutute varjupaigas. Peagi sain aru, et nemad ongi see sihtgrupp, kellega töötada tahan. Juba samal aastal pakuti mulle Kaldapealse Kodu (meie toetatud elamise nüüdne nimi) juhataja kohta. Alguses oli eesmärgiks majutus-teenuse pakkumine Tuleviku varjupaiga tublimatele elanikele. Lühikese tegevusperioodi jooksul selgus, et vaid majutuse pakkumisest sellele sihtgrupile ei piisa. Tavaelust võõrdunud ja tugeva alkoholisõltuvusega inimesed vajavad tuge ka argitoimingutes ning kõrvaltuge oma sõltuvuse kontrolli all hoidmiseks. Nii kujunes välja toetatud elamise teenus koos võõrutusravi korraldamise ja toetamisega. Kuna Pärnu linnas kodutute sõltuvusravi terviklik süsteem puudub, tuli ise leida võimalused selle probleemi lahendamiseks. Kaldapealse Kodu elanikel on nüüdseks "oma" psühhiaater ja väga hea koostöö piirkonna sotsiaaltöötajaga. Linnavalitsus kompenseerib võõrutusravi. Hea on kontakt ka klientide tööandjate-

ga. Probleemide ilmnemisel sekkun kohe, et ennetada töökoha kaotust. Loomulikult tuleb neid inimesi argitoimingutes alguses aidata. Enamikul on halb füüsiline ja ka vaimne tervis, nii et mõnikord tuleb olla ka hooldaja. Alati ei piisa sellest, et seep kätte anda, vahel tuleb õpetada selle kasutamist. Alkoholisõltlastel on väga raske oma joomasööstu / tsükli lõpetada. Tavaliselt ei jõua nad liikuda, neil on luud puruks kuku- tud, tihti on neil epilepsia hood ja nad on ennast täis roojanud.

Siin algabki minu kui hooldaja töö. Klient tuleb koju tuua, puhtaks pesta, kiirabi kutsuda, kiirabibrigaadile selgitada, et ka alkohoolikut tuleb aidata. Lõpuks saan kliendi kiirabisse. Öösel on vaja klient jälle majja tagasi transportida, ja siis jõuab kätte öine valvekord. Minult on tihti küsitud, kuidas ma suudan seda tööd teha. See on väga lihtne. Ma armastan inimesi ja hoolin neist. Tean, et ka ehtne „prükkar“ võib muutuda. Tuleb neile ulatada käsi, olla nende vastu aus, koos naerda ja nutta kui vaja. Ja ühiselt otsida rada, mille lõpus on nende jaoks valgus.

2009. a jaanuaris avasite samale siht- grupile päevakeskuse, mille tegevus näib vastavat mõistele “toetatud igapäevaelu”. Milles see toetus seisneb? Millised on esimesed tulemused?

Esimesed tulemused on positiivsed. Kliente on väga palju. Päevakeskuse teenust saavad kasutada varjupaiga elanikud ja sotsiaaltöötaja suunamiskirjaga Pärnu linna elanikud.

Minu eesmärk oli, et kodudest tuleksid välja inimesed, kes ei saa oma eluga hakkama. Paljudel ei ole dokumente, elukohta, sisse- tulekut. Püüan leida lahendusi ka neile inimestele, kes on siia sattunud teistest riikidest ja linnadest. Iga päev tegelen sotsiaalnoustamisega. Kuigi päevakeskuses kehtib samuti nulltolerants, annan alkoholisõltlastele võimaluse tsüklist välja tulla. Päevakeskuses saavad kliendid televiisorit vaadata, lauamänge mängida, ajalehte ja raamatuid lugeda, arvutit õppida, on pesemis- võimalus, saab helistada. On väikene kööginurk, kus klient saab endale ise sooja toitu valmistada. Toiduaineid käin ostmas koos klientidega. Koos kooritakse kartuleid, puhastatakse porgandeid ja pestakse nõud. Alati on laual tee, kohv ja suhkur. Kedagi ei aeta päevakeskusest välja. Ainult tuleb olla kaine. Süüa saavad kõik. Klientid tulevad päevakeskusesse nagu oma koju: kes toob puud, kes teeb kaminasse tule jne. See ongi see elu, mida me siin elame. Minu põhimõte on, et inimesel peab olema kõht täis, siis alles saab hakata tegelema tema muredega.

Kuidas olete suutnud ellu viia toetatud töö põhimõtet, mis on teenuse sisu ja tule- mused?

Inimesed, kes on suutnud oma toime- tulekuprobleemid lahendada ja on võime- lised enda positiivse eeskujuga teisi innusta- ma, ongi toetatud töö tegijad. Kaldapealse Kodus oli korrapidaja sama maja elanik. Praegu on ta päevakeskuses sama töö peal ja teine palgaline korrapidaja on samuti toetatud elamise teenuse saaja. Olen tugiisik skisofreenikule ja tema perele, koos Kaldapealse Kodu elanikega käime tema juures ahju kütmas ja koristamas. Kuna olen ka ühe korteriühistu juhatuse liige ja meil oli võimalus võtta tööle valvur, siis loomulikult sai väljavalituks jällegi Kaldapealse Kodu elanik. Neis ringkondades, kus olen tegev, kaasan ma võimalusel alati ettevõtmistesse ka meie rehabilitatsiooniprotsessis osalejaid. Kui võimalik, siis ikka palgalisteks töötajateks. Tulemused on positiivsed. Usun, et olen olnud neile heaks eeskujuks ja suuna- jaoks.

Pr Kõrvemaa, kuidas on ülalnimetatud teenused aidanud kaasa varjupaigasteenuse kvaliteedi tõstmisele ja üldse kogu sihtrühma toimetulekule?

Seoses Kaldapealse Kodu käivitumisega on vähenenud varjupaiga koormus: kui toetatud elamisel on 26 inimest, siis selle võrra on varjupaigas kohti rohkem (praegu õõbib seal keskmiselt 37 inimest, voodikohti on kokku 56). Uue päevakeskuse näol on ka varjupaiga klientide päevane aeg paremini sisustatud: käiakse söömas, suhtlemas, lugemas. Tänu päevakeskusele jõuab sotsiaaltöötajate orbiidile mitmeid kliente-abivajajaid, kes vast iseseisvalt vajalike teenusteni ei jõuakski. Toetatud elamise võimalus on hea täiendus varjupaiga senisele motivatsioonüsteemile, kus varjupaiga esimesel korrusel elavad nn tavakliendid ja teisele korrusele, parematesse tingimustesse saavad need, kelle pole probleeme alkoholiga ja kes töötavad või õpivad. Kui seni puudus järgmine aste ja inimestel ei olnud just palju võimalusi edasi

liikuda, siis nüüd annab selleks kolmanda etapina motivatsiooni Kaldapealse Kodu. Toetatud elamisega sotsiaalmaja on kui vaheetapp inimese üleminekul kodutute varjupaigast sotsiaalkorterisse. Samas on kliente, kes ei tulegi iseseisva eluga toime ja sooviksid jääda elama Kaldapealse Kodu sotsiaalmajja. Toetatud elamise teenuse puhul käsitletakse alkoholisõltuvust (mis on sihtgrupi peamine probleem) haigusena ning tegeldakse aktiivselt selle kontrolli all hoidmise ja võõrutusraviga, sest see annab

paljudele meie klientidele uue võimaluse oma eluga edasi minna.

Pr Puura pälvis üle-eelmisel aastal tunnustuse oma sotsiaaltöölase tegevuse eest. Milline on olnud selle tegevuse iseloom?

Oli suur rõõm, et kolleegile omistati selline tunnustus: aasta vabatahtlik 2007.

Kaldapealse Kodu toetatud elamise teenus on üles ehitatud tänu Ilme pühendumusele ja initsiatiivile. Edukalt on käivitatud alkoholi võõrutussüsteem, majas õpetatakse argieluga toimetulekut (koristamine, toidutegemine, rahaga ümberkäimine jne), taastatakse sidemed lähedastega, aidatakse leida tööd ja hoitakse sidet tööandjatega. Ilme aitab klientidel otsida elamispiinda, hoiab sidet nendega, kes on Kaldapealse Kodust liikunud üüripinnale või linna elamispiinnale.

Kaldapealse Kodu kogukonna liikmete hulgast on välja kasvanud personal, keda rakendatakse majasiseselt ja korrapidajatena päevakeskuses, mis on samuti Ilme eestvedamisel edukalt käivitatud. Võib öelda, et Ilme on tugiisikuks kõigile oma 26-le toetatud elamise kliendile, lisaks ka majast edasiliikunutele. Paljud inimesed on saanud võimaluse pöörduda tagasi tavaellu kõige lootusetumast olukorrast.

Kuidas paremini hoida oma kutsumusele pühendunud sotsiaaltöö tegijaid?

Kõige olulisem on vältida läbipõlemist. Töökoormus olgu jõukohane ja lisaks puhkus, sport ja lõõgastus. Tähtsad on ka tunnustus, motivatsioon ja vääriline töötasu ning toetav ja sõbralik kollektiiv.

Suur tänu oma arvamuse väljaütlejatele nende igapäevase töö eest. Tõenäoliselt võib Eesti sotsiaaltöö praktikas leida mitmesuguseid lahendusi kodutute, heitunute, pikaajaliste töötute jt rehabilitatsiooni toetamisel. Uuenduslikkus ja pühendumus on seejuures ühed edutegurid. Selleks jõudu ja pealehakkamist, toetavat võrgustikku kõigile!

*Küsitles Valter Parve,
TÜ Pärnu Kolledži lektor*

Voldemar Kolga: kriis tuleb mõtlemisest

Mida küsida Voldemar Kolgalt? Peame nõu ja otsustame, et palume hinnatud psühholoogil kirjeldada, mis meid ümbritsevas maailmas toimub ja millist mõju võib kriis avaldada eri inimrühmadele. Mida ta soovib sotsiaaltöötajatele, kes peavad järjest pingelisemaks muutuv olukorras toime tulema? Intervjuueelsel päeval saadab prof Kolga kirja, milles ta tsiteerib Nolen-Haeksema't (2004): „Depressiivse mõtlemise üks tabavamaid määratlusi kirjeldab seda protsessi kui **korduvat ja passiivset mõtisklemist** oma depressiooni sümptomite ja nende sümptomite võimalike põhjuste ja tagajärgede üle”. Äkki võiks üheks intervjuu teemaks olla sotsiaaltöö suhe depressiivsusega, tuleb Kolga meile appi. Akadeemiasse Nord kohale jõudes selgub, et meie võõrustajal läheb intervjuu väljamõtlemine niivõrd ladusalt, et jääme osavõtliku kuulaja rolli ja oleme jutust haaratud.

Arvet Mägi, Virumaa Teataja

Kuidas iseloomustate muutusi, mis praegu maailmas ja Eesti ühiskonnas aset leiavad?

Kui vaid teaks, mis on ühiskonnas toimivate kiirete muutuste sisu, siis oskaks nendega midagi ette võtta. Ühiskonnas valitseb suur ebamäärasus. Seda nähtust uurinud sotsioloog Zygmunt Bauman ütleb, et tänapäeva ühiskonna põhitunnus on ambivalentsus ehk mitmetähenduslikkus. Me ei saa ühtegi asja täpselt määratleda, tähendused vahelduvad. Bauman kasutab sellist mõistet nagu *vedel* ehk *voolav ühiskond (liquid society)*. Enne oli ühiskond tahke ja rollid selged. Oli küllaltki täpne ettekujutus ja ootused, mida näiteks peab tegema mees või õpejõud. Nüüd on endised selged määratlused kadunud.

Ka sotsiaaltöötajad puutuvad kokku elu mitmetähenduslikkusega. Näiteks see lause, nagu

ei viitsiks töötud töötada, vastab osaliselt tõeale: on selliseid inimesi, keda ongi vaja oraga tagant torkida. Samas teised elavad oma seisundit väga rängalt läbi, on õnnetud. Selgete lausete aeg on tänaseks möödas. Maailm on kiirelt muutumas ebamäärasemaks, mitmetähenduslikumaks. Seetõttu ongi väga raske öelda, mis suunas peaks minema. On tunne, et peab üheaegselt jooksma eri suundades, korruga vasakule ja paremale. Ulrich Beck räägib seoses sellega riskiühiskonnast. Riskid sugenevadki ebamäärasusest: sa ei tea, kas sa astud mööda õiget rada. Õpid näiteks mingi elukutse või teed mingit tööd – ja see tee lõpeb äkki nauhti ära.

Kas inimesed teavad, et nad elavad sellises ühiskonnas?

Ühelt poolt inimene muidugi teab, mis maailmas ta elab... Aga ta ei teadvusta suurt ebamäärasust, manades silme ette stabiilset maailma. Meie teadvus blokeerib infot, tehes kõike lihtsamaks ehk suupärasemaks. Ütleme, et inimesel on oma ettekujutus perekonnast kui stabiilsuse allikast – et lapsed tulevad õhtul koju, käib suhtlus. Aga tegelikult, nagu Bauman ütleb, on perekond nagu lennujaam – igapäev on oma söiduplaan. Väikesel lapsel on õhtul pidžaamapidu, ta peab sinna minema, sest sellest sõltub tema positsioon klassis. Suurel poisil on oma programm: kuigi ta on veel põhikooli õpilane, elab ta juba ammu oma tüdrukuga kokku. Kuigi inimene teab, et maailm, pere ja inimsuhted on muutunud, ei taha ta seda uskuda ja omaks võtta.

Selles, mida illusioonidega teha, on psühholoogid eri seisukohal. Sigmund Freud arvas, et illusioonid tuleb purustada ja öelda välja, kuidas inimesed mõtlevad, mis on nende õiged käitumismotiivid. Teised on jälle leidnud, et inimeste reaalsusesse toomisest pole mingit kasu, et las elavad omas väljamõeldud (unelmate) maailmas. Muidugi, kui illusioonid on reaalsusest juba liiga kaugel, siis on tegemist mõne vaimse haigusega. Aga mingi nihkega väljamõeldud maailmad aitavad inimestel elada reaalsuses.

Näiteks aateinimestel on oma illusoorne maailm – kuidas peaks hea Eesti, hea ühiskond välja nägema, mis ometi ei pruugi olla vastavuses karmi tegelikkusega. Nii ei olegi sa kogu aeg selles depressiivses ja suruvas reaalsuses, vaid elad nagu väikeses alkoholijoobes. Tänapäeva ühiskond toodabki selliseid õrnu narkootikume – televisioon, seltskonnaajakirjad, mis viivad tegelikkusest minema. Inimese mõte läheb teisele lainele ja ta pöörleb selles väljamõeldud maailmas, pakub mingeid variante.

Mõni arvab või loodab, et inimene on ratsionaalne, *homo economicus* või vähemalt püüdleb olla kalkuleeriv olend, kes võtab vastu mõistlikke otsuseid. Aga tegelikult kogu 20. sajand tõestab, et inimene ei ole üleliia ratsionaalne, muidu ta ei oleks sõdinud ja tapnud kogu sajandi jooksul.

Praegunegi majanduskriis on inimeste endi tekitatud. Seda ei ole põhjustanud mingi loodusnähtus nagu tsunami või vulkaan. Leian, et kriisi põhjused tuleb otsida inimeste endi soovis elada mittereaalses maailmas. See tähendab, et majanduskriisi põhjused pole mitte majanduses, vaid inimeste peades, kus pesitsevad erinevad utopiad. See väljendus elamise rahast, mida päriselt polnud olemas. Öeldakse, et majandus oli õhku täis. Laenuõhupall lennutas perekonna oma majja kuhugi Tallinna lähiste peale. Raha ei olnud ei inimestel, aga mis kõige hullem, ka pankadel polnud seda, opereeriti virtuaalse tuleviku rahaga, millega pandi maja püsti. See kõik on väga kummaline, et mitte öelda üleloomulik.

Kas siis kriis tulebki varest mõtlemisest?

Jah, see on mõtlemise või kultuuriväärtuste kriis. Mõttemudelid on loonud vajaduse illusoorse maailma järele, alates välismaise nime panekust eesti lapsele, suurte laenude võtmisest ja lõpetades Euroopa viie rikkama riigi sekka sattumise utopiaga. Illusoorse maailma tootmine on viimase saja aasta jooksul olnud intensiivne. Kogu häda on selles, et illusioonid ei kesta igavesti, vaid kipuvad purunema. Me poleks pool aastat tagasi iialgi uskunud, et satume Euroopa viie kõige kiiremini kasvava töötusega riigi sekka.

Siin on aga üks oluline nüanss. Illusioonid on head, kui nad on peas, aga on halb, kui keegi hakkab järjekindlalt nende järgi toimima. Võib igasuguseid asju välja mõelda, fantaseerida, teooriaid luua, aga neid realiseerima hakata pole alati hea. Mõtlemist tuleb hoida lahus tegutsemisest. Näiteks kui marksismi õpetust, mis lubas head elu, hakati ellu viima, siis tekkis jama, palju pahandust ja ebaõiglust, parem oleks olnud jätta marksism raamatukaante vahele, paberile. Nii on paljude asjadega. Nii arvatakse, et teadus peaks olema praktika teener. Ei ole. Teadusel on oma mõte, ta loob omi maailmu, kuid nende realiseerimisega peab piiri pidama. Ehk peaks olema ettevaatlik näiteks geneetiliselt moondatud maisi külvamise ja söömisega.

Aga mis juhtub inimestega, kelle illusioonid purunevad?

Tuleme alguse juurde tagasi. Inimestel olid illusioonid, mida püüti realiseerida, aga reaalsus kujunes hoopis teistsuguseks. Ja siis tekibki segadus, inimene ei saa aru, mis toimub. Ivi Proos on väga hästi võrrelnud praegust kriisi uduga. Udu tihenedes esmalt lakkavad

Inimesel on kalduvus üle hinnata oma ratsionaalsust... Tegelikult aitavad illusioonid parandada enesetunnet ja isegi soodustavad hakkamasaamist sessinatses ebamäärases maailmas.

lennukid lendamast, seejärel väheneb autoliiklus ja lõpuks ei suuda liikuda ükski inimene. Kõik istuvad kodus, sest kuhu sa iganes lähed, on udu. Kriisi tagajärg ongi, et sa ei suuda näha, mis suunas liikuda. Ivi Proos arvab, et peaksid olema mingid (super)inimesed, kellele on kaugele nägemise võime ja kes näitaksid teistele teed. Isiklikult ma selle idee vastu ei ole, aga ma kardan, et selliseid inimesi, kes teaks, mida ette võtta, lihtsalt ei leia. Ivi Proos ütleb, et on vaja ühendada kodanikuühiskonna liidrid. Aga nemad on samasugused ebatäiuslikud inimesed nagu meiegi ja peavad samuti udust välja tulema.

On hämmastav, et kuigi Eesti inimene on seni olnud oma olemuselt ratsionaalne, näitab praegune olukord, et ratsionaalsus võib väga kiiresti ära kaduda. Meil võib pea segi ajada Lääne kapitalistlik mudel, hea elu soov, arutu tarbimine.

Ja nüüd võiks mõtiskleda, kuidas sellest välja tulla, kuidas mõistus jälle pähe tuleks. Muidugi võib mõistuse puudumisega ära harjuda. Mõistuse puudumisel käitume nii nagu teised, s.o oleme konformsed. Eliit ütleb, mida ette võtta. Selline elu on väga mugav, ei pea ise mõtlema, ja mis peamine, ei pea ise vastutama. Ma arvan, et konformism hakkab levima.

Vastupidi sellele süstib Barack Obama pealehakkamist ja optimismi, kui ütleb, et me tuleme kriisist välja tugevamana, kui me olime, et me võidame. Ja selle tõestuseks on Soomes *lama*: suurenes raamatukogude külastatavus, kõik muutusid õpihimuliseks. See on

vast liiga optimistlik ega pruugi meiega juhtuda. Selleks peavad muud komponendid juures olema. Üks on riigi ja ühiskonna toetus. Ilma selleta – miks ma peaksin midagi ise tegema, pigem jäängi ootama, et keegi ütleb.

Teie arvates peaks riik inimesi toetama?

Jah-jah. Kriisiolukord tekitab tugeva surve riigi toetuse järele, sinna ei saa midagi parata. Võib mingitel teoreetilistel kaalutlustel eeldada, et igaüks peab sellest ise välja tulema, aga kõik lihtsalt ei suuda ise välja tulla. See on hea näide: teoorias on asi ühtmoodi, aga reaalsuses jääb inimene häтта ja temaga hakkavad juhtuma halvad asjad. Inimene on konformne ja jääb teistele lootma. Peavad olema erilised stiimulid, kasvatus jms, et mõni asuks ise tegutsema. Ameeriklased on ettevõtlikud, meie ei saa ennast nendega võrrelda. Seal tege-likult juhtubki see, et nad tulevadki kriisist tugevamatenä välja, sest neil on optimis- mi sisendav liider ja usk endasse, aga meie olukord on teistsugune. On kaks varianti: üks, et inimesed on konformsed, teevad nagu teised. Ja teine, kui riik soosib iseseisvat mõtlemist ja otsustamist, et inimene võtaks midagi ette vastavalt oma võimalustele ja piirangutele. Kui see kriis on n-ö peast tulnud, siis ta peab peas ka lõppema. Peab toimuma teise mudeli omaksvõtt, kus illusioone hoitakse kontrolli all. Riik peab soosima realistlikku mõtlemist. Näiteks et inimene mõtleks, kas tal ikka tasub minna välismaale tööle, kui palju see lahendab tema probleeme. Palk on küll suurem, aga millised on kahjud, kui lapsed ja naine jäävad siia. Meil on küll karjäärinõustajad, aga peaksid olema ka nõustajad eluliste otsuste vastuvõtmisel. Riik võiks mõelda selliste inimeste koolitusele. Kui olukord on ähmane, siis kuidas kõigi teguritega paremini arvestada.

Subjektivse heaolu allikad peituvad kolmes kohas – looduses, suhtlemises teiste inimestega ja dialoogi arendamises iseendaga.

Mida veel tasuks riigil teha inimeste toetamiseks?

Te küsite, mida riik peaks tegema. Ma näiteks ei toeta mingeid stressist vabanemise või toimetulekukoolitusi – neid võib muidugi teha, aga... Kui inimesel on depressioon ja psühholoog pakub talle lihtsalt treeningut enesehinnangu tõstmiseks, siis on tegemist ikka- gi tagajärgede likvideerimisega, madala enesehinnangu põhjused on kusagil mujal. Rollo May ütleb, et probleemiks on inimlikkuse kadumine ja sellest tulevadki ärevus, depressioon jm meeleoluhäired. Kui me kõik saaksime olla suuremad inimesed, rohkem oma inimlikku potentsiaali avada, siis poleks ka neid probleeme. Rollo May järgi on kolm valdkonda, kus on toimunud inimlikkuse kadu, mida ta nimetab võõrandumiseks. Esimene on sideme kaotamine loodusega: loodus jääb meile võõraks, me ei tea, mis looduses toimub, kuid samas alateadlikult ihaleme sinna. Kui me taastame kontakti loodusega, siis me oleme paremad inimesed. Seda näitas ka „Teeme ära“ projekt. Looduse puhastamine on eelkõige enese puhastamine. Loodus ei saa teadagi, et keegi käis seal prügi korjamas, aga inimene teab, et teeb head, ja tema võõrandumine loodusest väheneb. Teine inimliku potentsiaali vähenemise allikas on võõrandumine teistest inimestest, st kui meil pole inimestega enam asja. Metsa puhastamine aitas luua sidemeid teistega. Ja kolmas on võõrandumine iseendast: ma olen endale võõraks jäänud, ei meeldi endale. Vihkame ennast, sest ei tee õigeid asju endale ega teistele ning looduse suhtes toimime valesti. Kõik häired, mis meil on, on tulnud sellest. Me võime jõuda tagajärgi likvideerides põhiasjade juurde, aga parim, mida riik võiks teha, ongi keskenduda nendele kolmele sfäärile. Peaksid olema mingid programmid looduse, teiste inimeste ja iseenda tundmaõppimiseks.

„Teeme ära” projekt muutis inimest paremaks, kuna puudutas nii loodust, teisi inimesi kui inimest ennast.

Kuidas avalduvad need probleemid eri vanuserühmades?

Arvan, et mida noorem põlvkond, seda enam see teda puudutab. Vanematel on võõrandumist vähem. Noored tuiskavad rohkem mööda maailma ringi, neil on suurem ebamäärasus selle suhtes, kes nad on ja mida nad tahavad, ja endast lahtiolek. Varem oli inimestel side maaga. Nüüd maale asja enam ei ole, korra suve jooksul ehk käid, ja asi seegi. Samamoodi on lugu suhetega – külaskäimine on vähenenud. Tegelikult on asi nii ja naa, võib-olla noored isegi suhtlevad rohkem. See kolmanda klassi tütarlaps, kes käis pidžaamapeol – seegi on mingi suhtlus, luuakse mingid võrgustikud, pundid, et pärast elus paremini hakkama saada.

Aga illusioonid?

Kui põlvkondi võrrelda, siis ma ei julgeks öelda, et noortel oleks rohkem illusioone: nad on praktilisemad, ei õpi niisama, vaid mõtlevad, millist tööd nad saaksid teha. Minu üliõpilased on uurinud huviringide külastamist. Vanasti käidi seal niisama, oma lõbuks, aga nüüd võtavad lapsevanemad ringe kui investeringut („sinust saab tennisemängija, teine Kanepi“, „tänu inglise keele ja arvuti oskusele sa jääd ellu, ei pruugi konteinerisse sattuda“). Võib-olla noorem põlvkond ei tekita paarikümne aasta pärast suurt majanduskriisi, mis kestab kümme või kaksikümmend aastat. Ehk on nemad mõistlikumad ja ei püüa omi illusioone realiseerida, nagu vanem põlvkond.

Sotsiaaltöötajadki on kahesuguse surve all – ühelt poolt on ootused nende suhtes suured, teiselt poolt tuleb toime tulla piiratud ressursidega.

Nagu ma ennist rääkisin, on see ambivalentsus. Ühelt poolt sa oled superstaar, oodatud ja hinnatud, ja teisalt sul ei ole piisavalt vahendeid, et realiseerida kõiki kavatsusi ja plaane. Nad on lõhestatud – näevad, kui palju on tööd, aga ei jõua seda ära teha. Selline konflikt on neuroosi allikas. Ei ole välistatud, et sotsiaaltöötajad võivad sattuda psühhiaatria-kliinikusse, kus hakatakse nende neuroosiga tegelema. Ma kujutan ette, et nii võib juhtuda, sest sotsiaaltöötajad on kindlasti südametunnistusega inimesed ja neil tekib süütunne, kui nad ei suuda teha seda, mida nendelt oodatakse.

Selline negatiivne kahepoolsus... aga kuidas sellest välja tulla? Üks võimalus on tunnista, et superstaariks olemine on illusioon. Tegelikult sotsiaaltöötajad ju teavad, et päriselt nii ei ole, superstaar on hoopis Liis Lass või Armin Karu, aga ikka on mingi illusioon, et sa saad aidata. Teisalt tuleks mõelda, mida ikkagi saaks ära teha väikeste vahenditega. Lahendus, nagu juba ütlesin, seisneb inimliku potentsiaali tõstmises. Näiteks looduslähedus. Kuulus Poola teatritegija Grotowski lõi sellise teraapia, kus paned käe mulda, katsud seda ja imelisel kombel see tervendab sind. See on samm looduse poole, mis annab tarviliku tasakaalu. Samamoodi on olulised tugigrupid, kus samade probleemidega inimesed teineteist aitavad. Läänes on neid palju, isegi lumelaviini alla sattunud naistel on oma tugigrupp. Praegu on palju igasuguseid traumasid, mille puhul annaks tugirühmi teha. Miks ei võiks olla tugigruppe, kus üksteist toetavad SMS laenu võtnud, töötuks jäänud jne. Meil on palju haritud inimesi, kes suudaksid neid grupe läbi viia. See ei nõua suuri investeringuid ja samas aitab kaasa inimsuhete inimlikumaks muutumisele. Keerukam on iseendaga. Võikski hakata kaugemalt peale – loodus, inimsuhted ja seejärel inimene ise. Võiks püüda olla ausameelne enda suhtes, siiram ja lihtsam, vähem ennast üles puhvida. Selliseid asju nagu enesekehtestamistreeningud ma üldse ei soovitaks. Vahepeal olid need psühholoogide hulgas väga populaarsed („ma alles näitan, kes ma olen, panen ennast maksma“). Kümme aastat tagasi oli see hea vahend, aga ma arvan, et see ei ole see, mida

me praegu vajame. Pigem Maslow'i püramiidi *Being*-väärtused, olemise väärtused: sa pead olema siiras, tõene, lihtne. Vähem enesepettust ja teiste petmist. Kui me suudaks loobuda nendest asjadest, mida kapitalism on meile peale surunud ja mis on omaks võetud, nagu enda müümine („tasuta lõunaid ei ole“, „kõik maksab“), siis subjektiivne heaolu paraneks. Minulgi on raske teha midagi tasuta, sa mõtled iga esinemise puhul, kui palju sa selle eest saad. Aga nüüd uues situatsioonis peaks olema midagi muud. B-väärtustega ongi nii, et su enesetunne paraneb, kui teed midagi tasuta. Selles suhtes peaks sõlmima ühiskondliku kokkuleppe: kui ühed loobuvad, hakkavad vähem palka saama, siis peaksid seda tegema vabast tahtest ka teised.

Sotsiaaltöötajate eelmine konverentski rääkis rahast. On ettekujutus, et sotsiaaltöötaja on õnnis inimene, kes saab rahulduse niisama, ilma rahata. Ta on superinimene, pühak, kes elab vaimust. Sotsiaaltöötajatel võib olla kalduvus elada illusioonides. Ühelt poolt nad tunnevad elu tunduvalt rohkem kui mina. Aga sageli on neil ka mingi illusioon, mis üksiti on hea, aga kui nad hakkavad seda teostama, siis tekib jama.

Mida te siis soovitate sotsiaaltöötajatele?

Alati on kerge öelda – jätkake samas vaimus –, aga see ilmselt ei ole võimalik, kuna maailm on muutunud volavaks ja mitmetähenduslikuks. Võib muidugi ette kujutada, et elu on ikka sama: vaatamata kõigele olen sotsiaaltöötaja ja ma ei muutu. Ja need väärtused, mis mul on olnud, jäävadki mulle. Minu soovitus on siiski muutuda. Ilmselt ei tasu tegelda kõigi asjadega. Peab välja selgitama mingid punktid, kuhu oma väike jõud suunata. Nii nagu kärbitakse eelarvet, nii ka sotsiaaltöötaja peaks hakkama kärpima – oma tiibu, oma aktiivsust, et saaks õiges suunas lennata. Professionaali üks tunnus on, et ta tegeleb kindla asjaga. Alati tasub mõelda, milles oled kõige võimekam.

Kolme peetakse maagiliseks arvuks, mis korrastab ja mõtestab maailma. Sotsiaaltöötaja võiks sõnastada kolm asja, millega ta tegeleb, ja panna neisse kogu oma jõu. Vaevalt need kolm asja saavad olla universaalsed, kuna sotsiaaltöö ei ole abstraktne, vaid konkreetne, eriline igas keskkonnas. Ütleme näiteks töötud, puudega inimesed ja lapsed või eakad. Igas kohas on sotsiaaltöö omamoodi, Padisel on sotsiaaltöö ilmselt teine kui Viimsis või Saaremaal. Ja ülejäänud viiskümmend asja peaks julgelt kõrvale viskama, las nendega tegelevad teised inimesed. Muidugi oleks hea need kolm asja projektidega katta, see sõltub juba sotsiaaltöötaja tasemest. Üle kolme asja ei suuda ükski inimene teha: kui sa vead kolme projekti, siis on seda väga palju. Ka üks või kaks on tubli saavutus. Mõtled välja viinged ja tähtsad asjad, millega tuleb tegelda praegusel hetkel, aastal 2009.

Mis on minu jutu kolm mõtet, mida tasuks meelde jätta? Esiteks, sotsiaaltöötaja tegutseb volavas maailmas ja siit tulenevalt peab olema valmis uuteks väljakutseteks ja tegemisteks. Ilmselt pakub kriis suuremaid väljakutseid ja võimalusi. Teiseks, inimesel on kalduvus üle hinnata oma ratsionaalsust, ei tasu iga hinna eest mängida inimest, kes meenutab masinat, kes ei kahtle, teab kogu aeg, mida vaja teha. Tegelikult aitavad illusioonid parandada enesetunnet ja isegi soodustavad hakkamasaamist sessinatses ebamäärases maailmas. Kolmandaks, subjektiivse heaolu allikad peituvad jällegi kolmes kohas – looduses, suhtlemises teiste inimestega ja dialoogi arendamises iseendaga. Ehk mingem koos teistega üles mägedesse, et vaadata kõrgustest enda peale.

Küsisid ja kuulasid Regina Lind ja Liana Rumvolt

Viljandi Lasteabi- ja Sotsiaalkeskus pakub puuetega lastele mitmekülgseid teenuseid

Marju Johanson, füsioterapeut

1994. aastal oma ukсед avanud Viljandi Lasteabi Keskusest on tänaseks välja kasvanud Viljandi Lasteabi- ja Sotsiaalkeskus. Ühe keskuse alla on koondunud teenusepakkujad, kelle ühine eesmärk on osutada asjatundlikku abi ja õpetust raske ja sügava puudega lastele ja noortele. Kui asenduskodu teenust pakutakse hajutatult mitmes kohas, sealhulgas Viiratsis, Väikemõisas ja Pärsti vallas, siis õppe- ja arendustegevus on koondunud Viljandi külje alla, otse Viljandi maakonnahaigla kõrval asuvasse kaunisse lastesõbralikku majja.

Laste õpetamise on sügisest alates enda hooleks võtnud MTÜ Vileri loodud Jaagu Lasteaed-Põhikool, kus õpetatakse mõõduka, raske ja sügava vaimupuudega ja/ või liitpuudega lapsi. Ka lasteaeda on oodatud erivajadusega lapsed, kelle arendamiseks ning hooldamiseks on loodud vajalikud tingimused ja kellega tegeleb selleks spetsiaalse ettevalmistuse saanud personal.

Lapsevanemad on meeskonnaliikmed

2000. aasta novembris alustas lasteabi keskus tööd rehabilitatsioonimeeskond, kelle ülesandeks rehabilitatsiooniprotsessi partnerina on tagada igale kliendile individuaalne abi vastava eriala spetsialistidelt.

Väga oluliseks peame hea kontakti saavutamist pereliikmetega ja nende kaasamist oma töösse võrdväärsete meeskonnaliikmetena. Seejuures on eesmärgiks laste ja perede elukvaliteedi parandamine, lähtudes reaalistest oludest.

Oma igapäevases töös pakume praktilist ja emotsionaalset tuge, probleemidele keskendumise asemel otsime igas inimeses jõuvarusid, mis aitaksid võimalikult iseseisvalt toime tulla ja ühiskonda lõimuda.

Viljandi Lasteabi- ja Sotsiaalkeskus Peamaja

- MTÜ Vileri Jaagu Lasteaed-Põhikool
- rehabilitatsiooniteenused
- osalise hoolekande ja lapsehoiu teenus

Perekodud:

- Väikemõisa
- Viiratsi
- Pärsti vald

Korra nädalas koguneb ühise laua taha rehabilitatsioonimeeskond, et koostada individuaalseid rehabilitatsiooniplaane peamiselt Viljandi maakonnas elavatele abivajajatele. Jutule pääsevad ka kaugemalt tulijad.

Plaan edasisteks tegevusteks valmib kliendi, tema esindaja ja ülejäänud meeskonna ühistööna.

Õppetöö ja tugiteenuste ühitamine toetab lapse arengut

Lähtudes lapse vajadustest, valime olulised tegevused /teenused ning koos õpetajatega lisame need tegevused tema individuaalsesse õppekavasse. Jaagu Lasteaed-Põhikoolis õppimist alustavatele lastele leitakse sobiva õppekavaga klass, mis nende võimetele ja vajadustele kõige paremini vastab. Pärast mõningast tutvumis- ja kohanemisperioodi koostab õpetaja koos lapsevanemate ja rehabilitatsioonimeeskonna spetsialistidega lapsele individuaalse õppekava. Vastavalt selles seatud eesmärkidele leitakse lapsele vajalikud tugiteenused ja nende optimaalne maht ning selgitatakse välja abivahendite vajadus. Selline õppetöö ja tugiteenuste ühitamine aitab tagada lapsele parimad arenguvõimalused talle tuttavas keskkonnas ja sobival ajal. Lisaks muudab see peredele asjaajamise ja argielu korraldamise palju sujuvamaks ning võimaldab kokku hoida transpordile kuluvat aega ja raha. Näiteks Viljandist kaugemal elavatel lastel on võimalus tulla esmaspäeval kooli/ lasteaeda ning viibida siin nädala lõpuni. Suurem osa päevast on sisustatud õppe- ja arendustegevustega, mida toetavad erinevad rehabilitatsiooniteenused ja ülejäänud aja on laps osalise hoolekande teenusel.

Koostöös kohaliku omavalitsusega korraldatav lapsehoiuteenus võimaldab anda peredele puhkust ka nädalavahetustel või koolivaheaegadel.

Rehabilitatsiooniteenusena on meil võimalik saada abi logopeedilt, eripedagoogilt, psühholoogilt, füsioterapeudilt, loovterapeudilt ja sotsiaaltöötajalt. Laste tervisel hoiab silma peal meditsiiniõde.

Füsioterapeudi teenuse hulka kuulub lisaks liikumisravile ka vesiravi, hipoteraapia ja gressing. Oleme nõu ja jõuga abiks tehniliste abivahendite valimisel/ hankimisel ning nende lastele sobivaks kohandamiseks (näiteks istumis-, seismis- ja liikumisabivahendid, igapäevast hooldust hõlbustavad vahendid jm). Ortopeediliste abivahendite osas, olgu selleks siis tugikorsett, erinevad ortoosid või ortopeedilised jalanõud; teeme tihedat koostööd selle ala spetsialistidega, kes külastavad meie asutust korra kuus.

Lisaks alaliselt keskuses viibivatele lastele on endale siit sobivaid teenuseid leidnud ka mitmed väljastpoolt tulijad. Alates eelmisest sügisest pakume ööbimisvõimalust ka kliendi saatjale. Selleks otstarbeks oleme kõige vajaminevaga sisustatud ühe toa, kus on eri protseduuridel käimise vahel võimalik hinge tõmmata ja jõudu koguda järgmiseks jõupingutuseks. Teraapiat viime läbi nii individuaalselt kui rühmades. Vajadusel toetab ja julgustab last teraapia käigus ka tema saatja.

Tihti on vajalik perenõustamine, kus selgitame välja hetkel kõige põletavamad probleemid ja leiame osapooltele sobivad lahendused.

Oleme avatud koostööle ja uutele ideedele

Tähtsa osa meie tööst moodustab personali nõustamine.

Aastate jooksul on tekkinud head tööalased kontaktid Viljandimaa perearstide ja sotsiaaltöötajatega. See võimaldab toimida ühtse võrgustikuna ning olla peredele abiks ka sotsiaalsel toimetulekul. Lisaks õppetööle ja tugiteenustele toimub keskuses ka palju lustakaid ühisüritusi, kus jagub osalemisrõõmu nii lastele kui töötajatele. Koos meisterdame vahvaid asju ning tähtpäevade puhul laulame-tantsime. Ühised tegemised aitavad vältida rutiini ja toetavad meeskonnana toimimist.

Oleme praktiliste oskuste ja kogemuste hankimise kohaks ka paljudele tulevastele kolleegidele. Meeldivaks ja kasulikuks traditsiooniks on kujunenud koostöö vabatahtlike abis-tajatega Euroopa riikidest, kelle siinviibimine on igati teretulnud ja kes toovad kaasa ka kübekese oma rahva kultuurist.

Suvel tähistab Viljandi Lasteabi- ja Sotsiaalkeskus oma viieteistkümnendat sünnipäeva. Nende aastate jooksul on meie asutusest kujunenud keskus, mis pakub mitmekülgset abi ja tuge Viljandi maakonna kõige probleemsematele erivajadustega lastele/noortele ja nende peredele. Oleme jätkuvalt avatud uutele ideedele ja püüame teha oma tööd veelgi paremini.

Programmipõhine lähenemine Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskuses

Leelo Ainsoo, sotsiaaltöötaja
Maret Rander, eripedagoog
Kadri Mölder, logopeed
Kätlin Traks, psühholoog

Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskus pakub tööealistele erivajadustega inimestele rehabilitatsiooniteenuseid ning töö- ja kutseõppe kursuseid ja on sellisena Eestis ainulaadne. Keskuse eesmärk on tööealiste erivajadustega inimeste sotsiaalne kaasamine ühiskonda, sh ettevalmistus töötamiseks.

Riiklikku rehabilitatsiooniteenust hakkas Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskus pakkuma 2000. aastal. Aastatega on teenust pidevalt täiendatud, on otsitud ja leitud uusi väljundeid. Viimastel aastatel on Astangu keskuse rehabilitatsiooniosakond olnud koostööpartneriks ESF PITRA („Puuetega inimene tööturule juhtumipõhise rehabilitaerimise abil”) projektidele. Projektide käigus rehabilitatsiooniteenuste tulevikusuundi analüüsid on jõutud järeldusele, et üldjuhul on ennast õigustanud kompleksed sekkumised erinevate rehabilitatsiooniprogrammide näol. Kokkuvõtvalt öeldes kujutavad kompleksed rehabilitatsiooniteenused endast erinevate spetsialistide poolt ühiselt väljatöötatud tegevusprogramme, millel on konkreetne eesmärk, kindlaksmääratud kestus ning mis on koostatud, arvestades konkreetse puudeliigi spetsiifikat. Sellest on Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskuse meeskond oma tegevuses ning teenuste väljatöötamisel jõudumööda ka lähtunud.

Artiklis antakse lühike ülevaade programmidest ja teenustest, mida hetkel Astangu keskuses kasutatakse ning mis on andnud

häid tulemusi. Lisaks rehabilitatsiooni-programmile „Sihid selgeks“ ja autismiga inimeste toetusrühma tegevusele tutvustame peajautraumajärgset taastumiskursust.

Taastumiskursus sisaldab mitmeid rehabilitatsioonitegevusi, mis siiski ei moodusta terviklikku rehabilitatsiooniteenust. Küll aga on tulevikus plaanis selle kursuse baasil välja töötada lühemaajaline rehabilitatsiooniprogramm peajautrauma läbi teinud inimestele.

Rehabilitatsiooniprogramm „Sihid selgeks“

Sageli soovivad Astangu keskuse kliendid kutsenõustamist, mida hetkel riikliku rehabilitatsiooniteenusena ei pakuta. 2005. aastal loodi tööealiste puuetega noorte ja täiskasvanute pikemaajalise hindamise, kutsesobivuse selgitamise ja nõustamise eesmärgil rehabilitatsiooniprogramm „Sihid selgeks“. Viiepäevase programmi peamine eesmärk on pakkuda kompleksset rehabilitatsiooniteenust koos kliendi hindamisega ning anda ülevaade Astangu keskuse õppekeskkonnast ja -võimalustest.

Programmis osalevad tööle asuda soovijad või kutsevaliku ees seisvad puuetega inimesed. Tavaliselt on osalejatel olemas rehabilitatsiooniplaan, kuid vajadusel koostatakse see programmi käigus.

Programmi peamine väärtus seisneb inimese teadlike valikute tegemise oskuse toetamises ning eneseteadvuse tõstmises: inimesele pakutakse tuge, mis aitab tal ka tulevikus valikuid teha.

Programmi koordineerimisega tegeleb sotsiaaltöötaja. Meeskonda kuuluvad sotsiaaltöötajad, psühholoogid, tegevusterapeutid, füsioterapeutid, eripedagoog, logo-

peed, loovterapeut, pedagoogid ja kutseõpetajad ning tööhõivespetsialistid.

Vajadusel toetavad klienti viipekeeletõlk, tegevusjuhendaja ja sotsiaalhooldaja ning teised kliendi võrgustiku liikmed.

„Sihid selgeks“ nädalaid korraldatakse peamiselt gruppidele, kuid vajadusel ka üksikutele klientidele. 4–7-liikmelise võimalikult homogeense rühma moodustamisel võetakse arvesse kliendi soove ja eesmärke. Koostöös kliendi ja tema lähivõrgustikuga koostatakse personaalne nädalakava. Enne tegevustega alustamist selgitatakse, mida programm sisaldab ja mis eesmärgil on tegevused valitud.

Programmi kestel saavad kliendid keskses isiklikest eesmärkidest lähtuvaid rehabilitatsiooniteenuseid ja ülevaate keskuse erialadest ning võimalustest. Iseseisvast toimetulekust ja kõrvalabi vajadusest parema ülevaate saamiseks soovitame klientidel sel ajal elada keskuse õpilaskodus. Nädala tegevustest keskeltläbi 25 tundi toimub grupis. Lisaks rühmategevusele pakutakse vastavalt vajadusele rehabilitatsiooniplaanis ette nähtud teenuseid. Grupi eesmärgist sõltuvalt osalevad selle liikmed kas kohanemiskursuse, pagaritöö-, puutöö-, käsitöö-, koduteeninduse, arvutitöö- või üldainete tundides ning õpilaskodus praktilistes sotsiaalset toimetulekut toetavates tegevustes. Eri tegevustes osalemise ajal jälgivad ja hindavad meeskonnaliikmed kliendi huvi, võimeid, õpimotivatsiooni, keskkonna sobivust ja kliendi vajadusi. Tegevuste kohta antakse osalejatele pidevat tagasisidet ning nädala lõpus arutab meeskond omavahel läbi iga grupiliikme tugevused ja nõrkused ning hindab tema õpimotivatsiooni. Meeskonnatöö tulemusena leitakse kliendile sobiv kursus Astangu keskses või soovitatakse teisi õppimis- või aja sisustamise võimalusi. Viimasel päeval arutatakse antud soovitused läbi kliendi ja tema lähivõrgustiku liikmetega.

Autismiga noorte ja täiskasvanute toetusrühm

2008. aasta sügisel hakkas Astangu

Kutserehabilitatsiooni Keskuses programmi „Autismiga inimeste toetusrühm“ raames regulaarselt koos käima rühm noori. Rühma liikmed on eas, kus asutakse eriala või tööoskusi omandama või juba töötatakse, kõigil on diagnoositud pervasiivne arenguhäire ehk autism.

Autismiga inimeste toetusrühm kujutab endast isikliku rehabilitatsiooniplaani alusel rühmatööna läbiviidavat sotsiaalprogrammi. Toetusrühma peamine eesmärk on hoida autismihäirega inimese motivatsiooni ja huvide taset, toetada aktiivset osalemist tavaelus ning ennetada võimalikke tagasilangusi ja kapseldumist, mis kõrvalise toeta on kontakti- ja kommunikatsioonihäire korral lihtsad tekkima.

Autismihäirega inimeste toetusrühm kasutab tegutsemiseks Astangu keskuse võimalusi. Programm on mõeldud kindla plaani ja struktuuriga rühmale, olles samas sisu osas dünaamiline, sest vastavalt vajadustele programmi täiendatakse ning täpsustatakse. Näiteks on tulevikus plaanis hakata tõsisemalt tegelema perenõustamisega, sest autismiga inimeste perede vajadused on spetsiifilised ning pered vajavad hakkama saamiseks tuge ja abi. Toetusrühma liikmed kogunevad korra nädalas, et omavahel suhelda, leida sõpru, rääkida oma tegemistest ning korraldada ühiselt vaba aja tegevusi, mida kaks õpetajat aitavad planeerida ja läbi viia. Näiteks osaleti ühiselt kampaanias „Teeme ära!“, käidud on ratsakeskuses, näitusel, tehtud varjuteatrit, vaadatud valitud filme. Rühma üheks lemmiktegevuseks on ujumine ning suur on huvi muuseumide vastu. Rühmategevus võimaldab noortel kogeda mitmesuguseid olukordi ning neid enne ja pärast tegevust läbi arutada. Sageli arutletakse ka kaaslaste poolt läbielatud, mis võimaldab rollimängus teise kogetut ise läbi elada. Sotsiaalsete oskuste arendamise kõrval pannakse rühma tegevustes rõhku kaaslaste toetamisele: korraldatakse ühiseid luuleõhtuid, tähistatakse sünnipäevi, kuulatakse lemmiklaule, väljendatakse oma

soove ja mõtteid. Rühma liikmed hindavad väga võimalust kitsas ringis samade probleemidega inimestega autismist rääkida. Õpetajate ülesanne on toetada ja suunata, treenida sotsiaalseid oskusi ning teha programmi vajalikke muudatusi.

Peaajutraumajärgne taastumiskursus

Peaajutrauma läbi teinud inimeste probleemid võivad puudutada nii füüsilist, kognitiivset, sotsiaalset kui ka majanduslikku toimetulekut. Põhiliselt takistavad varasemaga võrreldaval tasemel toimetulekut tähelepanu- ja mäluhäired, liikumisraskused, meeleluhäired, kõrgeenenud ärrituvus ja raskused igapäevaelu tegevuste planeerimisel ning sooritamisel. Seepärast vajavad inimesed pärast peaajutraumat pikaajalist süstemaatilist treeningut ning osalemist terviklikus taastumisprogrammis.

Peaajutraumajärgset taastumiskursust korraldatakse Astangu Kutser rehabilitatsiooni Keskuses tänava neljandat korda: alustati 2005. aasta septembris. Taastumiskursuse eesmärk on toetada inimese naasmist aktiivsesse ellu. Kursus aitab kohaneda peaajutraumast põhjustatud tervises seisundiga: aidatakse kaasa eneseteadvuse tõusule, püütakse rühmategevuste ja teraapiate kaudu teadvustada inimesele tema toimetuleku piiranguid ja vähendada nende mõju inimese elukvaliteedile. Igale inimesele lähenetakse individuaalselt, võttes arvesse tema seisundit, varasemat elukäiku, suutlikkust, huvisid ja isiklike eesmärke, mida inimene koostöös spetsialistidega endale püstitab.

Grupis osaleb 6–8 inimest, kel esineb tähelepanu- ja mälu probleeme, planeerimisraskusi, probleeme argielu tegevustes ning muid peaajutraumast põhjustatud takistusi. 9-kuuline kursus koosneb mitmest moodulist: enese tunnetamine ja suhtlemisõpetus, kõnearendus, matemaatiline arendamine, kehaline arendamine, argielu tegevused, arvutiõpetus, stressiga toimetuleku viisid, käeline tegevus, muusikaterapia, kunstiline tegevus, erinevad töökaardid.

Moodulite kujul toimuvad tegevused toetavad üksteist, lisaks käsitlevad spetsialistid ühes kuus sama teemat.

Moodulitega seatud üldisi eesmärke täiendavad iga inimese isiklikud eesmärgid. Näiteks võib arvutiõpetuses olla inimese eesmärgiks valmistuda järgmisel aastal arvutikursusel osalemiseks. Samas teise inimese puhul on realistlik eesmärk see, et ta omandaks oskuse lugeda internetist väreid päevauudiseid ning otsida välja bussi väljumise aja.

Kuna üks peaajutraumaga sageli kaasnevatest häiretest on võimetus adekvaatselt tajuda oma seisundit ja suutlikkust, on tagasiside nende inimestele väga oluline. Seetõttu on grupitöö väga efektiivne töövorm, mille käigus saavad kursusel üksteisega jagada oma spetsiifilisi kogemusi ja toimetulekuviise. Üksteisele antakse pidevalt tagasisidet, õpitakse hindama ja märkama teise inimese pingutusi, sest teatakse, kui rasked on edusammud tulema ja kui palju vaeva peab nägema nende saavutamiseks. Grupitöö annab võimaluse end teistega võrrelda ning seeläbi suureneb teadlikkus oma tugevatest ja nõrkadest külgedest.

Lisaks grupitööle toetavad kursulasi vastavalt vajadusele individuaalsed rehabilitatsioonitegevused: füsioteraapia, tegevusterapia, psühholoogiline nõustamine ja kõnerehabilitatsioon. Väljaspool Tallinna elavatel inimestel on võimalik elada õpilaskodus, kus nende argieluga toimetulekut toetavad sotsiaaltöötajad ja tegevusjuhendajad.

Kursusele kandideerijatele viiakse läbi põhjalikud uuringud, et hinnata kliendi võimeid, tugevusi ja motivatsiooni ning anda soovitud taastumiskursuse töö osalemiseks ja individuaalseks rehabilitatsiooniks. Esimese kuu jooksul hinnatakse inimese hakkama saamist rehabilitatsiooniprotsessis ja täiendava rehabilitatsiooni vajadust.

Esialgsete uuringute tulemused ning spet-

sialistide hinnangud kuuajalisele rehabilitatsiooniprotsessile võetakse kokku arenguvestluses. Arenguvestlusel arutatakse koos tugigrupiga (rühmajuhendaja, eripedagoog, sotsiaaltöötaja, lähedased jt) senist toimetulekut rehabilitatsiooniprotsessis, tehakse ettepanekuid selle kohandamiseks, seatakse lähemaid ja kaugemaid eesmärke. Arenguvestluse tulemusena koostatakse taastumiskursusel osalejale individuaalne arengukava. Kursuse jooksul toimub kolm arenguvestlust – septembri lõpus, detsembris ja mai alguses.

Väga olulisel kohal on meeskonnatöö. Iga viie nädala järel toimuvad meeskonna töökoosolekud, kus vahetatakse infot, arutatakse iga inimese juures toimunud muutusi ja täpsustatakse saadud info põhjal oma töö eesmärke.

Kursuse lõpul koostatakse igale osalejale kutserehabilitatsioonisoovitus, milles kajastub kursuse jooksul tehtud töö ja toimunud muutused ning antakse soovitusi edasise arengu toetamiseks. Taastumiskursusel osalenute väljavaated sõltuvad inimese huvidest, kognitiivsest, emotsionaalsest ja füüsilisest toimetulekust, samuti elukohast ja seal pakutavatest võimalustest. On inimesi, kelle puhul on oluliseks saavutuseks eneseteadvuse tõus ja parem emotsionaalne tasakaal. Teised jälle leiavad endale sobivaid vaba aja veetmise võimalusi ja avastavad uusi huvialasid. Osa kursuslasi alustab erialaõpinguid või leiab töökoha.

Pärast peaaajutraumat on inimene tihti olukorras, kus ta ei saa enam jätkata õpinguid või töötamist ning tegelda oma varasemate huvialadega. Sellisest olukorrast aktiivsesse ellu naasmiseks on vaja kompleksset rehabilitatsiooni. Taastumiskursus annab inimesele uue võimaluse elus edasi liikuda.

Kliendi heaolu huvides ootame kogemusi vahetama kõiki rehabilitatsioonispetsialiste ja teisi valdkonnast huvitatuid.

Kümme aastat

Janne Jerva

**EPMÜ koolitus- ja
massaažikeskuse juhataja,
tel 557 5310**

Käesoleva aasta veebruaris täitus Eesti Pimemassööride Ühingul kümnes tegevusaasta. Hoolekandesüsteemi pidevalt muutuvates tingimustes tegutseva mittetulundusühingu elus on see küllalt pikk aeg, et teha tööst kokkuvõte.

Veidi ajaloo

1998. aastal toimus Eesti Pimedate Liidu PHARE LIEN projekti raames esimene massaaži algkursus nägemispuudega inimestele. Kuna projekt teostati koos Soome Nägemispuudeliste Keskliiduga, siis oli eeskujuks Soome erialane koolitus. Koolituse maht oli 536 tundi, mis oli tunduvalt suurem võrreldes teiste tol ajal Eestis läbi viidud massaažikoolitustega.

Koolitusest võttis osa üheksa nägemispuudega inimest üle Eesti, kellest seitse on tänaseni jäänud massööri elukutsele truuks. 1999. a veebruaris otsustasid projekti toel väljaõppe saanud massöörid luua MTÜ Eesti Pimemassaaži Klubi, millest mõned aastad hiljem kujunes MTÜ Eesti Pimemassööride Ühing (EPMÜ). Täna on ühingul 58 liiget, kellele 2009. aastal lisandub eeldatavasti veel 8–16 massaaži algkursuse lõpetanut. Massaaži alg- ja täiendkoolituste kaudu püüab ühing anda oma liikmetele võimalikult head oskused massöörina töötamiseks.

2005. aastast on EPMÜ-l oma erakool, mis tegutseb haridus- ja teadusministeeriumi koolitusloa alusel.

Niisiis saab öelda, et Eestis põhineb pimemassööride koolitus (sõnast *pimemassöör* on nüüdseks saanud termin) nägemispuude-

at nägemispuudega massööride koolitamisest Eestis

ga inimeste endi algatusel ja on nende poolt ka korraldatud.

Koolitusel omandatavad teadmised ja oskused

Tänapäeval peetakse massaaži mitmekülgsede teadmiste ja oskuste kogumiks, mis sisaldab laia valikut pidevalt arenevaid massaaži liike ja tehnikaid. Nägemispuudega massööride 800-tunnine koolitus annab põhiteadmised ja -oskused, mida saab kohandada vastavalt kliendi nõudmistele ja vajadustele. Koolituskava koostamisel oleme püüdnud arvestada nii massööri kutsekvalifikatsiooni nõudeid kui ka pimedate ning nõrgaltnägijate erivajadusi. Seepärast pöörame nägemispuudega massööride koolitamisel võrdset tähelepanu nii õpetuse sisule, õppeprotsessile kui ka praktilisele kogemusele.

Õppekavas on järgmised ained

- massaaži teooria
- klassikaline rootsi massaaž
- anatoomia ja füsioloogia
- sagedamini esinevad haigused
- teeninduspsühholoogia
- kinesioloogia
- kliendi seisundi hindamine ja anamneesi kogumine
- lihaste- ja liigesliikuvuse testimine
- eriala reguleerivad seadused ja FIE-na gutsemise põhialused.

On oluline, et massaaži algkursusega omandaks õppur võimalikult hästi klassikalise rootsi massaaži võtted, millele on edaspidi võimalik teisi massaaži liike juurde õppida. Seepärast on massaažiõpetuse praktika jagatud võtete kaupa osadeks, kusjuures ühe osa oskus omandatakse täielikult, enne kui liigutakse järgmise osa juurde.

Õpetamisel eri meetodika

Massaaži võtteid õpitakse oma kaasõpilaste peal. See võimaldab õpilastel kogeda nii klassikalise massaaži tegemist kui selle tulemusi. “Kliendi” rollis õpilane annab tagasisidet tehnikatest, näiteks selle kohta, kui mugava ja tõhusana üks või teine massaaživõte tundub.

Suhteliselt väikesed õppegrupid (maksimaalselt kaheksa inimest) võimaldavad tegelda iga õppuriga individuaalselt vastavalt tema vajadustele.

Täiesti pimedate õppurite õpetamisel kirjeldatakse iga võtet üksikasjalikult, kasutades nn kontaktmeetodit, mille puhul õpilane asetab oma käed õpetaja kätele ning järgib võtte teostamisel õpetaja käte liikumist, võtte teostamise suunda, tugevust, käe asendit jne.

Pidev tagasiside praktiliste võtete teostamisel aitab parandada võtete sooritust. Juhendamisel välditakse võtete ebatäpset sõnastamist, nagu näiteks „tee seda nii” või “võta see sealt”.

Ka anatoomia ja füsioloogia õppimisel kasutatakse kontaktmeetodit, st skelett ja lihasmulaaž õpitakse selgeks kompimise teel.

Kursuste õppematerjalid on loetud helikandjatele ja antakse õppuritele CD-del. Palju kasutatakse ka elektroonilisi õppematerjale, sest enamus nägemispuudega õppuritest kasutab õppimisel arvutit kas kõne- või suurendusprogrammi toel.

Õppuril peavad kursusele tulles olema kaasas abivahendid – diktofon loengute salvestamiseks, heliraamatute kuulamise vahendid, vajadusel valge kepp liikumiseks, punktikirja kirjutamise vahendid (punktikirja valdamise korral) konspekterimiseks, personaalsed nägemisabivahendid (luup jms).

Koolitusega kaasneb rehabilitatsioon

Enne kui asutakse massaaži õppima, toimub kutsenõustamine, kus selgitatakse välja potentsiaalse õppuri kutse-eeldused, sotsiaalsed oskused ja rehabilitatsioonivajadus. Antakse ka soovitusi täiendavate abivahendite muretsemiseks või oskuste omandamiseks, mis toetavad pimedat või nõrgalt nägevat õppurit toimetulekut õppeprotsessis. Kursuse ajal on õppuril võimalik osaleda täiendaval rehabiliteerimiskursusel, sest osal õppuritest ei ole kodukohas hästi kättesaadavad nägemispuudega inimestele mõeldud rehabiliteerimisteenused. Näiteks on võimalik õppida valge kepi kasutamist ja marsruudi planeerimist, saatjaga liikumist, arvuti suurendus- või kõneprogrammi kasutamist, punktikirja jt oskusi. Samuti on võimalik saada nõustamist sotsiaaltöötajalt, psühholoogilt ja eripedagoogilt.

Üldjuhul peaks nägemispuudega õppur olema enne kursusele tulekut omandanud kõik vajalikud oskused, mis toetavad tema õppimist, sest õppetöö kõrvalt ei jätku aega täiendavate oskuste omandamiseks ning nende kinnistamiseks. Kuna aga rehabiliteerimisvõimalused on Eesti eri piirkondades erinevad, siis oleme õppuritele vastu tulnud ja erandeid teinud.

Nägemispuudega inimesed tööturul

Analüüsidest ühingu arengut ja nägemispuudega massööride koolitamist kümne aasta jooksul, võib öelda, et edusammud on märkimisväärsed. Eriti arvestades asjaolu, et kogu tegevus on endiselt projektipõhine ja koolituseks finantside leidmine nõuab koolituskeskusele suuri jõupingutusi ning paindlikkust. Kõige tähtsamaks tulemuseks võib pidada seda, et omandatud kutseoskustega saavad nägemispuudega massöörid tööturul päris hästi hakkama.

Nägemispuudega massööre võib leida töötamas FIE-na oma massaažikabinetis, SPA-des, rehabilitatsioonikeskustes, päevakeskustes, tervisekeskustes, massaažisalongides jne. Ka EPMÜ koolitus- ja massaažikeskuses töötab neli pimemassööri.

Kogemus on näidanud, et avatud tööturul tulevad paremini toime need nägemispuudega massöörid, kes on valmis end pidevalt täiendama. Konkurentsipüsimiseks kasutavad nägemispuudega massöörid usinasti puuetega inimestele mõeldud täiendkoolitustoetust ja on selle toel ennast täiendanud selliste massaaži liikides, nagu lümfimassaaž, Jaapani meridiaanide Shiatsu, tai massaaž, hiina massaaž, spordimassaaž, *on-site* tooli massaaž ning tselluliidimassaaž.

Nii nagu mittetulundusühingul on olnud keeruline arendada massaažikoolitust projektitööna, on olnud samavõrra keeruline muuta sõbralikumaks ühiskonna suhtumist pimedasse või nõrgalt nägevasse teenindajasse. Algusaastatega võrreldes on areng siiski toimunud. Järjest vähem kohtab eelarvamusi ja võõrastust.

Teisalt on kahetsusväärne, et Eestis on massaaž jäänudki pea ainsaks oskuseks, mida nägemispuudega inimestele kutseoskusena organiseeritult õpetatakse. Nii nagu kõik inimesed ei tunne kutsumust õppida massööriks, nii ei soovi seda ka kõik nägemispuudega inimesed. Kuid paljudele pimedatele ja nõrgaltnägijatele on massaaži õppimine iseseisvalt töötamisega alustamiseks pea ainus võimalus.

Eesti Pimemassööride Ühingu koolitus- ja massaažikeskus asub Tallinnas aadressil Hariduse 6. Sealsamas nõustatakse nägemispuudega inimesi ja ka puuetega inimestega tegelevaid spetsialiste pimedate ja nõrgaltnägijate massaažikursuste, rehabilitatsiooni, abivahendite ja muudest tegevuste osas. Samas saab ka lähemalt tutvuda meie tegevmassööride poolt pakutava massaažiteenusega.

Gerard Nijhof: autismiga inimestega töötades on oluline mõista nende eripära

Gerard Nijhof on Hollandis üks paremaid ja tunnustatumaid eksperte autismi alal. Hollandi härrasmeest intervjuuerinud Urve Tõnisson iseloomustab teda järgmiselt:

„Gerard on omas valdkonnas teadlasena keskne persoon, kes rakendab teadusuuringute tulemusi praktikasse, viib teadmised töötajateni ning stimuleerib koostööd teaduse ja praktika vahel. Oma lühikese külaskäigu ajal Eestisse jõudis ta anda ka ühepäevase koolituse autismist probleemse käitumise valdkonna koolitajatele, kelle hulka ma kuulun, ning püüdis meid mõtlema panna nii nagu autistid. Tema sõbralikkus, muhe olek ja huumorimeel tegid temaga suhtlemise lihtsaks ja nauditavaks.“

Dr Gerard Nijhof, külastasite Eestit mais 2008 ja osalesite sümposiumil “Ole arusaadav“, kus esinesite ettekandega autismist. Missugused on Teie muljed Eestist ja sellest sümposiumist?

Eestist on jäänud meeldiv mulje, siin on kaunis loodus ja palju avarust. Sain kutse sümposiumile Eestis töötavate Hollandi asjatundjate Cees Hage ja Rini Blankersi kaudu. Üritus oli hästi korraldatud. Oli huvitav kuulata psühhiaatreid ja seejärel lapsevanemaid ning autistidega töötavaid spetsialiste. Olete lühikese ajaga palju saavutanud, kuid saan aru, et teenused puuetega inimestele ei ole Eestis nii kättesaadavad kui Hollandis. Suur vajadus on praktilise teabe ja kompetentsi järele, tundsin, et minu ettekannet kuulati huviga. Mul oli hea meel anda oma panus teie hoolekandesüsteemi arengusse.

Töötate Amsta instituudis. Millega see instituut tegeleb ning missugused on seal Teie ülesanded?

Tegemist on organisatsiooniga, mis pakub Amsterdamis linna elanikele mitmesuguseid hoolekande- ja rehabilitatsiooniteenuseid. Organisatsiooni üheks töösuunaks on töö vaimupuudega inimestega. Amsta toetab nii vaimupuudega lapsi kui täiskasvanuid ja selle klientide hulgas on paljudest rahvustest inimesi.

Pakume alalist eluasemeteenust 220 vaimupuudega kliendile. Meie ei ole klassikalises

mõttes asutus, nii et pole võimalik näidata ette kohta, kus kõik inimesed elaksid koos. Enamus kliente elab enam-vähem kogukonda integreerituna – majutusüksused on hajutatud üle kogu Amsterdami. Majutusüksustes elatakse 4–6-liikmeliste rühmadena. Ligikaudu 30% majutusüksustes elavatest vaimupuudega inimestest on pervasiivne arenguhäire ehk autism.

Teenindame paljusid inimesi ka ambulatoorselt. Instituudis saab viia läbi multidistsiplinaarset hindamist ja anda selle põhjal soovitusi igapäevaseks eluks. Pakume teenust kogu linnale. Paljudel ambulatoorsetel klientidel on samuti pervasiivne arenguhäire. Oleme spetsialiseerunud tegelemisele intellektipuuetega ja psüühikahäiretega. Ambulatoorsed teenused hõlmavad klientide õiguste kaitsmist, abi nendele oma majapidamise korraldamisel, finantsidega toimetulekul ning abi vanematele oma laste õpetamisel. Pakume mitmesuguseid tugiteenuseid ligikaudu sajale kliendile, kes elavad omas kodus. Neid tugiteenuseid osutavad spetsialistid – terapeutid, psühholoogid, psühhiaatrid ja arstid.

Organisatsiooni toimimiseks on oluline autismialane oskusteave. Seetõttu on meil koolituskeskus, mis pakub tuge meie töötajatele. Pakume koolitust ka skisofreenia ja psühhoside teemal. Tegutseme ekspertidena haruldaste probleemide korral, mis võivad esineda vaimupuudega inimestel.

Mina ise olen ortopedagoog¹ ja kliiniline psühholoog. Oma erialast tulenevalt annan palju konsultatsioone autismi küsimustes. Võtan kliente vastu instituudis ja osutan ka ambulatoorseid teenuseid, samuti töötan autismiga inimeste rühmadega ühes majutusüksuses. Juhendan meie instituudi tervishoiupsühholoogia doktorante. See on kaheaastane õpe, mille käigus omandatakse pädevusi diagnostika ja teraapia alal. Lisaks sellele olen ülikoolide kontaktisik, kuna meie instituut osaleb teadusuuringutes. Olen Hollandi autismialase teadusajakirja WTA kolleegiumi liige.

Miks autism tekib ja millised on peamised teooriad selle kohta?

Pikka aega arvati, nagu põhjustaks autismi ema vähene kiindumus oma lapsesse (nn külmkambri efekt). Õnneks on need ajad möödas. Tegelikult on autism kaasasündinud häire, millel on neuro-bioloogiline tagapõhi. Teadusuuringutes toetatakse autismi käsitlemisel kolmele juhtivale teorialle: meeleteooria (*theory of mind – TOM*), täidesaatvate funktsioonide teooria (*executive function theory*) ja keskse sidususe teooria (*central coherence theory*). Siinkohal piirdun nende teooriate praktilise rakenduse kirjeldamisega. Meeleteooria selgitab, et võib ette tulla olukordi, kus inimesel on võimatu arvestada nii enese kui teiste meeleseisundiga oma või teiste käitumise mõistmisel ja prognoosimisel. Lihtsamalt öeldes, inimene ei ole sageli empaatiaks võimeline. Selle tagajärjel võib ta reageerida, võtmata arvesse teise inimese tundeid.

On arusaadav, et sellisel inimesel võib esineda probleeme oma tegevuste täideviimisel ning olukordade käsitlemisel. Autismiga inimestel esineb probleeme seoses planeerimise, tähelepanu jagamise ning impulsside mahasurumisega. Sageli avalduvad need raskused inimeste igapäevases tegutsemises.

Keskse sidususe probleemid seisnevad raskustes tõlgendada informatsiooni, kui on vaja võtta arvesse ühe või teise olukorra konteksti. Autismiga inimesele on see raske. Tal on raske vahet teha detailide ja terviku vahel. Tihti võib teda näha keskendumas ühele kindlale detailile või siis püüab ta samaaegselt haarata kõiki üksikasju.

¹ Ortopedagoog (*orthopedagogue*) – spetsialist, kes tegeleb erivajadustega laste ja noorte probleemidega, mis on seotud õppimisega ja hariduse omandamisega (U.T.)

Kui neid teooriaid hästi tunda, võib neist juhinduda argistes eluolukordades. Autismi mõistmiseks on vaja teadmisi.

Kui sageli kaasneb autismiga vaimupuue?

Kombinatsioon autistmist ja intellekti puudest esineb üsna sageli. Ameerika vaimse tervise häirete klassifikatsioon DSM-IV pakub välja, et see käib 75% autistmiga inimeste kohta. Kahjuks keskendutakse autistmalases kirjanduses enamasti neile autistmiga inimestele, kellel ei ole vaimupuuet, kuigi sageli on ka normaalse kognitiivse arenguga autistlikel inimestel madal sotsiaalne ja emotsionaalne kohanemisvõime. Paljud neist inimestest, kellel pole küll vaimupuuet, kuid kelle kohanemisvõime on madal, võivad abi saada vaimupuudega inimestele mõeldud hoolekandeteenustest. Mõnikord on sellised teenused nende probleemide korral isegi kõige sobilikumad. Sageli vajavad nad järjepidevat hooldust.

On hea teada, millised oskused on tugevad ja millised nõrgad autistmiga inimestel üldiselt ja igal konkreetsel inimesel eraldi, et osutada abi toetaval moel. Empaatia on teise inimese mõtteviisi mõistmine.

Olete kaua tegelnud autismi uurimisega, millised on Teie suuremad avastused?

Tutvustan kahte oma uurimistulemust.

Autismiga inimestele on iseloomulik pealtnäha sihitute käitumismustrite esinemine. Paljuski on neile eriomane mingi tegevuse pidev kordamine. Erialases kirjanduses kasutatakse sellise korduva käitumise kohta mitmesuguseid mõisteid, enim levinud on „stereotüüpne käitumine“. Üks meie uurimisprojekt oli suunatud korduvkäitumise eri vormide ja ülesannete tundmaõppimisele, et jõuda selgusele, millist rolli täidab korduvkäitumine autistmiga inimeste käitumisrepertuaaris. Avastasime, et korduvkäitumisel on autistmiga inimeste puhul kindel eesmärk. Seesugune käitumine annab märku inimese tunnetest. Eriti oluline on korduva (stereotüüpse) käitumise intensiivsus, kuna see on „keel“, mida on võimalik õppida, et autiste paremini mõista.

Hetkel katsetame ühte teooriat praktikas. Oleme tähele pannud, et autism võib inimesel avalduda päeva jooksul eri tugevusega. Võib oletada, et autismi avaldumise tugevus võib varieeruda ka eri eluperioodidel. Paistab, nagu eksisteeriks madala ja kõrge autismi tasemega perioodid. Kui autism on „kõrge“, vajab inimene tunduvalt rohkem tuge võrreldes ajaga, kui autism on „madal“. Sellel teorial, mis eeldab autismi taseme kõikumist, võib olla suur tähtsus autistmiga inimeste rehabilitatsioonis. Oma praktikas oleme saavutanud häid tulemusi, kui me kohtleme inimesi vastavalt nende tervises seisundile. Autismi kõrge taseme korral vajab inimene palju tuge, kui aga selle tase on madal, saab inimene paljude toimingutega iseseisvalt hakkama. Tegevusi saab ajastada vastavalt autismi avaldumise tugevusele.

Kuidas võtta arvesse autismi taseme kõikumist igapäevases töös?

Autismi taseme järgi on võimalik ajastada teraapiat ja kontakti hoidmist. Paljudel autismi diagnoosiga inimestel on kindlaksmääratud päevakava, mis tuleneb asutuste igapäevasest režiimist: millal ja mil viisil ülesandeid täita, mis järjekorras tegevusi sooritada.

Teraapiaga alustades pakub seesugune struktureeritus tuge. Siiski on oluline ilmutada

rohkem paindlikkust. „Kõrge“ autismi puhul ei piisa kindlast struktuurist ja rutiinest kohtlemisest. Selles seisundis vajab inimene rohkem abi ja tuge ning terapeut peab mõistma, et inimene ei adu olukorda. Sageli esineb tegevuste sooritamisel probleeme, mis avalduvad raskustes olukorra käsitlemisel. Selles seisundis vajab inimene aega, enne kui ta suudab adekvaatselt reageerida. Kui selles olukorras inimest sunnitakse programmiga jätkama, siis temalt nõutakse midagi, mis käib talle sel hetkel üle jõu.

Kui autismi tase on madal, siis vastupidi, liigne struktureeritus võib olla pärssiv, sest sel juhul tuleks inimesel võimaldada vabamalt oma asju toimetada. On hädavajalik, et terapeudid ja pedagoogid jälgiksid autismi avaldumise taseme kõikumist iga inimese puhul eraldi. Meie kasutame individuaalseid juhiseid. Nendes juhistes kirjeldatakse inimese käitumist, mis on iseloomulik autismi kõrgele ja madalale tasemele. Samuti kirjeldatakse, kuidas inimesega suhelda ja milliseid tegevusi talle pakkuda vastavalt tema seisundile.

Tihti ei suudeta autismiga inimesi mõista, nende suhtlemisviis paistab küllaltki iseäralik. Kui tähtis on autismiga inimestele kommunikatsioon?

Suhtlemine on ka autismiga inimestele tähtis, ainult et suhtluse teemad võivad olla teistsugused. Põhiliselt keskenduvad autistid neile erilist huvi pakkuvatele teemadele. Mõnikord on neil sundmõtted. On oluline mõista nende suhtlemisviise ja taju eripära.

Näiteks ei mõista autismiga inimene sageli kõnet toetavaid žeste ja näoilmeid. Mõnikord keskendub ta oma vestluskaaslase juures pingsalt ühele detailile. Hääletoonile pöörab autismiga inimene vähem tähelepanu, tema jaoks ei määra see kõne tähendust. Tal võib olla raske samaaegselt kuulata ja jälgida oma vestluspartnerit (autist kas kuulab või jälgib teist inimest). Autismiga inimene kasutab info kogumisel ühte meelt korraga. Mõnikord võib abi olla sellest, kui autismiga inimesele mitte otsa vaadata, kui ta teiega suhtleb.

Millele tuleks tähelepanu pöörata autismiga inimeste juhendamisel?

Olen öelnud, et meil tuleks hakata mõtlema autismiga inimeste moodi. Tuleb püüda mõista, kuidas toimib autismiga inimeste puhul taju ja mis võib takistada tegevuste täideviimist. Näiteks teadlikkus probleemidest seoste loomisel võimaldab mõista, miks inimesed keskenduvad detailidele ja ei suuda hoomata tervikut. See segab neil olukordade mõistmist ja nendega toimetulekut. Nad vajavad tuge, et ületada neid raskusi. On hea teada, millised oskused on tugevad ja millised nõrgad autismiga inimestel üldiselt ja igal konkreetsel inimesel eraldi, et osutada inimestele abi toetaval viisil. Empaatia on teise inimese mõtteviisi mõistmine.

On palju meetodeid ja mudeleid autismiga inimeste rehabiliteerimiseks, mida hooldajad ja terapeudid saavad omavahel kombineerida. Mõnikord läheb tarvis käitumise eesmärgipärast muutmist. Autismiga inimestel on oluline, et olukord oleks etteaimatav. Muutustega kohanemine nõuab igapäevaelus harjutamist. Igapäevane rutiinne tegevuskava pakub tuge. Väikeste muudatuste sisseviimine tegevuskavasse ja tegevuste järjekorda aitab paindlikkust suurendada. Tähtis on rühma suurus. Suur rühm on autismiga inimesele sageli liiga raskesti mõistetav, sotsiaalne kontekst peab olema lihtne ja arusaadav.

Kui varakult pannakse Hollandis lapsele autismi diagnoos ja kelle pädevusse see kuulub?

Uurimisinstituutides on mõnikord võimalik autism kindlaks teha üsna varajases eas. Enamikul juhtudel alustatakse diagnoosimisega tunduvalt hiljem. Et tegemist on autismi-

ga, selgub tavaliselt lapse arengu käigus.

Hollandis võib diagnoosi panna kas psühhiaater, kliiniline psühholoog või ortopedagoog. Tähtis on, et isikul, kes diagnoosimisega tegeleb, oleksid selleks oskused ja teadmised. Diagnoosimisel on soovitatav töötada multidistsiplinaarse meeskonnana.

Missugust elukvaliteeti suudate pakkuda Hollandis madalate intellektuaalsete võimega autistlikele inimestele: elavad nad omas kodus või erihooldusasutustes, kas neile pakutakse erisugust hooldust ja kohtlemist?

Hollandis elab enamus autismi ja madala intellektiga inimesi spetsiaalsetes vaimupuudega inimestele mõeldud majutusüksustes. Nad elavad väikestes rühmades koos teiste inimestega. Rühma suurus ulatub viiest kuni üheksa inimeseni, nagu ka instituudis, kus ma hetkel töötan. Me korraldame nendele tegevusprogramme. On ka päevakeskusi, mis pakuvad tegevusi vaimupuudega inimestele. Rühmades on koos inimesed autismiga ja ilma. On ka eraldi majutusüksused autismiga inimestele. Autismiga inimestele võib koos teistega samas rühmas elamine kasuks tulla, kuna autismita inimesed saavad olla neile eeskujuks. Hollandis on meil järjekorrad selle teenuse saamiseks.

Enamuses majutusüksustes töötavad autismi alal koolitatud inimesed. Vajadusel saavad nad ka tuge nõustamis- ja ekspertiisikeskuse spetsialistidelt. See keskus kasutab paljude erialade spetsialistide kogemusi üle terve maa. Ekspertid püüavad probleeme lahendada ja leida viise nende ennetamiseks.

Mis teemad hakkasid Teile silma Eesti erihoolekandes, millega tuleks veel tööd teha?

Rühmade suurus asutustes on liiga suur. Kahekümne inimesega osakond pole mingi erand. Soovitaksin teil mõelda väiksematele rühmadele. On hea, kui samalaadset hooldust vajavad inimesed elavad koos.

Hollandis töötavad hooldustöötajad 8 tundi päevas, kuid 4,5 päeva nädalas, mis teeb 36 tundi nädalas. Eestis olen näinud inimesi tegemas 24-tunniseid vahetusi. Sellise pika vahetuse jooksul tähelepanuvõime väheneb, kuigi eeliseks võib olla see, et samad töötajad hoolitsevad inimese eest pikema perioodi jooksul, mis tähendab kliendile hoolduse suuremat järjepidevust.

Oluline on paigutada erihoolekandesse piisavalt raha. Niipea kui majanduslik seis seda võimaldab, on hädavajalik sisse seada hea palgasüsteem. Erihoolekanne on raske eriala, mis nõuab kõrgetasemelisi oskusi. Kõige tähtsam on koolitada töötajaid, kes hoolitsevad autismiga inimeste eest. Kui teadmised on puudulikud, võib kergesti tekkida olukord, et töötaja teeb vea ja rakendab inimese suhtes ebasobivaid meetmeid. Erialane koolitus võimaldab autismi ja vaimupuuet sügavuti tundma õppida.

Olen veendunud, et peate leidma oma tee, kasutades ära võimalused, mida teie maa pakub, mitte kopeerima pimesi Hollandi või mõne teise Euroopa riigi mudelit. Eesti avarad maastikud annavad hea võimaluse paljude probleemide ennetamiseks, mis meil on Amsterdami-suguses suurlinnas. Tühja ruumi saab kasutada autismiga inimeste majutamiseks ja neile igapäevategevuste korraldamiseks. Eestis on palju vaiksem, kui paljudes teistes Euroopa maades. Loodan, et puuetega inimestega töötavad Eesti spetsialistid leiavad eriomaseid lahendusi vastavalt kohalikele oludele. Hoolduses on tähtis kasutada perekondlikke sidemeid. Otsige inimlikke ja koduseid lahendusi. Arvan, et hoolekande ja tervishoiu praegusel arengutasemel suudate ellu rakendada uue ja hästi korraldatud hoolekandesüsteemi nõrgimate ühiskonnaliikmete tarvis.

Küsis Urve Tõnisson

Probleemset käitumist saab ennetada ja vähendada

Piret Kokk
MTÜ HENK koordinaator

Termin *probleemne käitumine* ei ole Eestis veel kuigi levinud. Paremini saadakse aru, kui räägitakse *käitumisprobleemidest*, sest seda terminit kasutatakse töös laste ja noortega. Sõnastamise küsimus võib olla ka üheks põhjuseks, miks täiskasvanute erihoolekandes tihti probleemset käitumist sellena ei käsitleta. Töötajad on harjunud kliendi käitumisega, mis on häiriv, destrukttiivne või isegi ohtlik. Arvatakse, et see on paratamatus, mis käibki psüühikahäirega kaasas.

Pered, kus psüühikahäire või vaimupuudega pereliikme käitumine on üle pea kasvanud ja kelle eest hoolitsemisel jaks otsa saab, näevad lahendusena hoolekandeesutusse paigutamist. Samas ei tule ka hoolekandeesutuste töötajad eriti raskete juhtumitega toime. Mõned kliendid liiguvad seetõttu „külakorda“ ühest hoolekandeesutusest teise. Igas erihoolekandeesutuses leidub kliente, kelle käitumine on kas arusaamatu, vastuvõetamatu, agressiivne enda või teiste suhtes või siis frustreriv. Meie pikaajaline kogemus Eesti (eri)hoolekandeesutustega töötades on näidanud, et personali ettevalmistus ei ole piisav töötamiseks probleemse käitumisega klientidega, mistõttu sageli ei osata probleemse käitumise situatsioonidega toime tulla. Juhtub, et töötajad saavad ka ise kannatada, kuna ei valda teadmisi ega meetodeid probleemse ja vägivaldse käitumise ennetamiseks või lahendamiseks.

Miks on vaja probleemse käitumisega tegeleda

Niisiis on vajadus probleemse käitumisega tegelemiseks tulnud elust enesest. Täna ei rakendata veel piisavalt selle sihtgrupi vajadusi ja eripära arvestavaid meetodeid, klientide inimõigusi ja huve arvestavat hoolekannet. Seda on ette heitnud nii õiguskantsler kui Riigikontroll.

Õiguskantsler fikseerib küll inimõiguste rikkumised ja teeb ettekirjutusi, kuid sageli asutused ei ole suutnud neid täita. Kuna puuduvad teadmised ja kliendi käitumise põhjused jäävad välja selgitamata, siis probleemne käitumine jätkub ning kliendi elukvaliteet langeb veelgi: on kliente, kes viibivad tunde ohjeldusriietuses, tegevusetult üksi oma toas või voodi/tooli külge seotuna, kuna muidu teeksid nad endale või teistele viga. Enamasti on lahenduseta jäänud juhtumite puhul tegemist raske või sügava vaimupuudega inimeste või autistidega, kes on kõnetud või kajalise kõnega ning kelle kognitiivne tase on väga madal. Sageli hinnatakse tugevalt üle kliendi võimet ümbritsevast aru saada ning talle antud ülesandeid täita. Kliendile pandud ootused on liiga suured ning see tekitab temas pidevat frustratsiooni, segadust ja hirmu, mida ta väljendab probleemse käitumisega.

Juba ühe kliendi probleemne käitumine osakonnas on ärritavaks teguriks kaasklientidele ja lisakoormuseks töötajatele. Sageli on osakonnas aga rohkem kui üks probleemse käitumisega klient, mis teeb olukor-

ra veelgi pingelisemaks ja raskesti hal-
latavaks. Probleemse käitumise vähen-
damine on ülioluline eelkõige hoolekan-
dasutuses elavate inimeste elukvaliteedi ja
osakonna sisekliima parandamiseks, pingete
ning personali töökoormuse vähendamiseks
ja teenuste kvaliteedi tõstmiseks. Töötamine
probleemse käitumisega inimestega nõuab
spetsiifilisi teadmisi kliendi diagnoosi(de)st
või seisundist, käitumise võimalikest
põhjustest ja eesmärkidest ning käitumise
juhtimise meetoditest. Teadmatusel on
praegused sekkumised peamiselt taga-
järgede likvideerimine kas rahustavate
ravimite, teistest eraldamise või ohjel-
damise (eririietus, ohjeldusrihmad) abil. Nii
autoagressiivset kui muud laadi probleemset
käitumist on võimalik õige meetodi, kes-
konna kujundamise ja töötajate juhendamisega
vähendada või isegi täiesti ära hoida.

Ülalkirjeldatud situatsioonide tõttu tek-
kivad vajadus probleemse käitumise spetsialistide
järele. Kuna Eestis ei ole seni õppeasutus,
kus saaks õppida probleemse (sh madala
vaimse tasemega inimese) käitumise juh-
timist, siis toodi sellealane oskusteave sisse
Hollandist. Esimeseks sammuks oli 2006. a
toimunud koolitajate koolitus Hollandi
koolitusfirma Blankers-Hage v.o.f poolt.
Alates 2007. a on Blankers-Hage v.o.f
koolitajate baaskoolituse läbinutele korral-
datud igal aastal kaks täiendkoolitust.
Psüühilise erivajadusega inimeste pro-
bleemse käitumise juhendamise tarkusi on
omandanud kaheksa erihoolekandes tööta-
vat inimest. Uute teadmiste omandamine ja
praktiline läbiproovimine on andnud kind-
luse neid ka laiemalt rakendada.

Ekspertid on valmis aitama

Seetõttu lõid 2008. a sügisel koolitajate
koolituse läbinud erihoolekande spetsialistid
Monika Salumaa, Ain Klaassen, Urve
Tõnisson ja Piret Kokk MTÜ Hoolekande
Ekspertiisi- ja Nõustamiskeskuse (MTÜ
HENK), et täita tühimikku Eesti hoolekan-

demaastikul. MTÜ HENK tegeleb psüühilise
häirega, dementsusega, traumajärg-
se/omandatud ajukahjustusega, vaimu-
puudega, autismi või autistlike joontega
ning raske või sügava liitpuudega klientide
probleemse käitumise juhtimise koolituse,
nõustamise ja juhendamisega (*coaching*).
Just (töötajate) juhendamine probleemsi-
tuatsioonid kohapeal (kliendi juures) on
uudne lähenemine, millel on arvestatav
kasutegur. Peamine sihtgrupp on hoolekan-
dasutuste (eri- ja üldhoolekodud, laste- ja
noortekodud, turvakodud jms) töötajad, aga
ka kõik teised huvilised: puuetega inimeste
vanemad ja pereliikmed, sotsiaal- või
hooldustöötajaid koolitavad haridusasutused,
avahooldusteenuseid pakkuvad asu-
tused, sotsiaaltöötajad jne.

Hoolekande Ekspertiisi- ja Nõustamiskeskuse
tegevuse eesmärk on selgitada, mis on psüühilise
erivajadusega inimeste probleemse käitumise
põhjused, aidata neid vältida või kui see pole
võimalik, siis vähendada, et luua klientidele
turvaline ja inimväärne elu.

Seni oleme oma teadmisi rakendanud nt
AS Hoolekandeteenused Võisiku Hoole-
kodus, MTÜ Valgamaa Tugikeskuses,
Kuressaare Väikelastekodus jm.

Hoolekande Ekspertiisi- ja

Nõustamiskeskuse

kontaktandmed on:

tel 5815 9312;

faks 687 8354;

e-post:

henk@mtuhenk.ee;

www.mtuhenk.ee

Eneseabiliikumise radadel

Lea Viires
Vanurite
Eneseabi- ja
Nõustamisühing

Tallinnas Poska tänaval tegutsev Vanurite Eneseabi- ja Nõustamisühing (VENÜ) on viimastel aastatel teinud koostööd paljude eakate organisatsioonidega Eestis, tutvustades oma vabatahtliku ja eneseabi korraldamise kogemusi.

Eneseabi võtmesõnaks on aktiivsus. Pensionieast võib saada elujärk, milles on veel palju huvitavat, kui haigused ei kipu kallale ja elu on igati sisukas ja mõtestatud. Vanemas eas inimesed on ühiskonna ressurs, sest neil jätkub vaba aega, mida nad saavad kasutada uute oskuste õppimiseks ja loovaks tegevuseks ning, mis kõige olulisem, endast nõrgemate toetamiseks. Saksa psühhoanalüütik Fritz Riemann oma raamatus „Vananemise kunst” on öelnud, et abistavate suhete, hoolimise ja abivajajate märkamise kaudu muutume ise tugevamaks. Seega võib üleskutset „Aidates teisi, aitame iseennast” lugeda eneseabi teljeks.

Vabatahtlike tugiisikute toimikond

Kogu VENÜ tegevus põhineb suuresti vabatahtlikul töö ja heategevusel. Ühingu uus liige liitub kohe mõne VENÜ toimikonnaga. Võimalik on kaasa lüüa valvelauas, kohvikus, söögitoas, aiatöös, raamatukogus, lindude hooldamisel jms. Ta saab valida endale tegutsemiseks ka meelepärase huvialaringi, neid on ühingu ligikaudu 40.

Üheks VENÜ suuremaks toimikonnaks on vabatahtlike tugiisikute toimikond, milles osaleb praegu 50 ühingu liiget. Vabatahtlikud tugiisikud on täienduseks riiklikule hoolekandele. Külalastakse Tallinna ja Harjumaa hooldekodudes elavaid eakaid – ollakse neile moraalseks toeks, korraldatakse vestlusringe, ühislaulmist jne. Vabatahtlikud toetavad ka doonoreid verekeskuses. Kõikjal on vabatahtlikud alati oodatud ja nende abi hinnatud.

Et olla toeks abivajajatele, on VENÜ aastate jooksul läbi viinud mitmeid projekte. Projektidest on olnud abi eelkõige VENÜ keskuse ülalpidamiskulude katmisel. Enamus projektide toel käivitunud tegevusi on olnud elujõulised ja jätkunud ka pärast projekti lõppu.

Mõned olulisemad projektid

Esimesed projektid viidi läbi Euroopa Liidu toel. Aastatel 1996–1998 kasutati projekti toetust keskuse käivitamiseks. Aastatel 1998–2000 toimunud alaprojektist „**Tugevam toeks nõrgemale**” saigi alguse tugiisikute toimikonna tegevus, kui eakad vabatahtlikud hakkasid abistama kodus üksinda elavaid ja hooldekodude elanikest eakaaslast.

Projekt „**Tagasi aktiivsesse ellu – vanurite rehabilitatsioon eneseabi kaudu**“ (2001–2002) viidi ellu PHARE Access programmi toel. Tähelepanu all oli kaks sihtrühma: 1) lesed, kes ei tule toime muutunud elusituatsioonis 2) vanavanemad, kes kasvatavad orbusid või vanemliku hoolisuseta jäänud lapselapsi.

Ka nende sihtrühmade abistamisega tegeldakse siiani – korraldatakse kokkutulekuid, seminare, väljasõite, pakutakse nõustamist jms. Projektist said alguse ka toetavad tegevused tugiisikutele – aktiivsetele ja elu-

Projekti „Eakad aitavad endisi natsismiohvreid” tugisikute lõpuseminar

jõulistele vanematele inimestele, kes on valmis abistama eakaaslast. Kuna tugisikutel ei ole sotsiaaltööstalast ettevalmistust, siis korraldatakse neile VENÜ-s kord kuus täiendõppeseminar, esinejateks tugisikud ise või külalised väljastpoolt.

Projekti „Eakad aitavad endisi natsismiohvreid” (2003–2005) toetas fond „Mälestus. Vastutus. Tulevik” Saksamaalt. Sihtrühmaks olid üksikukuks jäänud natsionaalsotsialismi läbi kannatanud eakad: endised poliitvangid, ingerisoomlased ning Sõrve poolsaarelt küüditatud. See tegevus jätkub tänaseni. Käivitud on nõuandla „Abiks eakale“.

Ajapikku on VENÜ rahvusvahelised sidemed laienenud. 2004. aastal liituti Euroopa Komisjoni rahastatud kaheksa riigi pilootprojektiga „Mobile`Ages” (Eesti variandis „Aktiivsena eluteel”). Projekti ülesanne oli põlvkondadevahelise sidususe toetamine ning eakate kaasamine tegevustesse. VENÜ püstitas ülesande viia kokku vanad ja noored. Noored tutvusid VENÜ tugisikute tegevusega. Kontaktid noortega on loodud ja noored vabatahtlikud löövad meeleldi kaasa VENÜ projektide tegemistes ja ettevõtmistes.

Vastlakarneval

Kogemuste jagamine

Koostööd tehakse ka Euroopa Vanemate Inimeste Liidu EURAG'iga, eriti tihedad on sidemed sõsarorganisatsiooniga Sozialwerk Berlin e.V. VENÜ esindajad on osalenud ja esinenud nende organisatsioonide korraldatud kongressidel ja seminaridel. Berliini organisatsioon on olnud VENÜ-le suureks

eeskujuks eneseabiliikumise korraldamisel. Kogemusi on vahetatud ka VENÜ-d külastavate teiste maade sotsiaaltöötajate rühmadega. Kõigi eespool nimetatud projektide raames on korraldatud seminare, kus on käsitletud eakate probleeme ja vanuselisi iseärasusi, võimalusi aktiivseks eluks igas elujärgus ning vanaduseks valmistumist.

Eneseabi põhimõtteid tutvustatakse ka Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö eriala üliõpilastele, Tallinna Tervishoiu Kõrgkooli ning Lääne-Virumaa Kutsekõrgkooli tudengitele, kes läbivad VENÜ-s praktika.

Projektide toel on ilmunud väljaanded: „**Eaka vabatahtliku käsiraamat**” (2003), raamat natsismiohvrite mälestustega „**Elupisarad**” (2004), VENÜ tegevuse 10. aastapäevaks koostatud artiklite kogumik „**Päike peopesal**” (2006) ning eneseabi käsiraamat „**Elujõuläte**” (2009).

Alates 2007. aastast tutvustab VENÜ tugiisikute toimkond eneseabi võimalusi teistele Eesti eakate organisatsioonidele ja päevakeskustele – korraldatakse seminare, lahtiste uste päevi, väljasõite, pakutakse nõustamist.

Lõpetuseks

Kõik me vananeme, igaüks omamoodi. Kunsti, kuidas saada vanaks ja olla vana, saab igaüks õppida kogu elu. Igaüks meist on oma elu juht. Selles ehk ongi eneseabi sügavam sisu ja tähendus. Inimesed on oma olemuselt, hoiakutel ja elusaatuselt vägagi erinevad. Aga oma elu kavandades tuleks alati lähtuda põhimõttest: elada – see tähendab tegutseda.

Vabatahtlike tugiisikute toimkonna liikmete aastaid kestnud osalemine VENÜ tegevuses ja erinevate eesmärkidega projektides on andnud neile võimaluse olla aktiivne. Teiste aitamine on valmistanud palju rõõmu ja on seega parim eneseabivõimalus. Seda kinnitab ka tuntud Austria psühhoterapeudi Viktor Frankli poolt öeldu: „Püüd teisi inimesi aidata ja abistada on võimas relv, mis tagab aitaja enda psüühilise tervise”.

Riikidevahe vana

Heli Pöder
jurist

Kodanik G. esitas ühele pensioniametile (edaspidi Pensioniamet) avalduse vanaduspensioni määramiseks.

Piirkondlik pensionikomisjon (edaspidi Pensionikomisjon) otsustas kodanikule pensioni mitte määrata põhjendusega, et tal puudub nii riikliku pensionikindlustuse seadusest (RPKS) kui ka Eesti Vabariigi valitsuse ja Vene Föderatsiooni valitsuse vahelise pensionilise kindlustamise alasest koostöökokkulepest (edaspidi Koostöökokkulepe) tulenev vajalik tööstaaž. Tuvastati nimelt, et G. on omandanud tööstaaži Kasahhi NSV-s 28,5 aastat ning Vene Föderatsioonis üle 3 aasta. Eestis omandatud tööstaaž G-l aga puudub. Et RPKS sätestab vanaduspensioni saamise eelduseks 15 aastat Eestis omandatud tööstaaži, asus Pensionikomisjon seisukohale, et taotlejal puudus vanaduspensioni saamiseks vajaliku pikkusega staaž.

G. esitas Pensionikomisjoni otsuse peale kaebuse halduskohtule, paludes kohtul see otsus tühistada. Kaebuses viidati, et Koostöökokkuleppe kohaselt võetakse pensioni määramisel arvesse pensioniõiguslik staaž, mis on omandatud Eesti Vabariigi ja/või Vene Föderatsiooni territooriumil, samuti pensioniõiguslik staaž, mida lepinguosalised riigid tunnustavad. Vene Föderatsioon tunnustab kõikide endiste NSV Liidu liiduvabariikide pensionistaaži, mistõttu tuleb taotlejale pensioni määramisel arvesse võtta ka Kasahstanis omandatud staaž.

Halduskohus oma otsusega rahuldaskaubuse, tühistas Pensionikomisjoni otsuse ja tegi sellele ettekirjutuse kaebaja avaldus uuesti läbi vaadata. Kohus leidis, et

lise kokkuleppe rakendamisest aduspensioni määramisel

Pensionikomisjon kohaldas Koostöökokkulepet vääralt. Põhiseaduse § 123 tulenevalt tuleb käesoleval juhul kohaldada välislepingu sätteid ning RPKS § 28, mis nõuab 15-aastast Eestis töötamise staaži, sel juhul ei kehti. Pensioniamet peab avalduse pensioni määramiseks uuesti läbi vaatama ning seejuures välja selgitama, kas Vene Föderatsioon loeb Kasahhi NSV territooriumil töötamise aega pensioniõigusliku staaži hulka ja kas see on nõuetekohaselt tõendatud.

Pensioniamet esitas apellatsioonkaebuse palvega halduskohtu otsus tühistada.

Ringkonnakohtus otsustas jätta apellatsioonkaebuse rahuldamata ja halduskohtu otsuse muutmata, nõustudes täielikult halduskohtu otsuse motiveeringuga.

Pensioniamet esitas selle peale kassatsioonkaebuse, milles väitis, et alama astme kohtud on oma otsustes põhjendamatu laiendanud Koostöökokkuleppe ja selle muutmise protokollid kohaldamise ulatust.

Pensioniamet pidas küll võimalikuks Koostöökokkuleppe alusel arvestada Vene Föderatsiooni territooriumil arvestatud tööstaaži, kuid endise NSV Liidu liiduvabariikides omandatud tööstaaži pidas ta võimalikuks arvestada vaid juhul, kui isikul on vähemalt 15 aastat Eestis omandatud pensioniõiguslikku tööstaaži.

Riigikohtu Halduskolleegium kassatsioonkaebuse läbivaatamisel sedastas, et vaidlus selles haldusastmas taandub Koostöökokkuleppe art 4 tõlgendamisele. See artikkel ütleb järgmist: „Pensionioiguse määramisel, sh pensionideks soodustingimustel ja väljateenitud aastate eest, võetakse arvesse pensioniõiguslik staaž, mis on omandatud Eesti Vabariigi ja/või Vene Föderatsiooni territooriumil, samuti pensioniõiguslik staaž, mida tunnustatakse ühe või teise Poole territooriumil“. Kolleegium leidis, et selle artikli grammatilisel tõlgendamisel võib jõuda ka Pensioniametiga sarnasele järeldusele, st et kumbki riik arvestab lisaks mõlema lepingupoole ter-

ritooriumil omandatud staažile veel ainult tema enda poolt tunnustatavat staaži.

Koostöökokkuleppe ratifitseerimise seaduse eelnõu seletuskirjast aga ilmneb, et Vene Föderatsioon on ennast tunnustanud NSV Liidu õigusjärglasena, tunnustades ühepoolset pensionistaaži, mis oli omandatud endise Eesti NSV territooriumil kuni 1991. aastani. Selles on märgitud ka, et Eesti Vabariik kohustub selle kokkuleppega arvestama pensioni määramisel staaži endise NSV Liidu territooriumil kuni 1991. aastani. Peale selle on kõnealuse koostöökokkuleppe rakendusleppes, mille sõlmisid Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium ja Vene Föderatsiooni Töö- ja Sotsiaalarengu Ministeerium, öeldud: „Poolte pädevad asutused tõendavad järelepärimiste alusel poolte territooriumil täitunud tööstaaži pikkust ning kummagi poole territooriumil tunnustatud tööstaaži pikkust.“

Eeltoodu põhjal kolleegium nõustub ringkonnakohtu seisukohtadega ning määrab, et kassatsioonkaebus tuleb jätta rahuldamata ning ringkonnakohtu otsus muutmata.

Vaadeldud kohtulahend osutab vajadusele pöörata õigusloomes tähelepanu õigusakti ja selle juurde kuuluvate lisadokumentide kooskõlale. Seletuskirja eesmärk on anda õigusakti juurde lisainformatsiooni, kuid ta peab väljendama sama mõtet, mis õigusakt ise. Käesoleval juhul aga läks seletuskirja mõte mingis osas kokkuleppe mõttest lahku. See osutab asjaolule, et kokkuleppe tekst pidanuks olema täpsemini sõnastatud ja seletuskirja sõnastus pidanuks olema läbimõeldum. Õigusakti väljatöötanud isikute jaoks, kes on n-õ asja sees olnud – osalenud läbirääkimistel jne, võib sätestatu olla arusaadav ja iseenesestmõistetav, aga kirjapandu peab olema lugedes üheselt arusaadav ka kõikidele muudele isikutele. See on õigusloome kvaliteedi küsimus, mille poole meie kõigi huvides peab püüdma.

UNICEFi 100-krooni fond pakub peredele esmast hädaabi

Urmo Reitav, UNICEF Eesti

Kuidas me küll hakkama saame – see küsimus kõlab kahjuks üha sagedamini ka seni end turvaliselt tundnud peredes. Selles suhteliselt depressiivses infos, mida Eesti ja kogu maailma majandusolukorras iga päev meediasse paisatakse, on tavainimesel peaaegu et võimatu orienteeruda. Kuigi esialgu pole veel raskustesse sattumine paljude jaoks saanud reaalsuseks, on selle võimaliku olukorra ohumärgid juba tajutavad. Kui ikka ümberringi ja igas seltskonnas räägitakse ainult vähenemisest ja vähendamisest, jäävad positiivsed uudised ja sündmused paratamatult selle varju.

Oleme tõepoolest mitmeti uues olukorras ja uus ning tundmatu on alati hirmutav. Töökoha kaotus võib tähendada perele vähemalt senisest elustiilist loobumist või halvimal juhul sisuliselt pankrotti. Lahenduste leidmine näib ilmvõimatuna ning seepärast lastakse sageli käed rüppe ja loobutakse väljapääsu otsimisest.

Kuidas saab hakkama näiteks pere, kus ema on väikelastega kodus ja pereisa kaotas töö? Lisaks võib perel olla pangalaen või autoliising. Pere katsub elada võimalikult tagasihoidlikult ja püüab teha kõik selleks, et lapsed ei kannataks. Kuid ühel päeval võib tekkida olukord, kui saavad otsa kõik koondamistoetused ja igasugused abirahad ning pole ka jõukaid vanavanemaid, kuid lastetoetuste saamiseni on jäänud veel kaks-kolm päeva. Kuidas siis hakkama saada? Kas eestlane suudab tunnistada, et lastele ei ole enam süüa anda, ning minna abi paluma? Kui puuduvad hädapärased 200 krooni, et veel kaks päeva ära elada? Kust saada abi?

Kas 100 krooni päästaks olukorra?

Vaatamata sellele, kui suur on pere ja kas last kasvatavad mõlemad vanemad või üksikvanem, võib ka igati vastutustundlikul lapsevanemal ette tulla olukord, kus eelarves tekib tühimik. Kui pakutavad sotsiaalabi võimalused on ära kasutatud ning mujalt pole võimalik mingisugust rahalist toetust saada, tuleb teha tõsiseid valikuid. Tavaolukorras ei ole sada krooni mitte eriti suur raha, kuid tõelises kriisis olles võib seesama sada krooni päästa lapse tühjast kõhust ja lapsevanema alandavast kerjusetundest. Loomulikult ei ole see olukorra lahendus, vaid ainult esmane hädaabi. UNICEF avas äsja „Saja-krooni kriisiabi fondi“, et teha tagasihoidlik esmaabi kättesaadavaks ja taotlemine hädasolijale võimalikult lihtsaks. UNICEF püüab selle väikese solidaarsusfondi kaudu toetada abivajajaid.

Põhimõtted

Fond on loodud eesmärgiga koguda toetust majanduslikku hädaolukorda sattunud perede laste toetamiseks. Annetusi UNICEFi arveldusarvele 17000875710 Nordea pangas märgusõnaga „Saja-krooni fond“ saavad teha nii eraisikud kui ka juriidilised isikud, samuti on avatud fondi toetamiseks heategevustelefon 900 6540. Helistades sellele numbrile, annetate 15 krooni. Toetuse suurus on ühe lapse kohta 100 krooni. Toetust makstakse ühekordselt. Toetuse taotlemiseks peab kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötaja, lasteaia- või kooliõpetaja esitama fondile vastavasisulise lihtsa taotlusvormi (vormid leiab UNICEFi koduleheküljel). Toetuste väljamaksmist alustatakse, kui fondi on kogunenud vähemalt 50 000 krooni. Täpsem info www.unicef.ee

Üheskoos suudame rohkem!

Helmen Kütt, Viljandi Sotsiaal ameti juhataja: Arvan, et praegusel raskel ajal on iga toetus teretulnud. On olukordi, kus just see 100 või 200 krooni aitab osta lastele toidu lauale ja annab omavalitsusele aega järgmiste sammude astumiseks abi korraldamisel. Kutsun kõiki üles heategevustelefonile helistama! Just raskel ajal peame hoidma ühte, et hakkama saada. Koos oleme tugevamad ning saame nõrku ja abivajajaid toetada.

Mõtteid ja tähelepanekuid Inglismaa hoolekandest

**Sirlis
Sõmer-Kull**
**Sotsiaalminis-
teeriumi
hoolekande
osakonna
juhataja**

Sotsiaalministeeriumi hoolekande osakonna töötajad käisid eelmise aasta 12.–17. oktoobril stažeerimas Inglismaal sotsiaalteenuste kvaliteedi, standardite ning järelevalve korraldamise alal. Küllastati kolme peamist ministeeriumi, mis tegelevad hoolekande küsimustega: töö- ja pensionide-, tervishoiu- ning laste-, koolide- ja peredeministeerium (*Department for Work and Pensions; Department of Health; Department for Children, Schools and Families*) ja muid organisatsioone. Tutvuti hoolekande korraldusega Yorgi linnas, mis on üks edumeelsemaid Inglismaa kohalikke omavalitsusi hoolekande korraldamise seisukohast. Õppereisi keskmes oli hoolekandeteenuste kvaliteet ja järelevalve, kuid põgusalt tutvuti ka lastehoolekande korraldusega ning puuetega inimestele suunatud poliitikatega.

Hoolekandeteenuste kvaliteet ja järelevalve

Järelevalvet täiskasvanutele mõeldud hoolekandeteenuste üle teostab Inglismaal hoolekande inspeksioon (CSCI – *Comission for Social Care Inspection*) – keskne organisatsioon, millel on piirkondlikud alakonotorid. Järelevalvet lastehoolekande ja haridussüsteemi üle teostab eraldi organisatsioon – Ofsted.

Kvaliteedinõuded kehtivad ja järelevalvet teostatakse kõigi teenuseosutajate üle sõltumata nende omandivormist või finantseerimise allikast.

Sotsiaalteenuste järelevalve puhul ei ole tegemist pelgalt inspekteerimisega: aidatakse koostada ka teenuste standardeid ning antakse soovitusi, kuidas parandada kvaliteeti ning välja juurida halb praktika. Tähelepanu keskmes on inimene ning teenuste hindamisel lähtutakse eelkõige sellest, kuivõrd sobilik ja vajalik on teenus selle kasutajale.

Kui varem hinnati õigusaktides sätestatud dokumentide olemasolu asutuses ja standarditega kehtestatud protseduuridest kinnipidamist, siis nüüd keskendub inspeksioon teenuste tulemuslikkusele ehk teisisõnu vaadatakse seda, kas teenuse kasutajad on õnnelikud, rahul ja nende vajadused kaetud.

Teenusekasutajate arvamuse teadasaamiseks kasutatakse erinevaid meetodeid. Ühe võimalusena kaasatakse varasemaid teenuse kasutajaid ekspertidena järelevalveprotsessi. Inimesed, kellel on mõne teenuse kasutamise kogemus, oskavad paremini märgata kitsaskohti. Teenusekasutajate puhul, kes ise ei ole võimelised tagasisidet andma, kasutatakse ühe hindamismeetodina vaatlust: nt dementsusega inimeste teenuste hindamisel istub inspektor ruumis ja jälgib toimuvat, sh suhtlemist, ruumi paigutust ja inimeste tegevusi. Kogutakse infot ka teenustetarbijate pereliikmetelt, töötajatelt ja teistelt asjaosalistelt. Enne inspekteerimisega alustamist palutakse teenuse tarbijatel täita küsimustik. Küsimustikud korjab kokku teenuse tarbijast usaldusisik, nii et asutuse töötajad teenuse tarbijate vastuseid ei näe. Inspektorid on saanud väljaõppe selles, kuidas suhelda mitmesuguste erivajadustega inimestega, et saada infot nende rahulolu kohta teenustega.

Teenuse osutaja peab omakorda esitama analüüsi selle kohta, mida ta on teinud

teenuse tarbijate õiguste paremaks tagamiseks ja teenuse kvaliteedi tõstmiseks.

Täiendava informatsioonina analüüsitakse statistikat, dokumentatsiooni, esitatud kaebusi ning nende lahendusi ja muid materjale.

Asutuse töö tulemuslikkust hinnatakse kokkulepitud näitajate põhjal. Näiteks eakate hoolduse puhul hinnatakse, kuidas on inimestele tagatud valikuvabadus (teenuse vastavus inimese vajadustele, teenuse kohandamine inimesele sobivaks, valikud ühe teenuse piires), elukeskkond, tervis, heaolu ja turvalisus. Kui varem reguleeris eakate hooldust 130-leheküljeline standard, siis täna hinnatakse tulemusi eespool nimetatud viies valdkonnas ehk keskendutakse tulemusel, mitte protsessile.

Inspekterimise lõpul koostatakse raport, kus asutusele antakse hinnang 4-palli süsteemis (0 kuni 3 pallini). Raportis antud hinnangust sõltub edaspidise kontrollimise sagedus. Nt 0 palli saanud asutust hinnatakse kaks korda aastas, kolm palli saanud asutust kord kolme aasta tagant. Raport on kirjutatud võimalikult lihtsas keeles, nii et ka teenuse tarbijad seda mõistavad. Pallide järgi saavad teenuse tarbijad, teenuse osutajad ja kohalikud omavalitsused ning teised teenuste finantseerijad asutusi omavahel võrrelda ja valida asutuste vahel. Hea hinde saamine motiveerib ka asutusi oma teenuste kvaliteeti parandada.

Inspektsioonil on õigus asutus teenuse osutamise loast ilma jätta, kui asutus on saanud madala hinnangu ega võta midagi ette olukorra parandamiseks.

Kokkuvõtteks vääris tähelepanu see, et heas järelevalvesüsteemis nähti võtmetegurit teenuste kvaliteedi parandamiseks ja nende arengu toetamiseks. Kvaliteedi puhul ei olnud niivõrd oluline protsess, vaid tulemus. Hindamise keskmeks oli inimene, tema rahulolu ja vajaduste kaetus, mida hinnati väga erinevate teaduspõhiste meetoditega. Järelevalve korraldus oli ühtne üle kogu Inglismaa.

Hoolekande korraldus Yorgi linnas

Omapärane oli kohaliku omavalitsuse tegevuse hindamine. Siin ei vaadeldud mitte üksikteenuseid, vaid tegevusi näiteks laste ja noorte heaolu tagamiseks tervikuna. Koos vaadeldi hariduse-, hoolekande- ja tervishoiuteenuseid, samuti muid avalikke teenuseid (nt raamatukogud, politsei, turismiinfopunktid, transport jne), hinnati nende koostoimet ja mõju. Ka kohaliku omavalitsuse tegevust laste ja noorte heaolu tagamisel hinnati viies valdkonnas saadud tulemuste põhjal: 1) tervis, 2) turvalisus, 3) võimalused osalemiseks ja oma võimete realiseerimiseks (peamiselt koolis edasijõudmine), 4) positiivne panus ühiskonda (laste osalus positiivsetes tegevustes, mis tõstavad nende eneseteadvust ja arendavad sotsiaalseid oskusi jm), 5) majanduslik kindlustatus (perede vaesus, lapse ettevalmistamine töövõimeliseks täiskasvanuks).

Yorgi linn sai enamikus valdkondades maksimumpunktid. Esile tõsteti partnerlust lastega kokku puutuvate osapoolte vahel; omavalitsuste head strateegilist juhtimist; laste probleemide varajast märkamist; põhjalikku abivajajate vajaduste hindamissüsteemi, tänu millele on abi kiire ja vajadustele vastav. Näiteks puuetega laste jaoks on loodud süsteem, kus iga lapse juhtumit koordineerib üks võtmetöötaja (abiõpetaja, õde, sotsiaaltöötaja, mõne konkreetse teenuse osutaja vm).

Võtmetöötaja ülesanne on last ja peret igaükselt aidata abi saamisel. Lapse kasvades ja vajaduste muutudes võib võtmetöötaja vahetuda. Juhtumikorraldajaks olemine ei ole omaette amet ega ka lisatöö, vaid iga spetsialisti töö osa.

Lastehoolekandes peeti oluliseks valdkondadevahelist koostööd ja erinevate teenuste ühitamist. Selle heaks näiteks oli Hob Moori kool, kus ühe katuse alla olid viidud nii tava- kui puuetega laste klassid, lastele mõeldud hoolekandeteenused (päevahoid, logopeed jne), sotsiaalse toimetuleku prog-

rammid lastevanematele (nt toiduvalmistamine ja psühholoogiline abi) ning tervishoiuteenused (füsioteraapia jm teraapiad).

Laste heaolu tagamisel on valdkondadevaheline koostöö oluline ka riigi tasandil. Inglismaal vastutab üks ministeerium kõigi lastega seotud küsimuste eest, sh hariduse, hoolekande ning peredega tehtava töö eest. Püütakse siduda omavahel kõik lastega seotud poliitikad ja meetmed. Valitsus on veendunud, et abi osutamise kvaliteedi tõstmisel on teenuste lõimimine võtmetähtsusega, kuna probleemiks on, et abivajaja võib jääda erinevate süsteemide vahele ning seetõttu abita. Terviklik lähenemine eeldab, et nii nagu laps on tervik, nii ka abistamine peaks olema terviklik.

Omavalitsuse puhul tundus eriti positiivseks hoolekande korralduse strateegiline planeerimine, mis lähtub riiklikult kokkulepitut eesmärkidest. Prioriteediks olid partnerlus ja eri valdkondade lõimimine. Sellega soovitakse tagada, et eri abisüsteemide vahel ei jääks katmata alasid ning et kõik teenuse osutajad ja spetsialistid töötaksid ühise eesmärgi nimel. Oluliseks peeti pidevat dialoogi huvigruppidega.

Puuetega inimeste hoolekanne

Inglismaa puuetega inimeste poliitika võtmeks on mitteaktiivsete inimeste arvu vähendamine, muutes neid aktiivseks.

Eesmärk on vähendada töövõimetuspensionit saavate inimeste arvu ühe miljoni võrra, viia puuetega inimeste tööhõive 80%-ni ning luua puuetega inimestele võrdsed võimalused aastaks 2025.

Kolm peamist printsiipi puuetega inimeste poliitikas:

Suutlikkus – aidata puuetega inimestel tööle saada ja tööl püsida. Rõhutatakse täisealiste puuetega inimeste töötamise olulisust. Kutsealane rehabilitatsioon tegeleb peamiselt inimese motivatsiooni tugevdamisega ja püüab panna nii inimest ennast kui teda ümbritsevaid uskuma, et enamik puudega inimesi suudab ja tahab töötada.

Toetus – paigutada kõik toetused ühtsesse

skeemi, ühtlustada nende maksmise põhimõtted ja muuta need inimestele arusaadavamaks.

Kontroll – anda puuetega inimestele suurem õigus teenuste valiku ja teenuste osutamise kontrolli üle (tsiviilõigus). Selleks kasutatakse näiteks personaalset eelarvet, mida inimene saab vabalt kasutada oma hooldusplaanis ette nähtud teenuste ostmiseks. Sellise korralduse kasuks räägivad paindlikkus (korraga saab kasutada eri teenuseid erinevas mahus; leppida kokku teenuste osutajatega eritingimustes); odavam administreerimine ja teenuste osutamise allutamine turu reeglitele – kliendid valivad, kellelt teenust osta. Personaalse eelarve üle tunnevad enim rahulolu tööealised puuetega inimesed, vähem vaimse alaarenguga inimesed. Samuti pole personaalse planeerimise võimalus suurendanud eakate rahulolu.

Hea praktika transporditeenuse korraldamisel puuetega inimestele Yorgi linna näitel

Varem oli Yorgis kõige levinumaks praktikaks eritransport laste ja noorte kooli või muudesse asutustesse viimiseks, kuid see osutus väga kalliks. Selle asemele loodi teenus, millega õpetatakse puudega last sõiduks kooli ja kodu vahel kasutama ühistransporti. Teenuse osutamiseks tehakse teekonna riskianalüüs ning seejärel koostatakse lapsele isiklik sõiduplaan. Uus skeem valmistab lapsi ette ka iseseisvaks eluks. Varem oli probleemiks, et täiskasvanuikka jõudes puudusid eriteenindusega harjunud noorukil ühistranspordi kasutamise oskused.

Kogemuste rakendamine

Eestis

Õppereis andis ideid, mille rakendamist võiks ka Eestis kaaluda. Sotsiaalministeeriumi lähiaja eesmärgiks on korrastada hoolekande järelevalvesüsteem, kuna nagu Inglismaa kogemusest näha, on hästi toimival järelevalvel oluline mõju teenuste kvaliteedile ja kättesaadavusele. Hoolekandeteenuste järelevalve peaks olema üles ehi-

tatud selliselt, et see toetaks teenuste arendamist ega oleks üksnes kontrolli funktsioonis. Eesmärk on teenuste osutamise protsessi kõrval keskenduda ka tulemuste hindamisele.

Teiseks järgimist väärivaks ideeks on seada eesmärgiks ka hoolekande teenustele seda, et nad toetaksid tööealiste inimeste tööle saamist ja töötamist. Sellest lähtudes plaanib sotsiaalministeerium käesoleval aastal läbi vaadata rehabilitatsiooniteenuste korraldust, et rehabilitatsioon toetaks tööealiste puuetega inimeste tööhõivet. Samuti aitame kohalikel omavalitsustel osutada Euroopa Liidu struktuurifondide rahaga inimeste tööhõivet toetavaid hoolekandeteenuseid, nagu seda on isikliku abistaja ja tugiisiku teenus, transporditeenused, nõustamisteenused (sh võlanõustamine) ja pere hoolduskoormust vähendavad hooldus-teenused ning lapsehoid.

Kolmandaks on oluline jätkata valdkondadevahelist koostööd nii poliitikate koostamisel kui ka inimesi abistavate spetsialistide vahel, et teenuseid võimalikult paremini siduda. Hetkel on töös hoolduse ja õendusabi seostatud osutamiseks paremate võimaluste loomine. Toimuvad ka juhtumikorralduse ja võrgustikutöö koolitused kohalike omavalitsuste sotsiaaltöötajate ning võrgustike liikmetele. Käesoleval aastal on üheks prioriteediks analüüsida tänaseid puudega lapse peres kasvamise võimalusi ning pakkuda välja lahendusi, kuidas peresid paremini toetada. Kindel on, et puudega laste ja nende perede vajadused on väga erinevad ning nende toetamisel on vaja eri valdkondade koostööd ja teenuste võimalikult sidusat osutamist.

Projekt „Sotsiaalministeeriumi hoolekande osakonna ametnike stažeerimine Inglismaal sotsiaalteenuste kvaliteedi, standartide ning järelevalve korraldamise alal“ viidi läbi Euroopa Sotsiaalfondi meetme „Avalike teenistujate, kohalike omavalitsuste ja mittetulundusühingute töötajate koolitus ja arendamine“ alameetme „Organisatsiooni arendamine“ ja alameetme „Stažeerimisprogramm“ raames.

Head kogem

Ene Augasmägi *Tapal vallavalitsuse* *sotsiaalnõunik*

Käesoleva aasta 11.–13. veebruarini avanes mul võimalus külastada Gävle linna Rootsis. Õppevisiit sai teoks MTÜ Jeeriko projekti raames, mida finantseeritakse Norra/ EMP regionaalarengu toetuskeemi kaudu.

Õppereisi eesmärk oli tutvuda Rootsi sotsiaaltöö pikaajalise kogemusega ja nähtu-kuuldu põhjal leida meilegi sobivaid juhtimis- ja rahastamis põhimõtteid mitme valla koostööna kavandatava „Terve pere keskuse“ väljaarendamiseks.

Tapale tuleb piirkondlik **sotsiaaltöökeskus**

Eestis on kohalike omavalitsuste hoolekandesüsteem kujunenud peamiselt rahaliste toetuste jagamiseks. Tegelikult on abivajajal rohkem abi mitte niivõrd rahalistest toetustest, kui konkreetsetest tema probleemi lahendamisele suunatud sotsiaalteenustest. Ühele omavalitsusele on teenuste korraldamine küllaltki kallis ja võib juhtuda, et teenus ennast ei õigusta, kuna väikeses omavalitsuses ei pruugi jätkuda selleks kliente. Üheks lahenduseks on korraldada sotsiaalteenuseid mitme omavalitsuse koostöös. Seitsme Lääne-Virumaa omavalitsuse ja Ambla valla ühisprojektiga proovime luua piirkonnas, arvestades teiste riikide kogemusi, ühised sotsiaalteenused. Nii on teenuse tarbijate ring laiem, mis võimaldab teenuseosutajal oma teenuste paketti mitmekülgset välja arendada. See võimaldab omavalitsusel oma elanikke paindlikult abistada, kasutada senisest efektiivsemaid viise sotsiaalsete erinevuste

used ning uued teadmised Rootsi reisilt

vähendamiseks elanike eri rühmade vahel ning tugevdada oma võimekust avalike teenuste arendamisel. Tapal tegutseva MTÜ Jeeriko näol on olemas baas, millele tuginedes saab välja arendada uusi, mitut omavalitsust hõlmavaid sotsiaalteenuseid.

Projekt näeb ette välja arendada kuus sotsiaalteenust:

- võlanõustamine
- alaealiste rasedate ja nende lähedaste tugigrupp
- vanglast vabanenute ja nende lähedaste tugigrupp
- psüühiliselt haigete inimeste päevahoid
- Aidsi, HIV-positiivsete ja narkomaanide lähedaste tugigrupp
- viha juhtimise ja vägivaldatu käitumise tugigrupp.

Projekti eesmärk on luua multifunktsionaalne sotsiaaltöökeskus, et pakkuda eri sihtrühmadele vajalikke sotsiaalteenuseid ning käivitada piirkonna omavalitsuste koostöömudel teenuste finantseerimiseks ja abivajajate suunamiseks keskuses pakutavatele teenustele. Keskus soodustab omavalitsuste ja MTÜde koostööd kohalikul ja regionaalsel tasandil ning võimaldab uute või parema kvaliteediga avalike teenuste pakkumist piirkonna elanikele. Projekt kestab kaks aastat. Projekti on kaasatud partnerid Rootsist ja Norrast, kelle ülesanne on jagada oskusteavet projekti elluviijatele ja koostööpartnereile, nõustada neid sotsiaalteenuste väljatöötamisel ja käivitamisel. Projekti ajal käiakse õppevisiitidel Rootsis ja Norras. Õppevisiitidest võtavad osa piirkonna sotsiaaltöötajad ja omavalit-

susjuhid. Teenuseid osutama asuvatele spetsialistidele avaneb võimalus praktiseerida välisriigis.

Esimene õppevisiit Gävlesse (Rootsi)

Gävle linn paikneb Kesk-Rootsis, 174 km Stockholmist põhja poole ja kujutab endast lääni ja valla keskust. Gävle on üks vana-maid Rootsi linnu, mis on tuntud ka selle poolest, et seal toodetakse Gevalia kohvi, mis on nime saanud Gävle ladinakeelse nimekuju järgi. Gävleborgi läänis on 276 256 elanikku (2006. a andmetel).

Kolme sisutiheda päeva jooksul, mis me Gävles veetsime, tutvusime Rootsi sotsiaaltöö korralduse põhimõtetega ning külastasime eri sihtgruppidele loodud sotsiaaltöökeskusi ja tutvusime pakutavate teenustega.

Rootsis on sotsiaaltöös pööratud teenuste arendamisel ja pakkumisel ning uuringutel. Ainukeseks rahaliseks toetuseks on riiklik toimetulekutoetus. Täiendavaid toetusi omavalitsused ei maksa. Sotsiaaltöö on omamoodi omavalitsuse mainekujundajaks. Kui meil pakub mõni omavalitsus oma elanikele mitmesuguseid sotsiaalteenuseid, siis selle põhjal võidakse järeldada, et tegemist on probleemse piirkonnaga. Rootsis seevastu nähakse teenuseid arendavas omavalitsuses hästi toimivat haldusüksust, kus hoolitakse oma elanikest – sotsiaalteenuste osutamine tõstab omavalitsuse mainet.

Prioriteetsed sihtgrupid on lapsed, noored, pered ning eakad. Oluline on põhimõte, et kõik inimesed, kes vajavad abi ja toetust, peavad seda saama, et oleks tagatud inimeste heaolu.

Siinkohal lühike ülevaade mõningatest teenustest, mida meile tutvustati:

Väärkoheldud laste turvakeskus. Keskus pakub lastele mitmekülgset abi: seal töötavad sotsiaaltöötaja, psühholoog, politsei ja lastekaitsetöötaja. Kõiki menetlustoiminguid viiakse läbi koostöös, mis tagab juhtumite uurimise kvaliteedi. Keskuse miljöö on lapsesõbralik, turvaline ning usaldusväärne, tänu millele lapsed julgevad ennast avada ning seega avastatakse rohkem laste väärkohtlemisega seotud kuritegusid.

Meeste kriisikeskus. Kriisikeskus pakub kriisinõustamist, tugigrupi teenust, ööpäevaringset telefoninõustamist. Vägivallatsevate meeste nõustamisel tegeldakse meeste enesehinnangu tõstmisega, kasutatakse tegude peegeldamist ja analüüsi ning õpetatakse mehi oma tunnetega toime tulema. Et saavutada klientidega parem kontakt, töötavad klientidega kriisikeskuses meessoost spetsialistid. Keskuse töös rakendatakse mitmesuguseid töömeetodeid – nii individuaalset nõustamist, grupiteraapiat, tegevusteraapiat jm, kuna iga inimene ju erineb teistest ja abi vastuvõtmise suhtes on mehed eriti tundlikud: nad peavad tundma end kaitstuna ning neil peab tekkima usalduslik suhe töötajaga. 1999. aastast kuni 2008. a novembrini on keskuse teenuseid kasutanud 1032 meest vanuses 35–45 a.

Naiste varjupaik. Naiste varjupaiga teenust osutatakse Rootsis alates 1980. aastast. Varjupaik pakub turvalisust ja nõustamist ohtu sattunud emadele lastega ja perevägivalla all kannatavatele naistele. Naistele pakutakse varjupaiga võimalust ja telefoninõustamist 24 tundi ööpäevas. Varjupaiga töömeetoditeks on individuaalne nõustamine, grupinõustamine, kunstiteraapia ja draamaõpetus.

Omastehooldajate tugikeskus. Tugikeskus pakub omastehooldajatele eneseabikoolitusi ning toetab omastehooldajate tugigrupi kooskäimisi, kus rõhuasetus on inimeste elulähedusel, argipäeval, inimese oma

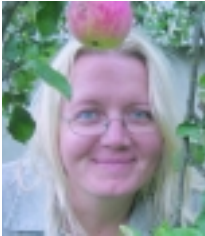
valikutel, tema arusaamadel hooldajaks olemisest, sellesse suhtumisest ja sellega seotud tunnetest. Tugigrupis jagavad hooldajad mitmekülgset teavet hooldust puudutavates küsimustes ning saavad nii tuge oma probleemide lahendamisel. Lisaks tugigrupi teenusele pakutakse tugiisiku ja eakate päevahoiu teenust, et toetada hooldaja tööl käimist ning võimaldada talle vaba aega.

Sotsiaalteenuste uuringud. Viimasena kohtusime töögrupiga, mis tegeleb sotsiaalteenuste uuringutega. Selle grupi spetsialistide ülesanne on hinnata teenuste osutamise kvaliteeti, et teha kindlaks sihtgruppide rahulolu kasutatavate meetoditega. Uuringute tulemustele tuginedes saab pidevalt parandada teenuste kvaliteeti ning kasutada õigeid meetodeid.

Teenuste osutamine tõstab omavalitsuse mainet

Väga tore oli näha ja kuulda, et Rootsis toimivad sotsiaalteenused juba ammu hästi ning leitakse, et teenuste pakkumine on auväärt ettevõtmine. Sain kinnituse sellele, et oleme oma teenuste väljatöötamisel õigel teel: me ei oota, kuni keegi midagi ära teeb või välja pakub, vaid näitame ikka ise huvi ja algatusvõimet. Tean, et need teenused, mis meil juba toimivad, on aidanud paljude inimeste elukvaliteeti parandada ning et uued teenused, mida soovime välja töötada, aitavad tagada heaolu veelgi suuremale osale elanikkonnast. Enne uute teenuste käivitamist on hea tutvuda nende inimeste tegemistega, kes neid juba osutavad. Nii saab teada, millest tuleks hoiduda ning milliste teenuste käimalükkamine võib nõuda rohkem ressursse, võrreldes olemasolevate teenustega. On hea teada, et inimesed on teenust saades õnnelikumad ja tulevad oma eluga paremini toime. Kuigi kõik ei pruugi kohe nii hästi sujuda, kui me tahaksime, jõutakse ühiselt tegutsedes ja eesmärke seades ükskord ikka sihile. Kasu uutest teenustest saavad ju meie enda kogukonda kuuluvad inimesed, kellest me hoolime ja kelle heaks uusi tugisüsteeme välja töötame.

Praktika korraldus Tartu Ülikooli Pärnu kolledžis

Anu Aunapuu
Tartu Ülikooli Pärnu Kolledž

Sotsiaaltöö korraldust õpetatakse Tartu Ülikooli Pärnu kolledžis alates 1998. aastast. Meid eristab teistest sotsiaaltööd õpetavatest ülikoolidest põhiliselt see, et meil on praktikal päris suur osakaal – see moodustab õppekavast umbes kolmandiku.

Praegu on sotsiaaltöö korralduse õppekavas neli praktika liiki: tutvumis-, ettevõtlus-, klienditöö- ja uurimispraktika. Oma esimesele praktikale lähevad üliõpilased kolmandal semestril – siis on neil juba algteadmised sotsiaaltööst olemas ja nad saavad oma teadmisi ka praktiliselt rakendada. Igal asutusel on alati mingi oma eesmärk, miks ta on nõus praktikanti võtma ja teda juhendama. Paljud asutused on mõistnud, et praktika jooksul saab üsna selgeks, kas tudengile selline töö ja töökoht sobib. Paljudele praktikantidele tehakse hiljem ettepanek samas asutuses tööle asuda. Mõnikord võib muidugi selguda, et see töövaldkond või – koht tudengile siiski ei sobi, aga seegi on positiivne tulemus, sest siis on üliõpilasel võimalik muid valikuid teha.

Tutvumispraktika võimaldab üliõpilasel erinevates institutsioonides tööd jälgides, võimalusel tööprotsessis osaledes ja seda analüüsides tundma õppida ning omandada kogemusi erinevatest sotsiaaltöoga seotud organisatsioonidest, nende töökorraldusest ja sihtrühmadest. Vastavalt asutuse sisekorra eeskirjale osaleb praktikant aruteludel, koosolekutel ja nõupidamistel ning täidab talle asutuse praktikajuhendaja poolt antud ülesandeid.

Ettevõtluspraktikas õpitakse võimalikult isikliku kogemuse (sh konkreetsete tööülesannete täitmise) kaudu tundma hoolekande ja selle sidusvaldkondade (nt kriminaalhooldus, tööhõive jt) juhtimist omavalitsuse, maakonna või riigi tasandil; sotsiaalteenuseid osutavate avalike, äri- või mittetulundusasutuste töökorraldust; personaalset sobivust valitud erialale (sh saades tagasisidet võimalikest lünnkadest oma professionaalses ettevalmistuses).

Klienditöö praktikal õpitakse tundma klienditöö protsesse ja põhiprintsiipe sotsiaalteenuseid pakkuvast asutusest, rakendades ellu klienditeooria ja klienditöö eetilisi standardeid. Selgeks saavad praktikaasutuse sotsiaaltöötajale esitatavad nõuded, töösoorituse kontrolli- ja hindamisprintsiibid. Õpitakse kohusetundlikult täitma tööülesandeid ja vastutama oma töö eest. Jälgitakse ka organisatsiooni teenindusnõudeid ja -standardeid.

Klienditöö praktika näeb ette ka professionaalset eneserefleksiooni klienditöös ning iseseisva töö ja meeskonnatöö, suhtlus- ja klienditöö oskuste arendamist. Uurimispraktika eesmärk on vastavalt oma uurimisteamale õppida tundma asutuse tegevust, kasutada ja kinnistada õppetöös omandatud teoreetilisi teadmisi ning omandada ja arendada praktilisi oskusi.

Paljud üliõpilased saavad oma praktika läbi teha siinsamas Pärnus, sest kohalike sotsiaal-

asutustega on meil koostöö väga hea. Praktikante võtavad hea meelega vastu Pärnu Linnavalitsuse sotsiaalosakond, Erivajadustega Inimeste Rehabilitatsioonikeskus, Toimetulekukool, Lastekodu, maavalitsuse sotsiaal- ja tervishoiuosakond, Pereabikeskus. Linna piires on sotsiaaltöö korralduse praktikat võimalik sooritada ka kriminaalhooldusosakonnas, politseis, alaealiste komisjonide juures, koolisotsiaaltöötaja käe all. Meeleldi võetakse üliõpilasi praktikale ka paljude Pärnumaa omavalitsuste sotsiaaltöötajate juurde, hoolekandeesutustesse, haiglate sotsiaaltöötajate juurde, vanglatesse, lasteaedade erirühmadesse. Kuna meil õpivad üliõpilased üle Eesti, siis paljud tudengid sooritavad oma praktika kodukandi sotsiaalasutustes. Hea praktikakorralduse tagab kolledži ja praktikaasutuste tihe koostöö. Korraldasime novembris 2008 Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse (EAS) rahastatud projekti „Lääne-Eesti õppekavade seostamine tööturu vajadustega“ toel ühepäevase praktikajuhendajate koolituse, mille viisid läbi Self II koolitajad Ann Seilenthal ja Kadri Kõiv. Koolituses osalesid esindajad kolledži kõigi erialade praktikaasutustest. Koolitusel sai selgeks, mida see juhendamine üldse endast kujutab ja mis on selle eesmärk, juhendaja roll, peamised juhendamiseks vajalikud psühholoogilised eeldused. Õpiti peamisi juhendamistehnikaid: aktiivset kuulamist, selget eneseväljendust, vastupanuga toimetulekut. Juhendajad said teada ka seda, kuidas juhendamiskokkuleppeid sõlmida, kuidas oma ootusi korrektselt väljendada, kuidas juhendatavaga vastutust jagada. Õpiti tagasiside andmist juhendamisel, selle eesmärgi ja põhimõtteid, juhendamisel esinevate probleemsete olukordade lahendamist ning selgitati juhendatava võimalikke arengutakistusi ja kuidas juhendatava arengut toetada.

Koolituse läbinud praktikajuhendajad jäid sellega rahule. Edaspidi loodame selliseid koolitusi veelgi korraldada, et nii meie praktikakorraldajad, tudengid, praktikajuhendajad kui ka ettevõtete juhid saaksid asjadest ühtmoodi aru ja seega tõuseks ka praktika kvaliteet.

Lähiajal tahame meie praktikakorraldust veelgi paremaks muuta, sidudes teooria ja praktika nii, et iga praktika ajal oleks tudengil võimalik erinevate treeningute hulgast valida endale vajalikud ja need siis läbi teha. Valik treeningutest, mida pakume praktikatele toeks, on järgmine: meeskonna- ja koostööoskuste treening, aja juhtimise treening, läbirääkimisoskuste treening, inimeste ja konfliktide juhtimise treening, töölevõtuintervjuu treening, intervjuerimisoskuste treening, kuulamisoskuste treening, kliendi motiveerimise oskuste treening, mõjutus- ja suhtlemisoskuste treening, stressi juhtimise treening.

Peame vajalikuks, et praktika sooritamisel teeb koostööd ja annab oma panuse iga osapool vastavalt oma rollile: nii kolledži praktikakorraldaja, asutuse juht, praktikant kui ka juhendaja. Ainult nii jõuame selleni, et kõik osapooled praktikast ka kasu saavad.

Asutuste praktikajuhendajatele soovitame tutvuda praktikandi praktikajuhendiga, kuna seal on kirjas, mida praktikant peaks saama asutuses teha ja näha. Lisaks peaks iga praktikant seadma sooritatavale praktikale oma eesmärgid – ka nendega võiks praktikajuhendaja kursis olla. Juhendaja selgitab praktikandile, mida tal on võimalik selles asutuses näha ja milliseid töid tal on võimalik ise läbi teha. Loomulikult on igal asutusel praktikante võttes ka mingi oma huvi: tihti saavad praktikandi abiga tehtud need tööd, mida oma töötajad pole jõudnud teha või mis on tülikad. Oleme alati oma tudengitele kinnitanud, et nad võivad teha ka selliseid töid, mis otseselt nende praktikajuhendis kirjas pole, kuid piiri peavad nad ise seadma: kui näevad, et näiteks markide kleepimist või dokumentide nummerdamist või kohvikeetmist saab liiga palju, siis on neil õigus ikka „ei“ ka öelda.

Praktikajuhendajale soovitame kujundada enda ja praktikandi vahel arendav suhe, esitada praktikandile väljakutseid, esile kutsuda eesmärgipäraseid tegevusi, võimustada, infot jagada, praktikanti toetada, anda talle tagasisidet, käsitleda ka praktikandi vastupanu ja arengutakistusi, vaadelda praktikandi tegevust, märgata enda ja praktikandi tundeid ja nendega tegelda.

Praktika korraldus Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö instituudis

Helena Angerjäv

Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö instituudi õppejuht, praktika koordinaator

Üliõpilastele on praktika sageli õppeprotsessi põnevaim osa, kuna võimaldab õpitut rakendada, suhestada teooriat tegelikkusega ning saada selgem ja laiem pilt erialast, mida on õppima asunud. Praktika pikkus ja sellele seatud eesmärgid ning praktika korraldus on igas õppeasutuses erinev. Selge on see, et sotsiaaltöö oskusi ei saa omandada ilma praktikata, on sellel ju äärmiselt oluline roll erialase kompetentsuse saavutamisel.

Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö üliõpilastel on kolmeaastase bakalaureuseõppe jooksul kolm praktikat ning magistriõppes kuuenädalane sotsiaaltöötaja praktika omavalitsuses.

Juba õpinguid alustavatele üliõpilastele korraldatakse esimese semestri alguses **õppepäev**, mille jooksul nad tutvuvad sotsiaaltöö korraldusega ühes maakonnas, sealsete sotsiaalteenustega ning maavalitsuse ja kohaliku omavalitsuse spetsialistidega. Esimesel õppeaastal on õppekavas ka kohustuslik õppeaine „Eesti hoolekandesüsteem“, mis annab seminaride ja õppekäikude kaudu ülevaate Eesti hoolekandesüsteemist ning klienditööst eri sihtrühmadega, tutvutakse sotsiaalvaldkonna spetsialistidega. Aine omandamiseks sooritavad üliõpilased **ühenädalase tutvumispraktika** neile huvi pakkavas sotsiaalasutuses. Kahel järgneval õppeaastal sooritavad üliõpilased **ühe kahe- ja ühe neljanädalase praktika** erinevates sotsiaalasutustes. 2009./2010. õppeaastast muudetakse praktika korraldust selliselt, et senise kahe sotsiaalasutuse praktika asemel toimub üks praktika sotsiaalasutuses ja teine kohalikus omavalitsuses.

Lisaks sotsiaaltöös praktilist kogemust andvatele kohustuslikele õppeainetele on võimalik valida valikainena **vabatahtliku tegevuse praktikumi**, mis toimub erinevates organisatsioonides. Kuigi tegemist on valikainega, valib igal õppeaastal vähemalt pool üliõpilastest selle aine, osaledes vabatahtlikuna mõne organisatsiooni tegevuses või projektis. See näitab, et üliõpilased peavad praktilist kogemust väga oluliseks.

Magistriõppes sooritavad üliõpilased **praktika omavalitsuses**, kus õpitakse tundma erialaspetsialistide tööd. Tallinna Ülikooli partneriteks on kõigi Tallinna kaheksa linnaosa sotsiaalhoolekande osakonnad. Magistriõppes leidub alati üliõpilasi, kes on huvitatud praktikast sotsiaalministeeriumis või Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuametis.

Tudeng praktikandina õpib peamiselt kogemuste kaudu. Kogemusõppe teoreetik D. Kolb väidab, et kogemus üksinda ei aita õppida ja areneda, seda on vaja mingil viisil töödelda ja korrastada. Oma kogemuse üle tuleb mõtiskleda ning seda teistega arutada (Kolb 1984, 20,

viidanud Sweitzer ja King 2004) Praktikale suunamisel, praktika vältel ja pärast praktikat toimuvad ülikoolis **praktikaseminarid**, kus üliõpilased arutlevad nii praktikaga seotud ootuste kui ka praktika jooksul kogetu üle.

Praktikal on alati kolm osapoolt: ülikool, kes üliõpilasi praktikale suunab ja selleks ettevalmistuse annab ning seab praktikale eesmärgid ja ülesanded; praktikaasutus, kes vastutab praktika toimumise eest ja juhendab tudengit kohapeal ning üliõpilane, kes praktikat sooritab ja kelle jaoks praktika korraldatakse.

Praktika on kindlasti õpingute see osa, mida üliõpilased väga ootavad. Üliõpilased on praktika eel põnevil, kuna nad aduvad, et see on aeg, kus nad saavad oma tulevaste klientide ja kolleegidega kohtuda ning neilt õppida. Hea meel on tõdeda, et praktikaasutused mõistavad oma rolli üliõpilaste koolitamisel ja teevad ülikooliga väga head koostööd. Tean, et üliõpilaste üks suuremaid hirme on see, et äkki neid ei taheta praktikale või on nad praktikaasutusele koormaks. Seda suurem on üliõpilaste rõõm, kui nad tunnevad end oodatuna ja kui neisse suhtutakse kui tulevastesse kolleegidesse.

Praktika vältel koostavad üliõpilased praktikaaruande, mis on väga hea refleksioonivahend praktika kohta. Praktikaaruannet kaitstakse praktika lõpuseminaril.

Praktika õnnestumisel on väga oluline koostöö praktikaasutustega. Seetõttu on tähtis aus kommunikatsioon praktika lähijuhendaja ja üliõpilase vahel. Hinnatav on toetus ja tunnustus, kui üliõpilane on oma pingutuse või saadud õpetuse mõjul õnnestunud midagi suutnud ära teha. Üks praktiline nõuanne kolleegilt võib olla noorele sotsiaaltöötajale väärtuslik teadmine kogu eluks. Ka üliõpilane saab praktika käigus oma teadmistega kasulik olla. Üliõpilase motivatsioonil on praktika sooritamisel võtmeroll. Kogemuste ja teadmiste vahetamisest saadavat kasu ei saa ühelgi juhul alahinnata.

Tallinna ülikool on püüdnud korraldada praktikajuhendajatele kohtumisi ja koostööseminare nii ülikoolis kui ka praktikaasutustes. Eriti tasuks esile tõsta eelmisel aastal õppekavaarenduse projekti LÜKKA raames toimunud praktikajuhendajate seminare hoolekandeasutuste praktikajuhendajatele, kus juhendajad kohtusid omavahel ja arutasid praktika korraldamise ja juhendamise seotud küsimusi. Pärast seminari kinnitasid kõik osalenud, et tunnevad end nüüd üliõpilasi juhendades kindlamalt. Järelikult on selliste seminaride korraldamine ka edaspidi vajalik.

Kuna Tallinna Ülikooli rahvusvahelise koostöö on tihenened, siis ka sotsiaaltöö instituudis õpib üha enam välisüliõpilasi. Enamus sotsiaaltöö välisõppuritest soovib sooritada praktika Eestis. Hindame kõrgelt partnerorganisatsioonide valmisolekut juhendada ka välisüliõpilasi ja anda neile praktilisi teadmisi Eesti sotsiaaltööst.

Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö instituut tänab kõiki erialaspetsialiste, kes panustavad üliõpilaste praktikasse ja õppekäikude korraldamisse ning üliõpilastele oma igapäevatööd tutvustavad. On äärmiselt meeldiv, et väga tihti saab praktikakohast tulevasele sotsiaaltöötajale tema esimene töökoht. Kuid ka tõdemus, et üliõpilane vajab rohkem teadmisi ja oskusi valitud erialal, on talle hinnaline kogemus, mis aitab õpingutes edasi liikuda.

Viidatud allikad

Sweitzer, H. F., King, M., A. (2004). Edukas praktika. Õppimine kogemuse kaudu.

Loovad tegevused eneseabiks Lääne-Viru Rakenduskõrgkoolis

*Ära ütle, et elu on inetu, halb
ja et sa väsinud oled ta vaevast.
Püüa alati aimata pilvede all
sinist lapikest heledat taevast!*

Doris Kareva

Meeli Männamäe, sotsiaaltöö õppetooli juhataja

Kuidas aidata iseennast ja toetada teisi ajal, kui meediakajastuste negatiivne teave ja inimeste murejutud suruvad maadligi? Teada on, et loovust rakendavad ja loomisega tegelevad inimesed märkavad oma elukvaliteeti enam kui need, kes loovat eneseväljendust ei tähtsusta. Inimesele on loomuomane vajadus luua midagi kas kujutluses või oma kätega, olla loov tööprotsessis, suhetes, igapäevaelus. Loovus, see on tervis – nii on väitnud psühholoog ja loovuse uurija A. Maslow.

Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli sotsiaaltöö õppetooli psühholoogia ja suhtlemislektor Kaja Altermann algatas vabatahtliku tegevusena loovuslektooriumi. Selle üritusesarja eesmärk on loovuse kaudu jõuda innovaatikani – arendada endas loovaid võimeid, leida üles sise mine rõõm ja midagi luues seda rõõmu teistelegi pakkuda. Tegevuste lähtepunktiks on neli aastaaga, kust leiame inspiratsiooni teemadele, üritustele, toodetele, eneseteostusele ja -toetusele. Lektoriaariumi juhtimõte on pärit Uku Masingult – elu eesmärk on olla elusam. Lektoriaarium sai alguse loovuse aastal ja jätkab oma õnnelikku teekonda tänavusel innovatsiooniaastal.

Kooskäimise vormideks on erinevad loengud, millega seotakse praktilised tegevused, vil timise õpitoad, eneseabiharjutuste õppimine, tantsupäevad. Püütakse tegelda nii vaimu kui kehaga. Siiani on toimunud luuletundja Raivo Riimi loeng “Haikud kui Jaapani kultuuri osa” ja õpituba haikude loomisest; kooli vilistlase Raili Kristenseni töötuba kuivnõelvil timisest, millest saime hoogu jõulunäitus-müügi korraldamiseks. Detsembris tegeldi vil timise uute võtetega ja mõtiskleti Kaja Altermanniga teemal “Eneseabi läbi tegevuse”. Jõulunäitus-müük korraldati Mõdriku kaunis mõisasaa lis. Jaanuaris kohtuti tai massaaži spetsialisti Kaire Tomsoniga, kes kõneles teemal “Eneseabiharjutused ja õige hingamine”. Loovuslektoriaarium on mõeldud sotsiaaltöö valdkonnas tegutsejatele, sotsiaaltöö üliõpi lastele, vilistlastele, kooliõpilastele, õpetajatele, aktiivsetele eakatele, vabatahtlikele, töö tuks jäänutele, sõpradele.

Oluline on, et kaasa on haaratud eakad ja noored päevakeskustest ning erivajadustega lapsed Lille Koolist, kelle loovtöid näitustel müüme. Sotsiaaltöö tudengid on kõikjal abiks. Näitustel tegelevad nad laste juhendamise ja mängude organiseerimisega.

Märtsikuu viimase nädala kahel päeval võis Rakvere Tsentrumi ostukeskuse II korrusel uudistada ja nautida rõõmsat melu, elavat muusikat tudengite esituses ning südamesoo jusega loodud näputöid. Loomeilu oli mitmesugust – nii vilunud meistrite loodut kui ka algajate meisterdusi. See oli loovuslektoriaariumi üritusesarja teine näitusmüük. Põhiteemaks ikka viltimistö, seekord kevadpühade motiividel. Avatud oli lastenurk ja heategevusloterii. Ruumide osas sponsoreeris OÜ Friss, mis tegeleb villaga.

Fotod: Teet Suur, Virumaa Teataja

Mis on plaanis

11.–13. juunil saavad Lääne-Viru Rakenduskõrgkoolis Mõdrikul loovuslektoriumi raames teoks naisinspiratsioonipäevad. Siinkohal ülevaade programmist.

■ **11. juunil** – loengud "Naise rollid, rolliootused, rollikonfliktid. Enesetoetus ja eneseteostus" ja "Inspiratsiooni olemus, väljundid ja võimalused" Viltimise töötuba.

Naistejutud I. Naine ja inspiratsioon. Naiste jutud II. Loodusteraapia.

■ **12. juunil** – loeng "Naiselikkusest, selle kujunemisest"

„Mina, naine!“ ja Ülle Lichtfeldt.

Naise erinevad rollid ja loovad väljundid. Loovertaapia.

Üllatus meestelt. Luuletused ja haikud.

■ **13. juunil** – väljasõit Karepale, külla kunstnikule ja ravimtaimeaeda loodusterapeutidele. Enesejõustamine.

Täpsem info kooli portaalis www.lvrkk.ee alates maist.

Kui kaugel need meesinspiratsioonipäevadki on, sest teadaolevalt toimub 2010. aasta suvel Rakveres meeste tantsupidu. Isetegemisrõõm on nakkav. On palju võimalusi peletada sünged mõtted ning tunda rõõmu ilust ja elust, jälle särada uuel kevadel ja suvel! Ootame huvilisi.

Seminar "Lastega perede toetamine kogukonnas"

MTÜ Perede ja laste nõuandekeskus korraldab **28.–29. mail** Tallinnas Õpetajate Majas seminari sotsiaalvaldkonna spetsialistidele, kus tutvustatakse ennetavaid teenuseid, mis aitavad kaasa perede toimetuleku ja laste heaolu tagamisele.

Seminaril tuleb juttu kogukonnatöö põhimõttel tegutsevatest perekeskustest (**Ly Sova**, Viljandi Päikesekillu perekeskus); kooli, lapsevanemate ja kogukonna spetsialistide koostööst lapse positiivse käitumise toetamisel (**Tiina Pihlak**, Haljala gümnaasium ja **Margit Diits**, Vinni vallavalitsus) ning lepitusest kui meetodist konfliktide lahendamisel töös alaealistega (psühholoog **Helle Niit**). Koolitaja **Marika Ratnik** ja Põltsamaa valla lastekaitsespetsialist **Rita Kaasik** esitlevad rollimängu vormis tugiisikuteenust ja **Kaidi Silver-Schöbe** võlanõustamisteenust. Saab vaadata **Eha Rüütli** loovteraapia näidiseanssi ja kuulata psühhiaater **Ellu Eik**'i ettekannet tööst sõltuvusprobleemidega lapsevanematega. Soome koostööpartnerid **Janne Kylmamaa** ja **Minna Tukeva** tutvustavad perekohvikuid, mis on Soomes üks efektiivne vanemluse toetamise vorm, ja võrdlevad meie ja nende avaliku sektori ja MTÜ-de koostöömudeleid sotsiaalvaldkonnas.

Registreerimine e-postil aadressil marika.ratnik@mail.ee kuni 18. maini.
Osavõtutasu 850 kr.

Täpsem info: www.perenou.ee

Seminari läbiviimisel on MTÜ Perede ja laste nõuandekeskuse koostööpartneriks Pienperheydistuys ry, seminari läbiviimist toetab sotsiaalministeerium hasartmängumaksu nõukogu kaudu.

Eesti koolitab Gruusia sotsiaaltöötajaid

Maarika Miil, projektijuht
Tallinna Ülikool, sotsiaaltöö instituut

Viimastel aastatel on Eesti riik Gruusiale mitmekülgset abi osutanud, paljudel eestlastel on juba varasemast ajast säilinud grusiinidega soojad suhted. Mis te arvate, mida grusiinid eestlastest arvavad? Tuleb tunnistada, et Gruusias on eestlane olla uhke ja häa. Eestlane on Gruusias omal moel suisa rahvuskangelane, eriti pärast augustikuist sõda. Aga ka enne olid eestlased sel maal väga teretulnud. Tehes ajas veelgi suurema hüppe tagasi, aega enne seda, kui Mart Laar asus Gruusia presidenti nõustama, ei jätnud Eesti ega eestlased grusiine külmaks. Eesti oli nõukogude ajal grusiinide jaoks otsekui Lääs. Eestis käidi kaubareisil, Eestisse tuldi puhkama või mesinädalaid pidama. Seega on kahe riigi vahel säilinud aastatepikkused nii inimestevahelised kui koostöösuhted. Siin mängib ühelt poolt suurt rolli mõlema riigi vastastikune soov teha koostööd. Teiselt poolt on meil üksteise suhtes omamoodi tõmme, millest saad aru alles siis, kui oled pikemalt Gruusias peatunud, inimestega suhelnud, tutvunud elu-oluga, söönud-joonud koos grusiinidega head ja paremat, nendega tülitsenud ja ära leppinud. Nagu ühes heas suhtes ikka asjad käivad.

Kuidas sai koostöö alguse?

Siinkohal tahan tutvustada sotsiaalalast koostööd Gruusiaga. Kõik sai minu jaoks alguse 2007. aastal, kui me käisime perega Gruusias puhkamas. Mind huvitas, missugused oleksid võimalused teha Gruusiaga koostööd sotsiaalvaldkonnas. Võtsin kohapeal ühendust ühe kohaliku MTÜ-ga, keda soojalt soovitas sotsioloog Iris Pettai Eesti Avatud Ühiskonna Instituudist. Enne reisi uurisin ka Kelly Grossthali käest Avatud Eesti Fondis võimalusi saada koostööprojektile toetust. Nii uskumatu kui see ka pole, see puhkusereis sai mingis mõttes minu jaoks saatuslikuks. Iris Pettai sõnad leidsid kinnituse: Gruusia on tõesti tore maa. Grusiinid on külalislahke rahvas ning vajavad abi, et kiiremini edasi liikuda nii sotsiaalses kui ka majanduslikus arengus. Sellest veendumusest sai alguse tõsisem koostöö Gruusiaga. Andsin endale aru, et meie kultuuride erinevus on väga suur, me räägime eri keeltes, kuid meil on sarnane saatus, sama minevik, kuna mõlemad olema kuulunud Nõukogude Liitu.

Eesti peadpööritava kiirele arengule on kaasa aidanud head naabrid, sihikindlad eesmärgid ning soov olla naabrist parem. Kahjuks ei paikne Gruusia naabruses ühtegi heaoluriiki, mistõttu maa arengu on määranud riigi oma püüdlused. Riik on olnud ja on ka täna majanduslikus sõltuvuses oma naabritest, sisemajanduslik kogutoodang on madal, eksport minimaalne, valdab naturaalmajandus.

Minu esimene tõsisem tegevus Gruusias oli sealse sotsiaalvaldkonna spetsialistide pädevuskoolitus. Selle projekti elluviimist toetas Avatud Eesti Fondi Ida-Ida piiriülese koostöö programm. Kõigepealt käis grupp grusiine põgusalt tutvumas meie sotsiaal- ja tervishoiusüsteemiga. Seejärel tegid Eesti eksperdid vastuvisiidi. Gruusia olukorraga käisid teiste hulgas tutvumas sotsiaalministeeriumi asekanstler Riho Rahuoja, Haigekassa nõukogu esimees Hannes Danilov, AS Medical peaarst Arvi Vask, Raivo Allev ning Uku Torjus Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuametist. Projekti käigus tutvusime lähemalt Gruusia sotsiaal- ja tervishoiusüsteemiga, kohtusime Gruusia sotsiaalministriga ning külastasime

Autor (pildil keskel) Tbilisi riikliku ülikooli 3. kursuse tudengitega

Tbilisi linnavalitsust. Käisime ka haiglates ning külastasime puuetega lastele päevahoitu teenust pakkuvaid MTÜ-sid.

Gruusiat külastanud Eesti spetsialistid tõdesid, et olukord riigi sotsiaalkaitstes on vilets, kuid lootustandev. Kõige suuremat rõhku pandi 2007. aastal tervishoiupoliitika kujundamisele, sealhulgas ka puuetega inimeste hoolekandele. Keskkel kohal oli sotsiaalkindlustuse arendamine ning ravikindlustuse põhimõtete väljatöötamine. Tagasi vaadates võib öelda, et 2007. aastal oli märgata Gruusia hoolekandesüsteemis tervishoiu ja hoolekande omavahelist eraldatust, kuid seda vaid puuetega inimeste hoolekande osas. Sotsiaalteenuste arendamiseni ei olnud veel jõutud ning sotsiaaltöötajate kvalifikatsioon oli suhteliselt madal. Neid lähteandmeid arvestades sündis edasine koostöö Gruusiaga, kuid juba tunduvalt jõulisemalt ning struktureeritumalt.

Koolitused Eestis ja Gruusias kohapeal

2008. aastal toetas Eesti välisministeerium järgmist projekti – „Gruusia sotsiaalvaldkonna avaliku teenistuse ja mittetulundusühingute spetsialistide pädevuskoolitus“. Seda projekti viib ellu Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö instituut koostöös Gruusia sotsiaalministeeriumi allasutusega HESPA (*Health and Social Programs Agency*) ja Tbilisi Riikliku Ülikooliga. Tallinna Ülikool hakkas projekti eestvedajaks, kuna ülikoolil oli varem sõlmitud koostöömemorandum Tbilisi Riikliku Ülikooliga. Projekti peamine eesmärk on suurendada Gruusia sotsiaalvaldkonna spetsialistide pädevust klienditöös, tõsta riigi tasandil tegutsevate sotsiaalvaldkonna spetsialistide haldussuutlikkust ning selgitada Gruusia kolleegidele, mida endast kujutab võrgustikutöö sotsiaalvaldkonnas.

Projekti esimesel etapil sooviti kohe alustada Gruusia sotsiaaltöötajate koolitamisega, kuid augustisõda tõi endaga kaasa suured muudatused nii Gruusia riigis kui ka projekti tegevuskavas. Ebastabiilsus, sotsiaalmajandusliku olukorra halvenemine, abivajajate hulga mitmekordistumine ja suur hulk muid probleeme löid segamini kogu senise Gruusia sotsiaalsüsteemi. Seetõttu tuli kriitiliselt üle vaadata kõik planeeritud tegevused ning kohandada koolituskavad tegelike vajaduste järgi. Tänu Avatud Eesti Fondi kaasfinantseeringule sai võimalikuks alustada grusiinide koolitamisega Eestis. 15.–25. novembrini 2008 läbis üksteist Gruusia sotsiaalvaldkonna spetsialisti esimese koolitusmooduli Tallinna Ülikoolis. Nad tegid õppepraktika Käo päevakeskuses ning Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuametis. Toimusid ümarlauad Eesti Puuetega Inimeste Kojas ja Astangu Kutser rehabilitatsiooni Keskuses. Gruusia spetsialistidele tutvustati Tallinna Perekeskuse töö põhimõtteid; psüh-

holoog Eda Heinla rääkis liivateraapiast ning viis läbi näidisseansi. Külastati ka Ida-Viru maavalitsuse hoolekande osakonda, tutvuti Jõhvi Puuetega Inimeste Koja tööga, külastati Jõhvi hooldekeskust ning Kohtla-Järve lastekodu.

Jätkasime koolitustega Gruusias käesoleva aasta jaanuaris. Koolitus toimus kolmes kohas korraga, Gruusia sotsiaalministeeriumi allasutuses HESPA, Thbilisi Riiklikus Ülikoolis ning Avatud Gruusia Fondis. Lisaks sellele olime ühe päeva Goris, kus koolitasime kriisiabi spetsialiste ning kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötajaid. Meelis Joost Eesti Puuetega Inimeste Kojast rääkis puuetega inimeste hoolekandest, Reet Kabi Sotsiaalkindlustusametist tutvustas sotsiaalkindlustuse põhimõtteid ja Merike Peri rääkis maavalitsuse tasandil tehtavast sotsiaalalasest võrgustikutööst. Eesti sotsiaalpoliitikast andis ülevaate Margo Kikas Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö instituudist. Psühholoogid Tiiu Meres ja Maire Riis keskendusid kriisiabi teemadele.

Koolitused võeti vastu väga soojalt. Grusiinid näitasid üles suurt huvi Eesti hoolekandesüsteemi vastu. Kokku osales koolitustel 184 inimest, kes kõik soovisid projektis jätkata. Eesti lektorite ettekandeid peeti väga sisukateks. Kõige suuremat huvi tunti meie sotsiaalkindlustuse ja ravikindlustuse vastu, palju küsimusi esitati Eesti tervishoiukorralduse kohta. Sügavat muljet avaldas Gruusia sotsiaaltöötajatele muljet meie vanemahüvitis. Hämmingut tekitas Gori kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötaja arvamus, kes ei suutnud ära imestada, miks Eesti maksab nii vene rahvusest kui ka teistest võõrrahvustest isikutele sotsiaaltoetusi. Ta pidas seda põhjendamatuks, avaldades arvamust, et me ei tohiks toetada muust rahvusest isikuid, kui tahame säilida rahvusriigina. Eestis ei tuleks selline suhtumine riigis kõne allagi.

Projekti teises etapis sõidab Eestist Gruusiasse seitse tippspetsialisti, kes koolitavad peaauglikult Gruusia valitsuse kõrgeid ametnikke ning Thbilisi linnavalitsuse sotsiaaltöö ja tervishoiu spetsialiste. Jätkame koolitusega Goris ning Thbilisi Riiklikus Ülikoolis. Koolitust saavad ka Gori Ülikooli üliõpilased ja Kutaisi rajoonivalitsuse sotsiaaltöötajad. Projekti on plaanis esitleda Gruusia Eesti Saatkonnas. Tutvustame Gruusia meediale oma senist tegevust ja edasisi plaane.

Projekti kolmas etapp toimub Tallinna Ülikoolis selle aasta augustis. Eestisse tuleb 15 grusiini seitsmeks päevaks. Projekti lõppedes saab iga osaleja pädevustunnistuse ning kuueteist neljast antakse õigus olla edaspidi koolitajaks oma kodumaal. Mõte on selles, et eestlastelt saadud teadmised ja kogemused antaks edasi ka teistele Gruusia sotsiaaltöötajatele.

Õpetades teisi, õpime ise

Arvan, et sellised projektid annavad kindlasti Gruusiale rohkesti ideid, kuidas muuta oma sotsiaalsüsteem paremini toimivaks. Ent ei tasu arvata, et grusiinid kopeerivad Eesti sotsiaalsüsteemi: nad kujundavad selle vastavaks oma maa vajadustele. Eesti ekspertidele annab see kogemuse, kuidas anda nõu teisele riigile, kuidas ja milliste projektidega läheneda ning kuidas välja uurida, mida tegelikult vajatakse. Kuna korraga keskendutakse peamiselt ühele valdkonnale, siis annab see ka võimaluse paremini näha oma süsteemi toimimist ja selle vigu. Usun, et ei ole maad, kellelt pole midagi õppida. Õpetades oleme ka ise pidevalt õpilase rollis ja saame end täiendada.

Tallinna Ülikooli sotsiaalpoliitika lektor Margo Kikas Thbilisi Ülikoolis loengu pidamas

Lastekaitse Liit

jäädvustab lastekaitse arengulugu

Ants Tammar, projektijuht

Lastekaitsepäeval, 1. juunil algab projekt „Lastekaitse muutuv ühiskonnas: lastekaitse arengulugu 1987–2000“. Lastekaitse Liidu projekti eesmärk on lastekaitse lähimineviku tegevust kajastavate materjalide kogumine, süstematiseerimine, bibliografeerimine, arhiveerimine ning selle kaudu lastekaitsetöö väärtustamine.

Projekt paneb aluse lastekaitse arengulugu kajastavale arhiivile, mida saaksid kasutada kõik lastekaitsest huvitatud inimesed. Arhiivimaterjalide põhjal ilmub tulevikus kaks lastekaitse lähiminevikku tutvustavat raamatut, mis on ühtlasi õppematerjaliks sotsiaaltööd õppivatele tudengitele. Projekt kestab kuni 1. juunini 2011 ning koosneb kahest etapist: 1) lastekaitse „ärkamisaeg“ 1987–1991 ja 2) lastekaitse taasiseseisvunud Eesti algusaastatel 1991–2000.

Projekti kestel viiakse läbi mitmesuguseid ettevõtmisi: üritusi lastekaitse ajaloost, näitusi, seminare, loenguid, konkursse, esitlusi jne. Avaüritus on 22. mail 2009 Rapla Keskraamatukogus, kus projekti tutvustatakse ning avatakse näitus Lastekaitse Liidu plakatitest, lastekaitseteemaliste raamatutest ja olemaolevate materjalide põhjal koostatud lastekaitse arenguloost.

Eesti tänapäevane lastekaitse süsteem rajati aastatel 1997–2000. Need aastad on määrava tähtsusega lastekaitse arenguloos, eriti aastad 1987–1991, mis kujutavad endast lastekaitse n-ö ärkamisaega ehk taassündi.

Projekti õnnestumisele saate ka Teie kaasa aidata. Kui Teil on oma maakonna või omavalitsuse lastekaitse arengulugu kajastavaid huvitavaid materjale (dokumendid, trükised, uurimused, diplomitööd, ajaleheartiklid, kutsed, reklaamid, fotod jne), siis andke nendest teada meiliaadressil ants.tammar@gmail.com või saatke materjalid Lastekaitse Liitu, Endla 6-18, Tallinn 10142. Soovi korral materjalid tagastatakse.

Lastekaitse Liit on tänulik, kui saadate lugusid õnnestunud projektidest, mis on toonud olulisi positiivseid muutusi lastekaitsele ning omaalgatuslike ettevõtmiste ja heategevusürituste kirjeldusi. Eriti vähe on teavet puudega laste hoolekande arengust aastatel 1987–1991, iga Teilt saadud selleteemaline materjal on suure väärtusega. Kuna 1987. aastast algasid pöördelised muutused vanemliku hoolitsuseta jäänud laste hoolekandes, siis on ka sellest saadud info oluline. Projektiga jäädvustatakse nende inimeste tegevus, kes on andnud tähelepanuväärse panuse lastekaitseliikumisse ning aidanud kaasa heategevuse arengule. Palume teavet nende heade inimeste kohta, kes on olnud lastekaitse teerajajad ning väärt ettevõtmiste algatajad ja juhtijad. Eriti hinnatud on lastekaitse arendustegevuses aktiivselt osalenute mälestused.

Projekti tulemusena ilmub kogumik, mis sisaldab lastekaitse olulisemate sündmuste kroonikat ja huvitavamad fakte Eesti lastekaitse arenguloost ja Eesti eri paigust saadud lugusid.

Work practice and coaching for working life help the long-term unemployed break their routine

Eve Ilisson, Foundation Taheva Sanatorium

In a situation of economic decline and quick rise in unemployment, it is important to focus on measures that assist unemployed people in returning to the labour market or maintaining their working skills and habits. The aim of the present master's thesis was to study the satisfaction of the long-term unemployed with coaching for working life and work practice services that they have been provided as well as specialist opinions in Valga County. A large number of interviewees had been unemployed 5-15 years. Although just a few service users were able to return to the labour market with support of these services, both the service users as well as specialists expressed their satisfaction with the services claiming that these contributed to a positive change in individual behaviour and improved social skills of participants. In case a person needs more time to restore working habits, he or she should be allowed to use coaching for working life services at least three or four times. In order to make the services more effective, adequate information should be provided to service users. Service users should also be prepared beforehand and service providers should increase the attraction of trainings that are part of the services. People being coached for working life should also be used in increasingly more responsible lines of work, not just as additional simple labour. People who are no longer able to return to the open labour market should be offered opportunities to participate in work-related activities.

Program-based approach in Astangu Vocational Rehabilitation Centre

Leelo Ainsoo, Maret Rander, Kadri Mölder and Kätlin Traks

Astangu Vocational Rehabilitation Centre offers rehabilitation services as well as service learning and vocational training courses for working-aged people with special needs. The centre offers state rehabilitation services since 2000. The services have constantly been improved and new outputs have been sought. In general, rehabilitation services are justified as complex interventions in the form of different rehabilitation programs. These are action programs that have jointly been developed by different specialists taking account of the specifics of the particular type of disability and having a specific goal as well as a fixed time of duration. This has been the point of departure for the team of the centre as far as possible. Rehabilitation program "Sihid selgeks" ("Clear Targets") offers long-term assessment, clarification of professional suitability and counselling for working-aged youth and adults with disability. The support group for people with autism helps maintain the level of motivation and interests of group members and supports their active participation in everyday life. The post-traumatic brain injury recovery course helps adapt to the state of health caused by the trauma.

On the path of self-help

Lea Viires, Self-Help and Advisory Center for Senior Citizens

Vanurite Eneseabi- ja Nõustamisühing (VENÜ; Self-Help and Advisory Center for Senior Citizens) operating in Tallinn has introduced its experiences with voluntary and self-help activities to many organisations for senior people in Estonia. Senior people are a resource in the society as they have enough free time in order to learn new skills, be engaged in creative activities and support the weaker. All activities of VENÜ are largely based on voluntary work. Each new member of VENÜ joins some of its many teams. One of the biggest teams is the team of voluntary support persons. Volunteers visit their peers living alone and in care homes offering them moral support, organise discussion groups, joint singing, etc. Volunteers also support donors in blood centres. Throughout the years, VENÜ has conducted various projects, the activities of which have continued also after the completion of the project. The centre supports elderly widows, grandparents raising orphans or grandchildren without parental care, and former victims of Nazism. The centre also promotes intergenerational cohesion and participates in international cooperation.

Эстонская касса по безработице и Департамент рынка труда объединяются Стр 7

Пилле Лиймал, *Эстонская касса по безработице*

С 1 мая к Эстонской кассе по безработице присоединится Департамент рынка труда. Тем самым, Эстонская касса по безработице возьмет на себя помимо страхования по безработице оказание услуг рынка труда. Соискатели работы получают всю необходимую помощь в одном месте – услуги рынка труда, страховое возмещение по безработице и пособие по безработице –, что сделает использование услуг проще и удобнее.

Трудовая практика и трудовой тренинг помогают долговременным безработным избавиться от рутины. Стр 11

Эве Иллисон, *ЦУ Тахева Сантоорум*

Долговременные безработные из Валгаского уезда, участвовавшие в трудовом тренинге и трудовой практике – государственных услугах рынка труда, а также связанные с оказанием этих услуг специалисты дали этим услугам, в общем, положительную оценку. Хотя не многим прошедшим услуги безработным удалось устроиться на работу, услуги помогли людям вырваться из рутины, способствовали положительным изменениям в их поведении и улучшили их социальные навыки.

Калдапеалсе Коду в Пярну – хороший пример инновации в социальной работе. Стр 17

Вальтер Парве, *Пярнуский колледж Тартуского университета*

В разных уголках Эстонии для одних и тех же проблем находят своеобразные, отвечающие конкретной ситуации решения. Участники интервью делятся опытом, как при сотрудничестве города Пярну и НКО Тулевик услуги поддержки повседневной жизни, поддержанного проживания и поддержанной работы были применены по отношению к новой целевой группы – социально неприспособленным людям.

Вольдемар Колга: кризис происходит от мышления. Стр 21

Регина Линд и Лиана Румвольт

В данном журналу интервью известный психолог объясняет социальным работникам, что они живут в скоротечном мире, в котором нужно всегда быть готовым к новым задачам и делам. Кризис происходит от мышления – иллюзорными идеями не стоит слишком увлекаться, хотя в чем-то они помогают нам жить. Для субъективного благосостояния человек должен иметь контакт с природой, общаться с другими людьми и жить в ладу с самим собой.

Вильяндиский социальный центр помощи детям оказывает разносторонние услуги детям с ограниченными возможностями. Стр 27

Марью Йохансон, *физиотерапевт*

Отрывший двери в 1994 году центр объединяет под одной крышей различные услуги, цель которых оказывать компетентную помощь и обучение детям и подросткам с тяжелым или глубоким недостатком здоровья. Учебная и развивающая деятельность – учеба, реабилитация и услуги частичного попечительства и ухода за детьми – проводится под Вильянди, а дома, заменяющие семью, расположены в Виратси, Вяйкемыйза и волости Пярсти.

На тропях движения самопомощи. Стр 42

Леа Вийрес, *Общество самопомощи и консультирования пожилых*

Люди пожилого возраста являются ресурсом для общества, приобретая новые навыки, занимаясь творчеством и поддерживая более слабых. Действующее в Таллинне на ул. Поска общество имеет многолетний опыт организации добровольческой деятельности и самопомощи для пожилых. Члены общества поддерживают одиноких, воспитывающих внуков или пострадавших от нацизма сверстников, проводят различные проекты.